

Valsts valodas
centrs

Tiesību aktu tulkošanas rokasgrāmata

STARPTAUTISKO TIESĪBU AKTU TULKOŠANAS ROKASGRĀMATA

Redakcijas

<u>Datums</u>	<u>Veiktie labojumi</u>
2022. gada maijs	<ul style="list-style-type: none">- Papildināta 3.3. iedaļas apakšiedaļa “Tiesību aktu pamatdaļa”.- 5.8. iedaļas apakšiedaļā “Pantu dalījums sīkākās vienībās” pievienots papildu piemērs, apakšiedaļā “Kodi” pievienots skaidrojums (GM1) un arī apakšiedaļā “Standartfrāzes” pievienots skaidrojums (<i>shall</i>).- Izlabota kļūda 7.1.9. apakšiedaļā “Lielo sākumburtu lietojums” un pievienots piemērs (dokumentu nosaukumi).- 9. nodaļas iedaļā “Valodas kultūra” pievienots slīpraksts un skaidrojums (nepieciešams).- III pielikumā pievienots papildu avots.

PRIEKŠVĀRDS

SATURS

PRIEKŠVārds.....	4
SATURS.....	5
IEVADS	7
1. TIESĪBU AKTU TULKOŠANAS SPECIFIKA.....	8
1.1. Kvalitātes prasības	8
1.2. Eiropas Savienības tiesību aktu tulkošanas specifika	9
1.3. Tulkošanas principi	10
2. TIESĪBU AKTU TULKOŠANA	12
3. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU AKTI.....	14
3.1. Daudzvalodu princips	15
3.2. Terminoloģija.....	19
3.3. Tiesību aktu uzbūve	20
3.4. Tiesību aktu grozījumi	29
4. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESAS SPRIEDUMI	31
5. STARPTAUTISKO TIESĪBU AKTU RAKSTUROJUMS	34
5.1. Starptautisko tiesību attīstība	34
5.2. Subjekti un avoti	35
5.3. Starptautiskie līgumi	35
5.4. Starptautisko konferenču nozīme tiesību aktu izstrādē.....	36
5.5. Oficiālais teksts un tulkojums	37
5.6. Terminoloģija.....	38
5.7. Līgumu uzbūve	38
5.8. Dažas norādes tulkošanai	39
6. Atsauces un bibliogrāfiskās norādes	44
6.1. Atsauces	44
6.2. Bibliogrāfiskās norādes.....	50
6.3. Atsauces zemsvītras piezīmēs	51
6.4. Normatīvās atsauces un bibliogrāfija standartos.....	52
7. VALODAS JAUTĀJUMI, KAS AKTUĀLI TIESĪBU AKTU TULKOŠANĀ	54
7.1. Vārdu un vārdformu izvēle tekstā.....	54
7.1.1. Vārdi ar nozīmes atšķirību vai niansi	54
7.1.2. Lietvārda formas izvēle un lietojums.....	56
7.1.3. Darbības vārda formas izvēle un lietojums.....	61
7.1.4. Īpašības vārda formas izvēle un lietojums.....	62
7.1.5. Skaitļa vārda formas izvēle un lietojums.....	64
7.1.6. Vietniekvārda izvēle un lietojums	65
7.1.7. Prievārdi.....	67
7.1.8. Partikulas	68
7.1.9. Lielo sākumburtu lietojums	69

7.1.10.	Mērķvalodas stils un kalki	73
7.1.11.	Laika apzīmējumi juridiskos tekstos.....	80
7.1.12.	Saīsinājumi un abreviatūras	82
7.1.13.	Valūtas vienību pieraksts	83
7.1.14.	Citvalodu vārdi un frāzes	84
7.2.	Sintakse	84
7.2.1.	Teikumu veidošana	84
7.2.2.	Vairāku teikuma priekšmetu un izteicēju saskaņošana.....	86
7.2.3.	Atsevišķu pieturzīmju lietošana.....	87
7.2.4.	Pieturzīmes teikumos ar divdabja teicieniem, iespraudumiem, savrupinājumiem un paskaidrojošiem vārdiem	96
7.3.	Citāti.....	99
8.	TERMINOLOĢIJAS IZSTRĀDE TULKOŠANAS PROCESĀ.....	100
8.1.	Terminu izvēles principi tulkojumos	100
8.2.	Terminu identificēšana un atveide tulkojumā	101
8.3.	Terminu avoti, to izvēles hierarhija	102
8.4.	Jaunu terminu izstrādes principi	102
8.5.	Terminu datubāzes	104
8.6.	Latviešu terminoloģijas izstrādes un saskaņošanas sistēma	105
9.	TULKOJUMA PĀRLASĪŠANA JEB PAŠREDAKCIJA.....	106
10.	KAS IR KĻŪDA?	110
10.1.	Labojumi Eiropas Savienības tiesību aktu projektos (t. s. valodas atruna)	111
10.2.	Labojumi spēkā esošos Eiropas Savienības tiesību aktos (t. s. <i>corrigendum</i> procedūra).....	111
I PIELIKUMS		
PIETURZĪMJU LIETOJUMA SALĪDZINĀJUMS LATVIEŠU UN ANĢĻU VALODĀ ..		
113		
II PIELIKUMS		
EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU AKTU STANDARTFRĀZES		
134		
III PIELIKUMS		
VIETVĀRDU ATVEIDE LATVIEŠU VALODĀ		
137		

IEVADS

Rokasgrāmata paredzēta Valsts valodas centra (turpmāk – centrs) Terminoloģijas un tiesību aktu tulkošanas departamenta tulkošanas pakalpojumu sniedzējiem (turpmāk – pakalpojumu sniedzējs), kuri galvenokārt tulko tiesību aktus no angļu valodas latviešu valodā, kā arī tiem, kuru ikdiena saistīta ar Eiropas Savienības tiesību aktu un citu starptautisko dokumentu saskaņošanu un ieviešanu – nozaru speciālistiem ministrijās, darba grupu locekļiem, juristiem un citiem ekspertiem. Ceram, ka noderīgu informāciju tajā atradīs arī dažādu studiju programmu studenti un visplašākais interesentu loks.

Jēdziens “tulkošana” rokasgrāmatā lietots paplašinātā nozīmē, ar to saprotot tulkošanu kā procesu, kurā piedalās dažādi speciālisti un tiek veiktas dažādas funkcijas – dokumentu tehniska apstrāde, tulkošana, rediģēšana un terminoloģijas izstrāde –, tāpēc visi rokasgrāmatā minētie principi un ieteikumi vienlīdz attiecas uz visiem procesa dalībniekiem.

Rokasgrāmatā ir apkopota svarīgākā informācija, kas jāzina pakalpojumu sniedzējam, taču tā nebūt nav uzskatāma par akmenī iekaltu. Tajā iekļautā informācija tiek periodiski atjaunināta, līdz ar to ir ieteicams sekot līdzi tam, vai atjauninātajās versijās ir sniegtas norādes par kādu iepriekš neaplūkotu jautājumu. Ja ir kādas neskaidrības par rokasgrāmatā sniegto informāciju vai vēlaties ieteikt labojumus, rakstiet uz e-pasta adresi pasts@vvc.gov.lv.

Rokasgrāmatas pamatā ir Tulkošanas un terminoloģijas centra “Tiesību aktu tulkošanas rokasgrāmata” (2006), kas tika pārskatīta, atjauninot un pārstrukturējot informāciju, kā arī papildinot to. Rokasgrāmatā ir noteiktas tiesību aktu tulkošanas kvalitātes prasības un principi, vispārīgi raksturoti Eiropas Savienības tiesību akti un īsi aprakstīti starptautiskie tiesību akti, kā arī iztirzāti tiesību aktu tulkošanā aktuāli valodas jautājumi un formulētas terminoloģijas darba nostādnes. Izdevumā atrodami arī praktiski padomi tulkojumu vērtēšanai un kļūdu labojumu priekšlikumu sagatavošanai.

Rokasgrāmatai ir trīs pielikumi – “Pieturzīmju lietojuma salīdzinājums latviešu un angļu valodā”, “Eiropas Savienības tiesību aktu standartfrāzes” un “Vietvārdu atveide latviešu valodā”.

1. TIESĪBU AKTU TULKOŠANAS SPECIFIKA

1.1. Kvalitātes prasības

Jebkuram tulkojumam piemīt iezīmes, kas ļauj to raksturot kā “labu” vai “sliktu”, un ikdienas līmeņa pārspriedumos cilvēki šos raksturojumus lielākoties izvēlas intuitīvi, pamatojoties uz gaumi, priekšstatiem, pieredzi, svešvalodu zināšanām utt. Taču tiesību aktu tulkošana (plašākā nozīmē – juridiskā tulkošana) ir tulkošanas nozare, kurā tulkojuma kvalitātes trūkums var ne tikai iespaidot teksta izpratni un vispārējās valodas attīstības tendences, bet var radīt arī nopietnas juridiskas sekas.

Turklāt tiesību aktu tulkotājs nestrādā viens, viņam parasti ir vismaz viens partneris – pasūtītājs –, bet visbiežāk procesā ir iesaistīti vēl citi dalībnieki – redaktori, terminologi, konsultanti u. c. Šo procesā tieši vai netieši iesaistīto pušu sadarbība nevar būt racionāla un konstruktīva, ja visi dalībnieki nav vienprātis par to, kas ir **kvalitāte**. Tāpēc ir svarīgi definēt juridiskās tulkošanas kvalitātes standartus un nodrošināt, lai tie tiktu ievēroti visās tulkošanas procesa stadijās – vienlīdz tulkošanā, rediģēšanā un terminoloģijas izstrādē.

Juridiskās tulkošanas kvalitātes pamatkomponenti ir juridiska precizitāte, valodas skaidrība un terminoloģiska konsekvence.

Juridiska precizitāte

Šī prasība nozīmē, ka tulkojumā jābūt precīzi atspoguļotam oriģināla saturam, tiesību normas nepaplašinot un nesašaurinot, t. i., nepieļaujot teksta brīvu interpretāciju. Nedrīkst būt teksta fragmentu izlaidumi, un stingri jāievēro numerācijas un datējumu atbilstība. Tulkojot Eiropas Savienības (ES) tiesību aktus un citus starptautiskos dokumentus, ieteicams izmantot vēl kādas oficiālās valodas tekstu, jo tas var palīdzēt labāk izprast attiecīgo normu būtību un precizēt izteiksmi.

Valodas skaidrība

Šī prasība ir cieši saistīta ar iepriekšējo, jo neskaidra, neprecīza izteiksme var radīt negribētu interpretāciju un nevēlamas juridiskās sekas. Tas nozīmē, ka vārdu un teikumu konstrukciju izvēlei jābūt precīzai, loģiskai un valodas normām atbilstošai. Jāvairās no oriģināla uzspiestu, tātad **mērķvalodas** sistēmai svešu, modeļu pārņemšanas, un atbilstība **avotvalodā** izteiktajai domai jāpanāk ar **mērķvalodas** līdzekļiem, nekopējot teikumu konstrukcijas, interpunkciju u. tml.

Tiesību aktu valodai parasti raksturīga standartizēta izteiksme, un arī tulkojumos šī standartizācija jāievēro, vienādi atveidojot vienas un tās pašas frāzes vai citus elementus, kas atkārtojas vienā dokumentā vai saistītu dokumentu kopumā.

Terminoloģiska konsekvence

Terminoloģijas bagātība ir viena no juridisku tekstu raksturīgajām īpatnībām, tāpēc terminu izpēte un adekvāta izvēle ir **svarīgs kvalitātes nodrošināšanas** komponents, un šajā procesā svarīgi ievērot tiklab pareizu, atbilstošu terminoloģiju, kā tās konsekventu lietojumu, t. i., izraudzītais termins attiecīgajā nozīmē jālieto visā dokumentā, tāpat arī savstarpēji

saistītu dokumentu kopumā. Būtiski atcerēties arī to, ka parasti runā par **terminu ekvivalentiem**, nevis terminu tulkojumiem, ar to uzsverot, ka terminoloģijas darba pamatuzdevums ir nodrošināt dažādās valodās izteikto terminu savstarpēju jēdzienisku atbilstību, neizvirzot par mērķi obligāti panākt arī leksisku vienādību. Lai labāk izprastu kādu konkrētu terminu un atrastu tam visprecīzāko ekvivalentu, par lietderīgu uzskatāma terminu atveides izpēte citās valodās.

1.2. Eiropas Savienības tiesību aktu tulkošanas specifika

Kaut gan, runājot par ES tiesību aktu tapšanu, ir ierasts lietot apzīmējumu “tulkošana”, jāpatur prātā, ka juridiskā ziņā par tulkošanu uzskatāma tikai visu to tiesību aktu tulkošana, ko katra kandidātvalsts veic pirms pievienošanās ES. Pēc pievienošanās tulkošana ir tikai praktisks instruments, kā nodrošināt tiesību aktu izstrādi visās ES oficiālajās valodās, jo juridiskā ziņā teksti visu dalībvalstu valodās ir vienlīdz autentiski.

Apzinoties šo īpatnību, ir skaidrs, ka terminu “oriģināls” attiecībā uz ES tiesību aktiem var lietot tikai nosacīti, proti, būtībā nav kādas vienas **avotvalodas**, un tātad, meklējot adekvātu izteiksmi latviešu valodā, tulkotājs nav spiests ievērot tikai kādas vienas valodas paraugu, viņam ir tiesības un pat pienākums iepazīties ar paralēlajiem tekstiem vairākās valodās un uz to pamata veidot savu, latviešu valodai visatbilstošāko.

Lielākā daļa ES tiesību aktu oficiālo valodu versiju tomēr faktiski tiek izstrādātas, izmantojot kādas citas valodas paraugu, uz kura pamata ir notikusi dalībvalstu un ES iestāžu vienošanās par konkrētā regulējuma saturu. Lai novērstu interpretācijas iespējas un atkāpes no ES tiesību normu vienotas piemērošanas, ārkārtīgi liela nozīme tiek piešķirta aktu standartizācijai un pilnīgai formu simetrijai visās valodās, tādējādi radikālas atšķirības kādā vienā valodā nav iespējamas, un tas iespaido arī izteiksmi.

Arī ES iestādes, domājot par tiesību aktu kvalitāti un stila vienotību, gatavo dažādus palīgmateriālus un norādījumus šo aktu izstrādātājiem, un tajos ir daudz vērtīgu, jebkuram juridiskam tekstam aktuālu ieteikumu.

Piemēram, Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas Kopējās praktiskās rokasgrāmatas Eiropas Savienības tiesību aktu izstrādē iesaistītajām personām 1. pamatnostādne nosaka:

“1. Savienības tiesību aktus formulē skaidri, vienkārši un precīzi.

1.1. Izstrādātajam tiesību aktam jābūt:

- **skaidram**, viegli saprotamam un nepārprotamam;
- **vienkāršam**, kodolīgam, bez nevajadzīgiem elementiem;
- **precīzam**, lai lasītājam nerastos nekādas neskaidrības.”¹

¹ Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas Kopējā praktiskā rokasgrāmata Eiropas Savienības tiesību aktu izstrādē iesaistītajām personām. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2015. Pieejama tiešsaistē: <https://eur-lex.europa.eu/content/techleg/KB0213228LVN.pdf>.

Gan ES tulkošanas dienestu publikācijās, gan vispārējiem juridiskās tehnikas jautājumiem veltītos izdevumos atrodami līdzīgi spriedumi par to, kas juridiskajā valodā ir nevēlams, apkarojams un kā rakstīt skaidri, izteikties precīzi un saprotami, paturot prātā, ka tiesību akti nav domāti juristu pašizpaušmei, bet saziņai ar sabiedrību.² Tomēr dažādu objektīvu apstākļu kopums – daudzās ES oficiālās valodas, dalībvalstu atšķirīgās tiesību sistēmas, ES tiesību sistēmas un dalībvalstu tiesību sistēmu paralēlā pastāvēšana, daudzās struktūras un personas, kas iesaistītas ES tiesību aktu izstrādē (ES iestādes, dalībvalstis, reģionu un nozaru pārstāvji utt.), daudzās procedūras (konsultāciju, sadarbības, koplēmuma un citas), tiesību aktos izmantotie diplomātiskie paņēmieni, ar kuriem nodrošina dalībvalstu vienprātību konkrētos jautājumos, bet kuru dēļ dažreiz jāizmanto izplūduši un gribēti neskaidri formulējumi – tas viss ES tiesību aktus padara par ļoti sarežģītiem dokumentiem, kuru tulkošana sagādā ne mazums grūtību un izvirza tulkotājiem īpaši augstas prasības.

Tie trūkumi, kas dažādu iemeslu dēļ piemīt ES tiesību valodai, iespaido arī tulkotājus. Tā kā bieži vien nav viegli nošķirt, ciktāl konkrētā izteiksmes forma ir nepārvarams objektīvs ierobežojums, ciktāl – akta izstrādātāju neprasmē, kļūda vai paviršība, tad sliktie paraugi mēdz “pārcelties” tulkojumā arī tajos gadījumos, kad tos būtu bijis iespējams (un būtu vajadzējis) novērst. Tādējādi arī tiesību aktu tekstos latviešu valodā bieži vien vērojamas tās pašas nepilnības, kas angļu valodas tekstos – gan pārmērīgs substantīvētas izteiksmes lietojums verbālas izteiksmes vietā, gan ciešamās kārtas lietojums nevietā, gan pārlieku gari teikumi, dažādu klišeju lietojums, gan liekvārdība, tukšvārdība u. tml.

1.3. Tulkošanas principi

Iepriekš minētās kvalitātes prasības ir mērķis, uz ko tiekties profesionāliem tiesību aktu tulkotājiem (redaktoriem, terminologiem), un reizē arī mēraukla profesionalitātes vērtēšanai. Tomēr ceļš uz šo mērķi ved reālajā, ne ideālajā pasaulē, un tulkošanas ikdiena ir dažādu, pat šķietami niecīgu izvēļu pilna, par kurām izšķirties reizēm nebūt nav tik viegli.

Piedāvājam vairākus pavisam vienkāršus kritērijus jeb principus, ko der paturēt prātā, lai būtu vieglāk izvērtēt kādu konkrētu problēmu un izvēlēties piemērotāko risinājumu.

Veselā saprāta princips

Domājiet loģiski, iztēlojieties to, ko tulkojat, netulkojiet vārdus, bet jēgu. Vai tas, kas uzrakstīts, vispār ir iespējams? Kā tas varētu izskatīties? Kā tas reāli notiek? Neaizmirstiet uzdot sev šos jautājumus, neatstājiet nepārbaudītu to, kas jums šķiet apšaubāms, – tikai tā jūs nonāksiet pie teksta jēgas un, pilnīgi iespējams, novērsīsiet kādu iepriekš nepamanītu kļūdu.

² Skat., piem., Seymour, Edward. Euro-English: the New Pidgin? *Terminologie et Traduction*, Nr. 3, 2002, 22.–32. lpp. ISSN 0256-7873; Rylance, Paul. *Legal Writing & Drafting: Legal Practice Handbook*. Blackstone Press, 1994. 100. lpp. ISBN 1854311697.

Ekonomijas princips

Latviešu valoda ir ekonomiska. Par to var uzskatāmi pārliecināties, sastatot vienu un to pašu tekstu vairākās valodās, – teksts latviešu valodā būs viens no īsākajiem. Latviešu valoda tāpat kā citas sintētiskās valodas ir vārdformām bagāta, jo tieši ar vārdu struktūras maiņu tiek izteiktas gramatiskās attiecības. Analītiskajās valodās turpretī šādu vārdformu nav, ir citi paņēmieni, kas izteiksmi parasti dara garāku. Ja grūti izšķirties par kādu tulkojuma variantu, tad no vairākiem vienlīdz labiem izvēlieties īsāko.

Mazākā ļaunuma princips

Dažādu objektīvu ierobežojumu dēļ juridiskā tulkojumā reizēm nemaz nav iespējams panākt nevainojamu izteiksmi, t. i., visiem iespējamajiem konkrētās problēmas risinājumiem piemīt kāds trūkums. Tādā gadījumā izvērtējiet tos un izvēlieties mazāko ļaunumu – no vairākiem ne visai labiem risinājumiem to, kam salīdzinājumā ar citiem ir vairāk priekšrocību domas skaidrības ziņā.

Analoģijas princips

Tiesību aktu satura sarežģītības dēļ reizēm gadās “apmaldīties trijās priedēs”, proti, ja dokumenta saturs nav pazīstams un tā izpratne sagādā grūtības, tad grūtāk panākama šķiet arī izteiksmes precizitāte. Tāpēc, ja netiekat galā ar kādu frāzi vai teikumu, vispirms pārveidojiet to – formulējiet to pašu konstrukciju citiem, vienkāršākiem vārdiem, un izteiksmes nepilnība uzreiz būs klajā redzama un tāpat arī vieglāk novēršama. Meklējiet analoģijas, jo ne vienmēr šķietami unikāls gadījums patiešām ir unikāls. Izmantojiet reiz jau lietotus paraugus līdzīgu situāciju risināšanai.

Apzinātas izvēles princips

Lai kāda līmeņa izvēle būtu jāizdara, tai jābūt apzinātai. Vienmēr pārliecinieties, vai, labojot cita tulkotu tekstu un uzlabojot savējo, varat paši sev atbildēt uz jautājumu “kāpēc”. Pamatojums var būt lingvistisks vai ekstralingvistisks, bet tam jābūt. Neapzināta, nejauša izvēle nav profesionāla.

Strukturēšanas princips

Vispirms iepazīt tekstu un sadaliet darbu posmos. Piemēram, ja esat redaktors, lasiet tekstu vairākās kārtās – vienreiz ar “satura acīm”, otrreiz ar “komatu acīm”, trešoreiz ar “stila acīm” utt., iespējami dažādi varianti. Ja ir ļoti maz laika, nosakiet prioritātes, nemaldiniet sevi, ka pagūsiet izdarīt visu to pašu, ko parasti, tikai desmitreiz ātrāk. Identificējiet svarīgāko un sāciet ar to. Vispirms izlasiet tekstu un noskaidrojiet, kas var radīt problēmas, ko no tā varēsiet atrisināt pats, bet kādos jautājumos uzreiz jālūdz citu palīdzība.

Koleģialitātes princips

Dalieties savā pieredzē un jautājiet padomu citiem. Bet jautājiet konstruktīvi, formulējot problēmu un piedāvājot savu variantu, nevis liekot, lai kāds kolēģis paveic darbu jūsu vietā.

2. TIESĪBU AKTU TULKOŠANA

Tiesību aktu tulkošana ir process ar vairākām stadijām, kurās notiek dokumentu daudzpusīga apstrāde un kuru pilnvērtīgai nodrošināšanai ieteicams piesaistīt dažādus speciālistus. Tādējādi šis process kļūst par komandas darbu, kurā ārkārtīgi liela nozīme ir sadarbībai, koleģialitātei, operatīvai informācijas un zināšanu apmaiņai.

Jāuzsver, ka administratīvā ziņā racionālākais modelis ir centralizēts tulkošanas process – risinājumi dažādos tulkošanas jautājumos (metodikas, kvalitātes, terminoloģijas jomā) ir jāmeklē saziņā ar visiem procesa dalībniekiem un iesaistot visplašāko speciālistu loku, taču principiāli lēmumi jāpieņem centralizēti, jo tikai tā var nodrošināt šo lēmumu savstarpēju saskaņotību un procesa pēctecību.

Centra modelis paredz dažādu funkciju deleģēšanu dažādiem procesa dalībniekiem, uzskatot, ka specializācija un deleģēšana ir visracionālākais paņēmiens tulkojumu kvalitātes nodrošināšanai. Centra tulkošanas procesā piedalās **tulkošanas projektu koordinatori, tulkotāji, terminologi un redaktori**.

Tomēr arī tad, ja tulkošanu veic tikai viena persona, ir jānodrošina pilns cikls, proti, zināms laiks un uzmanība jāveltī ne tikai tulkošanai, bet arī dokumenta tehniskajai apstrādei, terminoloģijas izpētei un pārlasīšanai jeb pašredakcijai.

Turpmāk īsi raksturotas visas procesa stadijas, kas jānodrošina neatkarīgi no konkrētā organizatoriskā modeļa izvēles.

Tulkošanas projektu koordinatora uzdevumi (dokumentu tehniska apstrāde):

- sagatavot un apstrādāt attiecīgā teksta elektroniskā varianta oriģinālu;
- ja iespējams, nodrošināt piekļuvi atsauču dokumentiem un citiem saistītiem dokumentiem;
- tehniski apstrādāt dokumenta priekštulkojumu atbilstoši izmantotajai tulkošanas atmiņai un to saglabāt;
- nepieciešamības gadījumā apstrādāt tabulās, attēlos, grafikos u. tml. esošo tekstu;
- sagatavot tulkojuma gala versiju nodošanai.

Tulkotāja uzdevumi (dokumentu tulkošana):

- tulkot tekstu atbilstoši juridiskās tulkošanas kvalitātes prasībām;
- izpētīt terminoloģiju – gan patstāvīgi, gan saziņā ar citiem speciālistiem (nozares ekspertiem, terminologiem u. c.);
- dokumentēt jaunus un problemātiskos terminus;
- veikt pabeigtā tulkojuma pārlasīšanu jeb pašredakciju.

Terminologa uzdevumi (terminoloģijas izpēte):

- pētīt problemātiskos un sarežģītos terminus, ievērojot kvalitātes prasības un terminoloģijas darba principus;
- apspriesties ar nozaru speciālistiem, nepieciešamības gadījumā rosināt darba grupu izveidi;
- konsultēt tulkotājus un redaktorus;

- apkopot izpētītos terminus datubāzē un darīt tos pieejamus citiem tulkošanas procesā iesaistītajiem dalībniekiem;
- regulāri atjaunināt un nepieciešamības gadījumā labot datubāzes šķirklus.

Redaktora uzdevumi (tulkojumu rediģēšana):

- pārliecināties par tulkojuma juridisko precizitāti un atbilstību oriģinālam;
- pārliecināties par tulkojuma atbilstību latviešu valodas normām;
- pārliecināties par terminoloģijas adekvātu un konsekventu lietojumu;
- nepieciešamības gadījumā attiecīgi labot tekstu;
- konsultēt tulkotājus un terminologus.

Minētie uzdevumi ir tikai paši svarīgākie, praksē tie var mainīties un tikt papildināti atkarībā no konkrētiem apstākļiem, tulkojamo dokumentu tipa, darba organizācijas modeļa un citiem faktoriem.

3. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU AKTI

ES tiesību aktu sagatavošanā (sniedzot priekšlikumus, izstrādājot tos) piedalās visas ES iestādes. Tiesību aktiem ir dažāds juridiskais spēks, bet tiem ir standartuzbūve, un tajos tiek lietota vienota terminoloģija, kas atvieglo to uztveri un interpretāciju.

ES tiesību akti iedalāmi **primārajos** (līgumi) un **sekundārajos** tiesību aktos. Svarīgākie sekundārie ES tiesību akti ir regulas, direktīvas, lēmumi, ieteikumi un atzinumi.

Regula (*Regulation*)

Regulas uzliek saistības kopumā, un tās ir tieši jāpiemēro visās dalībvalstīs. Tās izdod Padome vai Padome kopā ar Eiropas Parlamentu, Komisija, kā arī Eiropas Centrālā banka.

Direktīva (*Directive*)

Direktīvas uzliek saistības dalībvalstīm attiecībā uz mērķiem, kas jāasniedz, taču valstu varasiestādēm ir tiesības pašām izvēlēties līdzekļus šo mērķu sasniegšanai. Direktīvas izdod Padome vai Padome kopā ar Eiropas Parlamentu, kā arī Komisija.

Direktīvas var būt vispārīgas un noteikt kādas jomas pamatuzdevumus, un tās var būt konkrētākas un sīkāk reglamentēt kādu īpašu jautājumu.

Lēmums (*Decision*)

Lēmumi uzliek saistības tiem, kam tie adresēti. Lēmumi var būt adresēti visām dalībvalstīm, kādai atsevišķai dalībvalstij, arī uzņēmumiem vai privātpersonām. Arī lēmumus izdod Padome vai Padome kopā ar Eiropas Parlamentu, Komisija, kā arī Eiropas Centrālā banka.

Ieteikums (*Recommendation*) un **atzinums** (*Opinion*)

Ieteikumi un atzinumi neuzliek saistības.

Citi tiesību akti un oficiālie dokumenti

Angliski	Latviski
action programme	rīcības programma
agreement	nolīgums/līgums
combined nomenclature (CN)	kombinētā nomenklatūra (KN) ³
common position, joint position	kopēja nostāja
communication	paziņojums
conclusion	secinājums
convention	konvencija
declaration	deklarācija

³ KN daļas: *section* – iedaļa, *chapter* – nodaļa, *heading* – pozīcija, *subheading* – apakšpozīcija.

general programme	vispārējā programma
green paper	zaļā grāmata
joint action	kopīga rīcība
priority programme	prioritāra programma
report	ziņojums
resolution	rezolūcija
white paper	baltā grāmata

3.1. Daudzvalodu princips

Jebkura ES tiesību akta pamatā ir kāds no primārajiem tiesību aktiem, no kuriem svarīgākie ir Eiropas Kopienu dibināšanas līgumi⁴, dalībvalstu noslēgtie līgumi, ar ko groza dibināšanas līgumus⁵, un Līgums par Eiropas Savienību.⁶ Ar šiem līgumiem tika izveidotas trīs Eiropas Kopienas (vēlāk arī ES) un arī pilnīgi jauna tiesību sistēma – Eiropas Kopienu tiesības. Viena no svarīgākajām šīs tiesību sistēmas iezīmēm ir daudzvalodība.

Pirmajam līgumam – Eiropas Ogļu un tērauda kopienas dibināšanas līgumam – autentisks bija tikai teksts franču valodā (100. pants). Tomēr jau nākamie līgumi – Eiropas Ekonomikas kopienas dibināšanas līgums (248. pants) un Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līgums (225. pants) – paredzēja, ka autentiski ir visi līgumu teksti, kas izstrādāti četrās dažādās valodās, proti, franču, holandiešu, itāļu un vācu valodā.⁷ Savukārt [EEK dibināšanas līguma](#) 217. pants (EAEK dibināšanas līguma 190. pants) nosaka:

“Noteikumus par valodu lietošanu Kopienas iestādēs, neskarot Tiesas Reglamenta noteikumus, ar vienprātīgu lēmumu pieņem Padome.”⁸

⁴ Eiropas Ogļu un tērauda kopienas dibināšanas līgums (1951), Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līgums (1957), Eiropas Ekonomikas kopienas dibināšanas līgums (1957). Vispārīga informācija pieejama tiešsaistē: https://europa.eu/european-union/law/treaties_lv.

⁵ Vienotais Eiropas akts (1986); Amsterdams līgums, kas groza līgumu par Eiropas Savienību, Eiropas Kopienu dibināšanas līgumus un dažus ar tiem saistītus aktus (1997); Nicas līgums, kas groza Līgumu par Eiropas Savienību, Eiropas Kopienu dibināšanas līgumus un dažus ar tiem saistītus aktus (2001); Lisabonas Līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu (2007). Vispārīga informācija pieejama tiešsaistē: https://europa.eu/european-union/law/treaties_lv.

⁶ Līgums par Eiropas Savienību, parakstīts Māstrihtā 1992. gada 7. februārī. Pieejams tiešsaistē: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0013:0045:LV:PDF>.

⁷ Šos pantus vēlāk grozīja, lai papildinātu ar Kopienu jauno dalībvalstu valodām.

⁸ Skat. arī Līguma par Eiropas Savienības darbību 342. pantu, kas nosaka: “Noteikumus par valodu lietošanu Savienības iestādēs, neskarot Eiropas Savienības Tiesas statūtu noteikumus, ar vienprātīgu lēmumu, pieņemot regulas, paradz Padome.” Pieejams tiešsaistē: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=LV>.

Uz šā panta pamata EEK Padome 1958. gadā pieņēma savu pirmo [regulu](#)⁹, kuras 1. pants (ar grozījumiem, kas izdarīti pēc jaunu valstu pievienošanās) nosaka:

“Savienības iestāžu oficiālās valodas un darba valodas ir angļu, bulgāru, čehu, dāņu, franču, grieķu, holandiešu, horvātu, igauņu, itāļu, īru, latviešu, lietuviešu, maltiešu, poļu, portugāļu, rumāņu, slovāku, slovēņu, somu, spāņu, ungāru, vācu un zviedru valoda.”

Šādā veidā valstis radīja **daudzvalodu principu**, ko Savienībā ievēro arī pašlaik, lai gan valodu skaits ir palielinājies no četrām līdz divdesmit četrām. Tas būtībā nozīmē, ka:

- ES iestādes pie dalībvalstu pilsoņiem vēršas viņu valsts valodā;
- dalībvalstu pilsoņi var vērsties ES iestādēs un saņemt atbildi savas valsts valodā;
- ES tiesību aktus izstrādā visās oficiālajās valodās;
- tos visās oficiālajās valodās publicē “Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī”.

Daudzvalodu princips ir nostiprināts arī [ES Pamattiesību hartā](#), kuras 22. pantā ir noteikts, ka “Savienība respektē kultūru, reliģiju un valodu daudzveidību”, bet 21. pantā aizliegta diskriminācija vairāku iemeslu, tostarp arī valodas, dēļ.

Daudzvalodu principa īstenošana prasa ievērojamus resursus. Salīdzinājumā ar citām starptautiskām organizācijām ES iestādes nodarbina visvairāk tulkotāju un tulku.

Daudzvalodu principa īstenošana

Kā jau iepriekš minēts, daudzvalodu princips cita starpā paredz, ka ES tiesību aktus izstrādā visās **oficiālajās valodās** un ka tos visās oficiālajās valodās publicē “Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī”. Tiesību aktu izstrāde un to publicēšana ir cieši saistīta ar šo tekstu tulkošanu dažādajās ES oficiālajās valodās. Šā tulkošanas darba vēsturisko attīstību gandrīz 50 gadu laikā var raksturot gan kvantitatīvi – atbilstoši ES oficiālo valodu skaita pieaugumam, gan kvalitatīvi – atbilstoši to saimniecisko, sociālo un politisko jautājumu skaita pieaugumam, kas pakāpeniski nonāca Eiropas Kopienas, vēlāk ES kompetencē un ko tāpēc aptvēra ES tiesību akti.

No 1957. līdz 1972. gadam, kad notika pirmā paplašināšanās, Eiropas Kopienā bija četras oficiālās valodas – franču, holandiešu, itāļu un vācu. Tomēr faktiski franču valodai bija vislielākā nozīme. Pieņemto tiesību aktu skaits bija relatīvi mazs, un tie skāra Eiropas Kopienas valstu uzņēmumu un pilsoņu saimnieciskās darbības nelielu daļu. 1972. gadā pēc Apvienotās Karalistes, Īrijas un Dānijas pievienošanās palielinājās ne vien oficiālo valodu skaits, bet Kopienā vienlaikus parādījās divas principiāli atšķirīgas tiesību sistēmas – kontinentālā tiesību sistēma un anglosakšu tiesību sistēma jeb *common law*. Šo un arī visas turpmākās paplašināšanās raksturo *acquis communautaire* princips – valstīm, kas pievienojas ES, ir jāpārtulko un jāpārņem visi pievienošanās brīdī spēkā esošie ES tiesību akti. Šis posms katrai jaunajai kandidatvalstij ir ļoti svarīgs, jo, tieši tulkojot *acquis communautaire*, samērā īsā laikā ir jāizstrādā lielākā daļa šajos tiesību aktos izmantotās terminoloģijas, kā arī paši tulkošanas principi un paņēmieni.

⁹ Regula Nr. 1/1958, ar ko nosaka Eiropas Ekonomikas kopienā lietojamās valodas. Pieejama tiešsaistē: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1958R0001:20130701:LV:PDF>.

Pēc pirmās paplašināšanās 1972. gadā tiesību aktu tulkošanā varēja novērot arī kvalitatīvu attīstību. Kopienas kompetence palielinājās, proti, tā vairs nebija tikai muitas savienība, kurā ir brīva kapitāla, personu, preču un pakalpojumu aprīte, bet viens no tās mērķiem bija arī ekonomiskas un monetāras savienības izveidošana, un līdz ar to pieauga arī jomas, ko aptvēra Kopienas tiesību akti. Eiropas Kopienā sāka izstrādāt politiku dažādām nozarēm. Tā kā katrai nozarei ir sava īpaša terminoloģija, tulkotāju darbs kļuva arvien sarežģītāks – tā atvieglošanai parādījās pirmās datubāzes, piemēram, *Eurodicautom* (1973).

Pēc Grieķijas (1981), Portugāles un Spānijas (1986) pievienošanās Eiropas Kopienā bija jau deviņas oficiālās valodas. Austrijas, Somijas un Zviedrijas pievienošanās 1994. gadā šo skaitli palielināja līdz 11. Vienlaikus pieauga arī Eiropas Kopienas kompetence, bet visvairāk Eiropas Kopienas tiesību aktu kvalitatīvo attīstību ietekmēja ES izveide, 1992. gadā noslēdzot Māstrihtas līgumu, saskaņā ar kuru ES tika noteiktas pilnvaras, kas sadalītas trīs grupās jeb pīlāros. Pirmais pīlārs bija Eiropas Kopiena, otrais – kopējā ārpolitika un drošības politika, trešais – sadarbība tieslietu un iekšlietu jomā.

Šajā attīstības posmā ES tiesību akti jau aptvēra lielu ES dalībvalstu un pilsoņu darbības daļu. ES kompetencei paplašinoties un skarot tādas jomas kā tieslietas un krimināltiesības, parādījās jaunas terminoloģijas grūtības, jo, izstrādājot ES tiesību aktus, citās valodās bija jāpārtulko dažādo valstu tiesību sistēmu juridiskie jēdzieni. Savukārt, pakāpeniski ES kompetencē nododot zinātnes un tehnoloģiju attīstības jautājumus, nepieciešamas arī, piemēram, datorterminoloģijas zināšanas.

2004. gadā ES pievienojās desmit jaunas dalībvalstis (Čehija, Igaunija, Kipra, Latvija, Lietuva, Malta, Polija, Slovākija, Slovēnija un Ungārija), līdz ar to ES bija jau 20 oficiālās valodas. 2007. gadā ES pievienojās Bulgārija un Rumānija, 2013. gadā – Horvātija. Šobrīd (2021. gadā) ES ir 27 dalībvalstis¹⁰ un 24 oficiālās valodas. Turpina palielināties ES tiesību aktu aptverto jomu skaits, un nav šaubu, ka tā tas notiks arī turpmāk.

Valodu vienlīdzība

ES oficiālo valodu lielais skaits, dažādās jomas, ko aptver ES tiesību akti, un ar tām saistītās terminoloģijas grūtības, kā arī ievērojamie līdzekļi un cilvēkresursi, kas vajadzīgi daudzvalodu principa īstenošanai, nav vienīgās grūtības. No ES daudzvalodu politikas un iepriekš minētā diskriminācijas aizlieguma izriet vēl viens svarīgs princips – **valodu vienlīdzība**. Šis princips nozīmē to, ka visu dalībvalstu pilsoņiem ir tiesības ne vien uz ES tiesību aktu pieejamību viņu valsts valodā, bet arī uz to, lai viņu valodā izstrādātajos ES dokumentos nebūtu kļūdu, lai tie būtu saprotami un lai tajos būtu ievērotas attiecīgās valodas gramatikas, pareizrakstības un citas normas, kā arī šai valodai raksturīgais izteiksmes veids.

Galvenās grūtības saistībā ar daudzvalodu un valodu vienlīdzības principa ievērošanu rada tas, ka ES tiesību akti primāri ir normatīvi dokumenti ar konkrētām juridiskām sekām, kurām jābūt vienādām visās ES dalībvalstīs neatkarīgi no katras valsts valodas vai tiesību sistēmas īpatnībām, izmantotajiem terminiem vai tulkošanas paņēmieniem. Juridiski to nodrošina tas, ka gandrīz visi ES tiesību akti – dibināšanas līgumi, regulas, direktīvas,

¹⁰ Apvienotā Karaliste no ES izstājās 2020. gada 31. janvārī.

vispārēji lēmumi – ir vienādi saistoši visās ES oficiālajās valodās, turklāt jebkurš ES pilsonis var atsaukties uz jebkurā ES oficiālajā valodā izstrādātu konkrēta dokumenta tekstu, ja uzskata, ka tas labāk, precīzāk vai pareizāk izsaka attiecīgā tiesību akta jēgu.

Dažādo paralēlo tekstu (tulkojumu) identiskumu nodrošina arī ar dažādiem tehniskiem paņēmieniem. Tie galvenokārt saistīti ar tiesību aktu struktūru un – zināmā mērā – arī ar to vizuālo noformējumu. Lai gan vienādam vizuālam noformējumam nevar būt īpašas juridiskas nozīmes, tas tomēr palīdz radīt priekšstatu par to, ka visi ES tiesību akti ir vienādi, neatkarīgi no tā, kādā valodā tie izstrādāti.

Paralēlie teksti oficiālajās valodās

Tas, ka lielākā daļa ES tiesību aktu ir vienādi saistoši visās ES oficiālajās valodās, būtībā nozīmē, ka, piemēram, kādas konkrētas regulas teksti dažādās valodās ir viena un tā paša tiesību akta un tā juridiskā satura izpausme. Šādus tekstus sauc arī par **paralēliem tekstiem**, kas, lai gan netiek publicēti cits citam līdzās vienā izdevumā, iznāk paralēlās “Eiropas Savienības Oficiālā Vēstneša” publikācijās.

Kā jau minēts iepriekš, ES tiesību aktu dažādās valodās izstrādātos autentiskos tekstus juridiski nevar uzskatīt par tulkojumiem, un tādējādi latviešu valodā izstrādātajam dibināšanas līgumam, regulām un direktīvām ir tāds pats juridiskais statuss kā to atbilstošajiem dokumentiem angļu, franču vai jebkurā citā ES oficiālajā valodā.

Taču ar šādu formālu vienāda juridiska statusa atzīšanu vien ir par maz, lai garantētu vienādu ES tiesību aktu piemērošanu visā ES teritorijā. Turklāt formāli atzīt vienādu juridisku spēku, bet vienlaikus pieļaut faktiskas atšķirības, ko var izraisīt kļūdaini vai neprecīzi tulkojumi, nozīmētu nelabvēlīgi ietekmēt ES tiesisko kārtību un mazināt ES pilsoņu uzticību visam, kas saistīts ar ES un tās tiesību aktiem.

Šā iemesla dēļ, neņemot vērā oficiālo valodu lielo skaitu un to, ka šis skaits vēl var augt, ES iestādes pašas izstrādā savu tiesību aktu dažādo valodu paralēlos tekstus. No tā atteikties nozīmētu pieļaut neoficiālu tulkojumu parādīšanos, kas dažādu apstākļu dēļ (saskaņošanas iespēju vai grozījumu izdarīšanas iespēju trūkums, nepietiekamas ES tiesību zināšanas u. tml.) tikai palielinātu juridisko neskaidrību.

Tulkošana ES iestādēs notiek paralēli “oriģinālo” tekstu izstrādei, kas ir garš un sarežģīts process, kurā piedalās dažādas ES iestādes un dažādas personas, kas runā dažādās valodās. Tomēr lielāko daļu dokumentu parasti sākotnēji izstrādā angļu, franču vai vācu valodā, bet jau šajā stadijā to izstrādātājiem jāņem vērā, ka šos dokumentus tulkos citās valodās.

Tā, piemēram, Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas Kopējās praktiskās rokasgrāmatas Eiropas Savienības tiesību aktu izstrādē iesaistītajām personām¹¹ 5. pamatnostādne nosaka:

“5. Visā tiesību aktu izstrādes un pieņemšanas procesā, izvēloties terminus un teikumu konstrukcijas, ņem vērā to, ka Savienības tiesību akti ir daudzās valodās; piesardzīgi izmanto jēdzienus un terminoloģiju, kas ir raksturīgi vienas konkrētas valsts tiesību sistēmai.”

Šo pamatnostādni papildina sīkāk norādījumi, piemēram – oriģinālajam tekstam jābūt īpaši vienkāršam, skaidram un tiešam, jāvairās no sarežģītiem formulējumiem, jābūt skaidrām teikuma daļu attiecībām, jāvairās no kādai atsevišķai valodai raksturīgiem izteicieniem un tādiem juridiskiem terminiem, kas pārāk cieši saistīti ar konkrētas valsts tiesību sistēmu. Uzsvērts, ka jācenšas panākt, lai tie, kam attiecīgais dokuments jāpiemēro vai jāinterpretē (ierēdņi, tiesneši, juristi u. c.), to neuzvertu kā tulkojumu sliktā nozīmē, bet gan kā tekstu, kas atbilst noteiktam likumdošanas stilam.

3.2. Terminoloģija

Jāpiebilst, ka daļa no šīm prasībām var vienlīdz attiekties arī uz tulkotāju, jo īpaši prasība izvairīties no tādu terminu vai jēdzienu lietojuma, kas pārāk cieši saistīti ar konkrētas valsts tiesību sistēmu, – vienāda ES tiesību aktu interpretācija un piemērošana ir lielā mērā atkarīga no tulkojumos izmantotajiem terminiem.

Kā jau iepriekš minēts, ar Eiropas Kopienu dibināšanas līgumiem tika izveidota pilnīgi jauna tiesību sistēma – Eiropas Kopienu (jeb ES) tiesības. Šī tiesību sistēma atšķiras gan no starptautiskajām tiesībām, gan no valstu tiesībām. Lai starptautiski līgumi radītu juridiskas sekas konkrētas valsts pilsoņiem, to tiesību normas parasti jātransponē attiecīgās valsts tiesību sistēmā, bet liela daļa ES tiesību normu uz dalībvalstu pilsoņiem attiecas tieši un nepastarpināti. Lai ES tiesību jēdzienus varētu nošķirt no pašu dalībvalstu valsts tiesību jēdzieniem, ES tiesību sistēmai vajadzīga sava terminoloģija.

Par ES tiesību aktu terminoloģijas atskaites punktu ir jāuzskata Eiropas Kopienu dibināšanas līgumi. Tie izstrādāti tā, lai ar pietiekami vispārinātiem un, ja vajadzīgs, jauniem ES tiesību sistēmas terminiem aptvertu visu dalībvalstu tiesību sistēmas.

¹¹ *Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas Kopējā praktiskā rokasgrāmata Eiropas Savienības tiesību aktu izstrādē iesaistītajām personām*. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2015. Pieejama tiešsaistē: <https://eur-lex.europa.eu/content/techleg/KB0213228LVN.pdf>.

Tā, piemēram, [Līguma par Eiropas Savienības darbību](#) 101. panta (bijušais Eiropas Ekonomikas kopienas dibināšanas līguma 81. pants) 1. punkts nosaka:

Angliski	Latviski
<p>1. The following shall be prohibited as incompatible with the internal market: all <u>agreements between undertakings, decisions by associations of undertakings and concerted practices</u> which may affect trade between Member States and which have as their object or effect the prevention, restriction or distortion of competition within the internal market, and in particular those which:</p> <p>(a) directly or indirectly fix purchase or selling prices or any other trading conditions;¹²</p>	<p>1. Turpmāk norādītais ir aizliegts kā nesaderīgs ar iekšējo tirgu: visi <u>nolīgumi uzņēmumu starpā, uzņēmumu apvienību lēmumi un saskaņotas darbības</u>, kas var iespaidot tirdzniecību starp dalībvalstīm un kuru mērķis vai sekas ir nepieļaut, ierobežot vai izkropļot konkurenci iekšējā tirgū, un jo īpaši darbības, ar kurām:</p> <p>a) tieši vai netieši nosaka iepirkuma vai pārdošanas cenas, vai kādus citus tirdzniecības nosacījumus;¹³</p>

Terminam *concerted practices*, kas latviski tulkots kā “saskaņotas darbības”, nav atbilstoša termina nevienas ES dalībvalsts tiesību sistēmā – tas ir ES tiesību sistēmas jēdziens. Savukārt tādiem terminiem kā *agreements, undertakings, decisions* un *associations of undertakings*, kam latviešu valodā atbilst “nolīgumi”, “uzņēmumi”, “lēmumi” un “uzņēmumu apvienības”, Līgumā par Eiropas Savienības darbību un ES tiesību sistēmā kopumā ir ļoti plaša nozīme, kas atšķiras no tā, kā šos vārdus lieto Latvijas tiesību sistēmā vai administratīvajā valodā vispār.

Visu tā saukto sekundāro tiesību aktu – direktīvu, regulu, vispārīgu lēmumu u. c. – terminoloģijas pamatā ir tieši primārie tiesību akti. Tāpēc ikvienam, kas tulko ES tiesību aktus, ir labi jāpārzina primārajos aktos lietotie termini un to nozīme, lai arī citos dokumentos tos saglabātu kā ES tiesību sistēmas terminus, nevis mēģinātu “uzlabot”, pielāgojot Latvijas tiesību sistēmas jēdzieniem, un tādējādi patvaļīgi mainītu to nozīmi.

3.3. Tiesību aktu uzbūve

Neatkarīgi no tiesību aktu temata un juridiskās formas tiem ir standarta uzbūve. Parasti tiesību aktiem ir nosaukums, preambula, pamatdaļa, datējums un paraksts. Tiesību aktiem var būt arī pielikumi ar sīkākām tehniskām norādēm, tabulām, grafiskiem attēliem u. tml.

Lai maksimāli samazinātu tiesību aktu nepareizas interpretācijas iespējas un nepieļautu pārpratumus, katram ES tiesību aktu veidam ir sava forma. Tā nosaka ne tikai dokumenta vispārējo struktūru un iedalījumu daļās, bet arī teksta izvietojumu un

¹² Pievienots pasvītrojums.

¹³ Pievienots pasvītrojums.

noformējumu, tostarp teksta izcēlumus, tekstu slīprakstā un pasvītrotu tekstu. Dokumenta forma nosaka dokumenta virsrakstu un dokumentu numerācijas sistēmu, dokumenta obligātās sastāvdaļas – juridisko bāzi, apsvērumus un galveno daļu – un to izkārtojumu, pantu un to iedalījuma struktūru, dokumenta ievada un nobeiguma formulas.

Tā kā katrā dalībvalstī ir savas tradīcijas attiecībā uz tiesību aktu iedalījumu daļās un šo daļu nosaukumiem, prasībai ievērot ES tiesību aktu vienādu iedalījumu pantos, punktos un apakšpunktos ir sevišķi liela nozīme. Šāds vienāds iedalījums nodrošina, ka dažādo dalībvalstu pārstāvji un arī pašas ES iestādes var nekļūdīgi atsaukties uz vienu un to pašu tiesību normu. Tikpat svarīgi ir ievērot arī iedalījumu rindkopās un pat teikumos, jo uz tiesību aktiem var atsaukties, arī citējot tikai atsevišķas panta daļas vai teikumus. Savukārt atšķirībā no citu ES iestāžu tiesību aktiem Tiesas un Vispārējās tiesas spriedumos numurē rindkopas.

Ikvienam ES tiesību aktam ir savs reģistrācijas (*CELEX* datubāzes) numurs un ir pievienota bibliogrāfiskā atsauce, kas lielākoties ir “Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis”. Iekavās norāda arī tā tiesību akta numuru un publikāciju, ar kuru veic grozījumu(-us), tāpat galvenā tiesību akta un tajā veikto grozījumu pieejamos konsolidētos variantus, piemēram:

31977L0311

Council Directive 77/311/EEC of 29 March 1977 on the approximation of the laws of the Member States relating to the driver-perceived noise level of wheeled agricultural or forestry tractors

(Official Journal L 105, 28/04/1977 P. 0001 - 0009)

Amended by 31982L0890 Replacement Article 1.2 from 21/12/1982

Consolidated text 01977L0311-19821221

Incorporated by 21994A0103(52)

Implemented by 31996D0627 Implementation Article 2

Amended by 31997L0054 Amendment Article 1.2 from 30/10/1997

Consolidated text 01977L0311-19971030

Dokumenta CELEX numurs ir ciparu un burtu kombinācija, kurā katra cipara un burta atrašanās vietai ir konkrēta nozīme. Parasti dokumenta numurs sastāv no desmit rakstzīmēm (teorētiski to var būt 18), piemēram:

31977R0311

3	Tiesību aktu klasifikācijas sistēmas sektors	3. sektors – tiesību akti
1977	Tiesību akta stāšanās spēkā vai publicēšanas gads	1977. gads
R	Juridiskā forma	R – regula
0311	Kārtas skaitlis vai cits tiesību aktu identificējošs numurs	Attiecīgā gada 311. regula

Dokumenta atsauces numura pirmo daļu (numura pirmais cipars vai burts, šajā piemērā tas ir 3) izmanto, lai norādītu sektoru sistēmā, saskaņā ar kuru šis tiesību akts klasificēts:

1 – līgumi;

- 2 – starptautiski nolīgumi;
- 3 – tiesību akti;
- 4 – papildu tiesību akti;
- 5 – provizoriski akti un darba dokumenti;
- 6 – judikatūra;
- 7 – transponējošie valstu tiesību akti;
- 8 – valstu judikatūra, kas saistīta ar ES tiesībām;
- 9 – parlamenta jautājumi;
- 0 – konsolidētie tiesību akti;
- C – citi dokumenti, kas publicēti Oficiālā Vēstneša C sērijā;
- E – EBTA dokumenti.¹⁴

Šajā piemērā minētais tiesību akts ir daļa no ES tiesību aktiem (3. sektors).

Burts, kas vienmēr atrodas sestajā pozīcijā jeb deskriptors (R šajā piemērā) norāda dokumenta veidu (piemēram, **R** – regula, **D** – lēmums, **L** – direktīva u. c.).

Nosaukums

Tiesību akta nosaukumā ir vairāki elementi – iestāde, kas attiecīgo dokumentu pieņēmusi, dokumenta forma, pieņemšanas datums, tiesību akta numurs un temats. Lai nodrošinātu publicēto dokumentu vienādību, attiecībā uz visiem Oficiālajā Vēstnesī publicētajiem ES tiesību aktiem ir jāievēro vairākas tehniskas prasības. Viena no šādām prasībām ir datuma norādīšana nosaukuma otrajā rindā, piemēram:

REGULATION No 19/65/EEC OF THE COUNCIL
of 2 March 1965
on application of Article 85 (3) of the Treaty to certain categories of agreements and
concerted practices

Latviski šāds datuma novietojums nav normāli iespējams, tāpēc tas tiek likts kā iestarpinājums iekavās:

PADOMES REGULA Nr. 19/65/EEK
(1965. gada 2. marts)
par Līguma 85. panta 3. punkta piemērošanu atsevišķām līgumu un saskaņotu darbību
kategorijām

Šādi jāveido tikai virsraksts un tikai tiem dokumentiem, kas paredzēti publicēšanai Oficiālajā Vēstnesī, taču atsaucēs pašā tekstā **nosaukuma elementu secība** mainās atbilstoši teikumam uzbūvei latviešu valodā – iestāde, datums, dokumenta forma, numurs un temats.

¹⁴ Informācija par “EUR-Lex” iekļautajiem dokumentu CELEX numuriem pieejama tiešsaistē: <https://eur-lex.europa.eu/content/help/faq/celex-number.html?locale=lv>.

Pareizi	Nepareizi
saskaņā ar Komisijas 2001. gada 19. decembra Regulu (EEK) Nr. 204/2002	saskaņā ar Komisijas Regulu (EEK) Nr. 204/2002 (2001. gada 19. decembris)

ES tiesību aktu nosaukumi parasti ir gari, un latviski tie bieži vien jāveido pat ar vairākiem palīgteikumiem un divdabja teicieniem.

Angliski	Latviski
Commission Regulation (EEC) No 2080/91 of 16 July 1991 replacing the codes established on the bases of the Common Customs Tariff Nomenclature in force on 31 December 1987 with those established on the bases of the combined nomenclature in certain Regulations concerning the classification of goods	Komisijas 1991. gada 16. jūlija Regula (EEK) Nr. 2080/91, ar kuru kodī, kas noteikti pēc 1987. gada 31. decembrī spēkā esošās kopējā muitas tarifa nomenklatūras, tiek nomainīti ar kodiem, kuri atsevišķās regulās par preču klasifikāciju noteikti pēc kombinētās nomenklatūras

Salīdzinājumam

Latvijas Republikas tiesību aktu nosaukumi parasti ir īsāki. Saskaņā ar jaunākajiem ieteikumiem Latvijas Republikas tiesību aktu nosaukumi jāveido lakoniski, un tiem precīzi jāatspoguļo akta saturs.¹⁵

Latvijas Republikas likumu nosaukumos nav nekādu citu elementu, kā vien attiecīgā likuma temata (jeb satura) raksturojums. Savukārt Ministru kabineta noteikumu nosaukumus var papildināt ar iestādes nosaukumu, datumu un numuru.

Ministru kabineta 1999. gada 9. marta noteikumi Nr. 105 “Noteikumi par pagaidu pasākumiem muitas vērtības noteikšanai Lietuvas Republikas izcelsmes lauksaimniecības precēm”.

Tiesību aktu numuri

Tiesību aktu numuri¹⁶ dažādas formas dokumentiem veidoti atšķirīgi, un šīs atšķirības jā saglabā arī tulkojumā. Laika gaitā mainījies tas, kā numurē dažādus tiesību aktus, iepriekšējo numerāciju vēl aizvien izmanto, atsaucoties uz konkrētiem tiesību aktiem.

¹⁵ *Normatīvo aktu projektu izstrādes rokasgrāmata*. Rīga: Valsts kanceleja sadarbībā ar Tieslietu ministriju, Labklājības ministriju un Ārlietu ministriju, 2016. 166 lpp. Pieejama tiešsaistē: <https://tai.mk.gov.lv/book/1>.

¹⁶ *Iestāžu publikāciju noformēšanas rokasgrāmata*. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2016. Pieejama tiešsaistē: <https://publications.europa.eu/code/lv/lv-000100.htm>.

No 2015. gada 1. janvāra ir vienkāršota Oficiālā Vēstneša L (tiesību akti) sērijā publicēto tiesību aktu numerācija, no minētās dienas tos numurējot šādā standartizētā veidā: **(joma) gads/Nr.** Piemēram:

(ES) 2017/1130		
(ES)	Tiesību akta darbības jomas akronīms	Eiropas Savienība
2017	Tiesību akta publicēšanas gads (tajā vienmēr ir četri cipari)	2017. gads
1130	Tiesību akta kārtas numurs attiecīgajā gadā (ciparu skaits nav noteikts)	Attiecīgā gada Oficiālā vēstneša L sērijas 1130. tiesību akts

Biežāk sastopamie tiesību aktu darbības jomu akronīmi ir šādi:

- **EEC** (*European Economic Community*) – izmantots tiesību aktos, kas pieņemti līdz 1993. gada 31. oktobrim, latviski to atveido ar **EEK** (Eiropas Ekonomikas kopiena);
- **EC** (*European Community*) – izmantots tiesību aktos, kas pieņemti no 1993. gada 1. novembra līdz 2009. gada 1. decembrim, latviski to atveido ar **EK** (Eiropas Kopiena);
- **EU** (*European Union*) – izmantots pēc 2009. gada 1. decembra pieņemtajos tiesību aktos, latviski to atveido ar **ES** (Eiropas Savienība).

Jāņem vērā, ka visi Oficiālā Vēstneša L sērijas tiesību akti tiek numurēti secīgi, neatkarīgi no tiesību akta veida vai darbības jomas.

Līdz 2015. gada 1. janvārim dažādu tiesību aktu numerācija bija atšķirīga. Numura elementu secība bija atkarīga no tiesību akta veida. Kārtas numuri tika piešķirti secīgi katram tiesību akta veidam atsevišķi.

Angliski	Latviski
Directive 97/71/EC	Direktīva 97/71/EK
Council Regulation (EC) No 1836/06 of 15 September 2006	Padomes 2006. gada 15. septembra Regula (EK) Nr. 1836/06

Preambula

Preambulā jeb ES tiesību akta ievaddaļā ir izklāstīts attiecīgā dokumenta pieņemšanas juridiskais pamatojums un mērķis; preambula sākas ar **atsaucēm** (*citations*) uz pamatlīgumiem un to konkrētiem pantiem (atsauces ievada frāze “ņemot vērā” (*having regard*)), kam seko **apsvērumi** (*recitals*), kuros sniegts stāvokļa raksturojums attiecīgajā jomā (apsvērumus ievada “tā kā” (*whereas*)).

Dažādu periodu dokumentos ir dažāds preambulas grafiskais veidojums un pieturzīmju lietojums, taču tulkojuma interpunkcija jāveido saskaņā ar latviešu valodas likumībām, proti, **nav jākopē avotvalodas interpunkcija**. Piemēram, ja apsvērumu daļā ir vairāk par vienu apsvērumu, tad neatkarīgi no oriģinālā lietotās pieturzīmes tos citu no cita atdala ar semikolu.

Preambulas mēdz būt ļoti garas, un tādos gadījumos apsvērumi bieži vien ir numurēti. Tomēr tad, ja oriģinālā šādas numerācijas nav, tulkojumā to patvaļīgi ieviest nedrīkst.

Salīdzinājumam

Latvijas Republikas tiesību aktos, izņemot Satversmi un citus konstitucionāla ranga likumus, preambulas nav.

Latvijas Republikas likumu teksta augšējā labajā pusē ([oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis”](#)) ir standarta atsauce uz pieņemšanas procedūru: “Saeima ir pieņēmusi un Valsts prezidents izsludina šādu likumu:”

Ministru kabineta noteikumu sākumdaļā ir īsa norāde par to, saskaņā ar kura likuma (vai likumu) kuru pantu (vai pantiem) attiecīgie noteikumi izdoti.

Tiesību aktu pamatdaļa

Tiesību aktu pamatdaļa ir sakārtota **pantos** (*article*); pēdējos pantos parasti ir norāde par spēkā stāšanos, kas saistīta ar tiesību akta publikāciju Oficiālajā Vēstnesī (tiesību akts var stāties spēkā vai nu dienā, kad to publicē minētajā izdevumā, vai nākamajā dienā, vai kādā citā konkrēti norādītā laikā). Tāpat dokumenta beigu daļā parasti ir norādīts tā adresāts.

Garākiem dokumentiem, piemēram, līgumiem, pamatdaļa ir kārtota ne tikai pantos, bet arī lielākās vienībās:

title – **sadaļa**;

subtitle – **apakšsadaļa**;

part – **daļa**;

chapter – **nodala**;

section – **iedaļa**;

subsection – **apakšiedaļa**.

Panti var būt dalīti vēl sīkākās vienībās – punktos, apakšpunktos u. c.:

paragraph – **punkts**,

piemēram, *paragraph 2 of this Article* – šā panta 2. punkts. Taču jāatceras, ka tā tulko tikai ar ciparu apzīmētu vienību; ja tekstā ir atsauce uz vienību, kas apzīmēta ar kārtas skaitļa vārdu, tad tulkojumā to sauc par **daļu**, piemēram, *second paragraph of this Article* – šā panta otrā daļa;

subparagraph – **apakšpunkts**,

kopā ar kārtas skaitļa vārdu – **daļa**, piemēram, *the second subparagraph of paragraph 2* – 2. punkta otrā daļa;

indent – **ievilkums**;

littera – **[apakš]punkta daļa**.

Atsauces uz pantu daļām ES tiesību aktos parasti ir saīsinātā formā. Ja tās attiecas uz tiesību akta **pamatdaļu**, nevis pielikumu, tulkojumā visi elementi jānosauc vārdā:

Article 2 – **2. pants**;

Article 2a – **2.a pants**;

Article 2(1) – **2. panta 1. punkts**;

Article 2(1)(a) – **2. panta 1. punkta a) apakšpunkts**;

Article 2(1)(a)(ii) – **2. panta 1. punkta a) apakšpunkta ii) daļa;**
Article 2(2) and (3) – **2. panta 2. un 3. punkts;**
Articles 2 to 5 – **no 2. līdz 5. pantam vai 2.–5. pants;**
the second subparagraph of Article 5 (2) – **5. panta 2. punkta otrā daļa;**
the first and second indents of the first subparagraph of Article 5 – **5. panta pirmās daļas pirmais un otrais ievilkums.**

Tātad, piemēram, *Article 2(1)(a)*, atsauce uz kuru tulkojama kā 2. panta 1. punkta a) apakšpunkts, izskatīsies apmēram šādi:

- 2. pants
 - 1. punkta teksts:
 - a) apakšpunkta teksts;
 - b) apakšpunkta teksts.
 - 2. punkta teksts.

NB! Lielākajā daļā gadījumu atsaucēs uz ES tiesību aktu un citu dokumentu iedalījuma vienībām būs lietojams tieši iepriekš aprakstītais izvērsta pieraksts, bet tas tā nebūs, piemēram, turpmāk apskatītajā gadījumā.

15.3 Immediately after admission, notification of the detention of the prisoner shall be given in accordance with Rule 24.9.

Šeit ir atsauce uz *Rule 24.9*. Ja to tulkotu kā 24. noteikuma 9. punktu, tas nozīmētu, ka šis noteikums ir sadalīts punktos šādi:

- 24. noteikums
 - 1. punkta teksts.
 - (..)
 - 8. punkta teksts.
 - 9. punkta teksts.

Taču, apskatot tekstu, uz kuru ir atsauce, redzams, ka minētais noteikums sīkākās numurētās vienībās nav dalīts.

24.9 Upon the admission of a prisoner to prison, the death or serious illness of, or serious injury to a prisoner, or the transfer of a prisoner to a hospital, the authorities shall, unless the prisoner has requested them not to do so, immediately inform the spouse or partner of the prisoner or, if the prisoner is single, the nearest relative and any other person previously designated by the prisoner.

Līdz ar to atsauce uz 24. noteikuma 9. punktu būtu maldinoša, jo tāda 24. noteikuma 9. punkta vispār nav. Tātad šeit *Rule 24.9* tulkojams kā 24.9. noteikums.

Šīs norādes mēdz būt ļoti sarežģītas, tāpēc, lai izvairītos no atsaukšanās uz neesošām iedalījuma vienībām, **ja ir šaubas par atsauces pareizību, par to jāpārliecinās tajā dokumentā, uz kuru ir konkrētā atsauce.**

Ja norādes attiecas uz **pielikumiem**, tad jācenšas noskaidrot, kas ar konkrēto numerāciju domāts, bet, ja tas nav iespējams, tulkojot jānosauc vārdā tikai tie elementi, kas ir nosaukti arī avottekstā.

Angliski	Latviski
part C.I.2 of Annex III	III pielikuma C.I.2. daļa

Nosaucot numurētu teksta vienību, teikums nedrīkst sākties ar skaitli, jo tādā gadījumā var rasties pārpratums. No tā var izvairīties, teikumu sākot ar attiecīgo nomenklatūras vārdu.

Angliski	Latviski pareizi	Latviski nepareizi
1. Articles 2 and 3 shall be amended as follows ...	1. Šīs regulas [direktīvas, lēmuma u. tml.] 2. un 3. pantu groza šādi ..	1. 2. un 3. pantu groza šādi ..

Salīdzinājumam

Latvijas Republikas likumu panti ir iedalīti daļās, punktos un apakšpunktos. Panta daļas un punktus numurē ar arābu cipariem, bet apakšpunktu apzīmēšanai izmanto burtus.

(2) Viegļajiem automobiļiem nodokli aprēķina pēc šādām likmēm:

- 1) par automobiļa vecumu:
 - a) līdz 10 gadiem ..;
 - b) virs 10 gadiem ..

Ministru kabineta noteikumu tekstu iedala punktos, ko savukārt var dalīt apakšpunktos, bet ne vairāk kā četros līmeņos.

- 1.2.
 - 1.2.1.
 - 1.2.1.1.
 - 1.2.1.2.

ES tiesību akti beidzas ar parakstīšanas vietu, datumu un parakstu. Aiz datuma un paraksta punktu neliek. **Vieta un datums** šinī gadījumā uzskatāmi par dokumenta rekvizītiem, nevis saistīta teksta daļu, tāpēc starp tiem liek komatu.

Briselē, 2019. gada 20. jūnijā

Salīdzinājumam

Latvijas Republikas likumos vieta un datums tiek norādīti dokumenta beigās un starp tiem komatu neliek.

Rīgā 2004. gada 3. maijā

Ministru kabineta noteikumos datumu un vietu liek dokumenta sākumā.

Rīgā 2017. gada 15. jūnijā.

ES iestāžu tulkotajos tiesību aktos personvārdus nav pieņemts atveidot, tāpēc arī tiesību aktu paraksta daļā tie tiek atstāti oriģinālvalodā, vārds tiek rakstīts ar lielo sākumburtu, bet uzvārds – viss ar lielajiem burtiem.

Eiropas Komisijas vārdā – Komisijas loceklis Franz FISCHLER

Salīdzinājumam

Centra tulkojumos **visus personvārdus atveido latviski** un aiz tiem kvadrātiekvās slīprakstā norāda attiecīgā personvārda rakstību oriģinālvalodā. Oriģināls kvadrātiekvās jānorāda, personvārdu pirmoreiz pieminot tekstā, turpmāk lieto tikai latvisko atveidojumu.

Francis Fišlers [*Franz Fischler*]

Īpašvārdi jāatveido latviešu valodā, jo gadījumā, ja tie tiek atstāti oriģinālrakstībā, īpaši, ja tie tekstā ir daudz lietoti, tiek apgrūtināta teksta uztvere un izpratne. Turklāt jāievēro arī tas, ka, piemēram, atsaucoties uz kādu no ES tiesas spriedumiem Latvijas tiesās, tiesnešiem jāspēj šos vārdus ne tikai izlasīt, bet arī izrunāt. Atveide latviski atbilst valsts valodas politikai un kā obligāta prasība ir noteikta [Ministru kabineta 2004. gada 2. marta noteikumos Nr. 114](#), kas izdoti saskaņā ar [Valsts valodas likuma](#) 19. panta trešo daļu un 23. panta trešo daļu.

Tiesību aktiem mēdz būt arī dažādi **pielikumi**:

annex – **pielikums**;

appendix – **papildinājums**;

addendum – **papildpielikums**.

Pielikumi parasti tiek numurēti ar romiešu cipariem, retāk – ar lielajiem sākumburtiem. Jāatceras, ka tādā gadījumā aiz romiešu cipara vai attiecīgā burta punktu neliek.

I pielikums, A papildinājums

Bet punktu aiz romiešu cipara liek, ja tas atrodas teksta daļas nosaukuma priekšā.

I. Vispārīgi noteikumi

Bieži vien pielikumos mēdz būt iestāžu, adrešu u. c. uzskaitījums katras attiecīgās dalībvalsts valodā. Tādā gadījumā šis princips jāievēro arī tekstā latviešu valodā, proti, iestāžu nosaukumi un adreses nav jātulko, bet jāatstāj tajās valodās, kurās tie rakstīti, un jānorāda slīprakstā.

3.4. Tiesību aktu grozījumi

Bieži vien spēkā esošos tiesību aktus groza, papildinot tos ar jauniem noteikumiem, mainot numerāciju, formulējumus u. tml. Tādā gadījumā grozītajos dokumentos konkrētās darbības izsaka ar turpmāk minētajiem darbības vārdiem.

Angliski	Latviski
to amend	grozīt
the Treaty shall be amended in accordance with ...	līgumu groza saskaņā ar ..
as amended by Article G ...	šādi grozīts ar G pantu ..
article 3 shall be amended as follows ...	3. pantu groza šādi ..
article 3 is hereby amended as follows ...	ar šo 3. pants grozīts šādi ..
to add, to supplement	pievienot, papildināt
a following paragraph shall be added pievieno šādu punktu/daļu
the following shall be added to Title I ...	I sadaļu papildina ar ..
Annex I is supplemented by Appendix 3	I pielikumam pievieno 3. papildinājumu
to insert	iekļaut
a new paragraph 3 shall be inserted as follows iekļauj šādu jaunu 3. punktu
after paragraph 3 the following paragraph shall be inserted ...	aiz 3. punkta iekļauj šādu punktu ..
the following Article shall be inserted at the end of Title I ...	I sadaļas beigās iekļauj šādu pantu ..
the following title shall be inserted in Part Three ...	trešajā daļā iekļauj šādu sadaļu ..

to replace; to substitute	aizstāt
title I shall be replaced by the following ...	I sadaļu aizstāj ar šādu [sadaļu] ..
the following shall be substituted for Article 3 ...	3. pantu aizstāj ar šādu pantu ..

to delete	svītrot
in Article N, paragraph 2 shall be deleted	N pantā svītrot 2. punktu

to repeal	atcelt
article 3 shall be repealed	3. pantu atceļ
article 3 shall be repealed and substituted with ...	3. pantu atceļ un aizstāj ar ..

Atsaucoties uz grozītu tiesību aktu, dokumentos parasti ir standartfrāze *[as] last amended*.

Angliski	Latviski
Council Directive 75/117/EEC of 10 February 1975 <u>as last amended</u> by Directive 78/231 ...	Padomes 1975. gada 10. februāra Direktīva 75/117/EEK, kurā <u>jaunākie grozījumi izdarīti</u> ar Direktīvu 78/231 ..

4. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESAS SPRIEDUMI

Juridiskos strīdus ES izšķir ES Tiesa (līdz 2009. gada 30. novembrim – Eiropas Kopienu Tiesa), kuras sastāvā ir Tiesa, Vispārējā tiesa (līdz 2009. gada 30. novembrim – Eiropas Kopienu Pirmās Instance tiesa) un specializētās tiesas. ES Tiesas uzdevumi ir noteikti [Līguma par Eiropas Savienību](#) 19. pantā:

“Tā nodrošina, ka tiek ievērots tiesiskums šā Līguma interpretēšanā un piemērošanā.”

ES tiesību normu interpretēšanas uzdevumu ES Tiesa visbiežāk veic, sniedzot prejudiciālus nolēmumus. Tas paredzēts [Līguma par Eiropas Savienības darbību](#) 267. pantā:

“Eiropas Savienības Tiesas kompetencē ir sniegt prejudiciālus nolēmumus par:

- a) Līgumu interpretāciju;
- b) Savienības iestāžu vai struktūru tiesību aktu spēkā esamību un interpretāciju.”

ES Tiesas spriedumus vispirms sagatavo franču valodā, tomēr lielākajai daļai tiesnešu franču valoda nav dzimtā valoda, tāpēc, neņemot vērā to, ka iestādes iekšienē viņiem tiek nodrošināta ar valodu saistīta palīdzība, tas zināmā mērā ietekmē valodas stilu. Līdz pat 1979. gadam spriedumus gatavoja, ievērojot Francijas tiesu spriedumu tradīcijas, proti, visu sprieduma tekstu veidojot kā vienu teikumu ar daudziem palīgteikumiem, ko ievada frāze *attendu que*. Šādu prasību citās valodās bija pārāk grūti izpildīt, un tāpēc no šādas formas atteicās.

Juridiskā ziņā svarīgi tas, ka atšķirībā no pārējiem ES tiesību aktiem autentisks ir tikai tas tiesas sprieduma teksts, kas sagatavots attiecīgās lietas tiesvedības valodā. Tas nozīmē, ka vienīgais autentiskais teksts, ja vien tas nav sagatavots franču valodā, faktiski ir tulkojums.

ES Tiesas uzdevums ir nodrošināt pareizu ES tiesību aktu interpretēšanu un piemērošanu visās dalībvalstīs. Risinot konkrētu jautājumu, kas radies kādā no dalībvalstīm, ES Tiesai ir jārunā tādā valodā, t. i., tai ir jāizmanto tādi termini, kas ir saprotami visās dalībvalstīs, jo risinājumam, ko tā piemēro attiecīgajam gadījumam, ir precedenta spēks attiecībā uz līdzīgām problēmām, kas var rasties citās dalībvalstīs. Tāpēc ES Tiesa neizmanto pārāk precīzus dalībvalstu tiesību sistēmu jēdzienus, tā drīzāk cenšas atrast kopējus jēdzienus, kam vieglāk atrast ekvivalentus pārējās ES oficiālajās valodās.

ES Tiesa rada arī jaunus terminus, jo īpaši, skaidrojot jeb interpretējot ES tiesību aktus. Arī šādos gadījumos tā cenšas izmantot pēc iespējas vienkāršāku formulējumu. Viens no spilgtākajiem piemēriem šajā ziņā ir ļoti svarīgs, bet pavisam vienkārši izteikts ES tiesību jēdziens kā *direct effect* (fr: *effet direct*), ko latviski atveido ar terminu “tiešā iedarbība”.

Visbeidzot jāpiebilst, ka ES Tiesas prejudiciālie nolēmumi ir vērtīgs materiāls arī ES tiesību aktu tulkotājiem, jo bieži vien tikai šajos nolēmumos var atrast atbildi uz jautājumu par to, ko nozīmē kādā ES tiesību aktā izmantots šķietami neskaidrs jēdziens un kā tas jātulko latviski, lai nemainītu, nepaplašinātu vai nesašaurinātu tā nozīmi.

Spriedumiem, kas publicēti līdz 1985. gadam, ir citāda uzbūve nekā jaunākiem spriedumiem. Lai vienkāršotu spriedumu izmantošanu, visus vēsturiskos spriedumus (neatkarīgi no to publicēšanas gada) jaunās dalībvalstīs tulko formas ziņā vienādi. Tāpēc

atsevišķas vēsturisko spriedumu daļas (*Summary, Facts and Issues, Opinion of the Advocate General*) netiek tulkotas.

Sprieduma ievaddaļa

Tajā ir dokumenta virsraksts un datums, t. s. atslēgvārdi, lietas numurs vai apvienoto lietu numuri, pušu vārdi vai nosaukumi, lietas būtība, tiesas sastāvs, procesuālā informācija, atsevišķos gadījumos – satura rādītājs.

Sprieduma pamatdaļa

Lai gan sprieduma pamatdaļai nav noteiktas nemainīgas struktūras, tajā tiek ievērota zināma loģika, kas jāievēro arī tulkojumā. Tā, piemēram, izskatot lietu par vienu vai vairākiem prejudiciāliem jautājumiem, Tiesa parasti citē valsts tiesas uzdoto jautājumu un, ciktāl iespējams, saglabā jautājuma formulējumu. Šai īpatnībai jāpievērš uzmanība, un atbildi drīkst formulēt citādi tikai tad, ja tā darīts arī sprieduma franču valodas tekstā.

Lietās, kurās tiesvedībā piedalās tajā iesaistītās puses, Tiesa parasti izklāsta pušu prasību pamatus (pamatojumus) (en: *plea, submission*; fr: *moyens, griefs*) un argumentus (en: *argument, submission*; fr: *argument*), uz kuriem puses balsta prasību pamatus. Jāņem vērā, ka angļu valodā termins *submission* netiek izmantots pietiekami konsekventi, tāpēc, lai noteiktu, vai tas apzīmē prasības pamatu vai argumentu, ar ko tas pamatots, jāanalizē sprieduma pamatdaļas loģiskā uzbūve.

Šī izklāsta forma ietekmē sprieduma pamatdaļas uzbūvi vēl vienā svarīgā aspektā – franču valodā pušu prasību pamati un atbilstošie argumenti tiek izklāstīti izteiksmē, kurai latviešu valodā atbilstu atstāstījuma izteiksme, bet Tiesas teiktais – īstenības izteiksmē. Angļu valodas tulkojumā tiek lietota tikai īstenības izteiksme. **Arī tulkojot latviešu valodā, jālieto tikai īstenības izteiksme.** Tomēr nedrīkst pieļaut, ka tādējādi varētu pārprast, vai runa ir par pušu apgalvojumiem (kas var būt arī nepatiesi), vai Tiesas argumentāciju. Tāpēc dažreiz, lai novērstu pārpratumus, teikumu var papildināt, piemēram, ar vārdiem “Komisija apgalvo” vai “pēc Komisijas domām”.¹⁷

Spriedumos sastopamas gan precīzas, gan aptuvenas atsauces uz dažādiem dokumentiem, galvenokārt citiem spriedumiem, kā arī primārajiem un sekundārajiem tiesību aktiem (sīkāk par atsaucēm centra tulkojumos skat. 6. nodaļu), tostarp spriedumos bieži iekļauti minēto dokumentu citāti. Ja citēts dokuments, kuram jau ir oficiāls tulkojums latviešu valodā, tad citātā izmanto šo oficiālo tulkojumu.

¹⁷ Šāda pieceja (īstenības, nevis atstāstījuma izteiksmes lietošana), tulkojot spriedumus vai procesuālos rakstus, tiek izmantota centra tulkojumu praksē. ES Tiesā tulkotajos dokumentos šādos gadījumos lieto atstāstījuma izteiksmi.

Lēmums par tiesāšanās izdevumiem

Eiropas Kopienu Tiesas prejudiciālos nolēmumos šajā sprieduma daļā parasti tika izmantota viena un tā pati frāze.

Angliski	Latviski
The costs incurred by the [United Kingdom] and the [Commission of the European Communities], which have submitted observations to the Court, are not recoverable. As these proceedings are, in so far as the parties to the main proceedings are concerned, a step in the proceedings brought before the national court, the decision on costs is a matter for that court.	Tiesāšanās izdevumi, kas radušies [Apvienotajai Karalistei] un [Eiropas Kopienu Komisijai], kuras ir iesniegušas Tiesai savus apsvērumus, nav atlīdzināmi. Tā kā šī tiesvedība attiecībā uz pusēm pamattiesvedībā ir stadija procesā, ko izskata valsts tiesa, tā lemj par tiesāšanās izdevumiem.

ES Tiesas prejudiciālajos nolēmumos izmantotās frāzes laika gaitā ir mainījušās.

Franciski	Latviski
La procédure revêtant, à l'égard des parties au principal, le caractère d'un incident soulevé devant la juridiction de renvoi, il appartient à celle-ci de statuer sur les dépens. Les frais exposés pour soumettre des observations à la Cour, autres que ceux desdites parties, ne peuvent faire l'objet d'un remboursement.	Attiecībā uz pamatlietas pusēm šī tiesvedība ir stadija procesā, kuru izskata iesniedzējtiesa, un tā lemj par tiesāšanās izdevumiem. Izdevumi, kas radušies, iesniedzot apsvērumus Tiesai, un kas nav minēto pušu izdevumi, nav atlīdzināmi.

Cita veida spriedumos šajā daļā tiek citēts Tiesas Reglaments. Ciktāl iespējams, vienmēr jā saglabā Tiesas Reglamentā izmantotais formulējums. Bet jāņem vērā, ka Tiesas Reglaments laika gaitā ir grozīts, tāpēc citētais teksts atbilst sprieduma pasludināšanas brīdī spēkā esošajai Tiesas Reglamenta versijai.

Rezolutīvā daļa

Šajā daļā tiek atkārtoti secinājumi, ko Tiesa izdarījusi sprieduma pamatdaļā un lēmumā par tiesāšanās izdevumiem. Piemēram, prejudiciālos nolēmumos šajā daļā tiek atkārtota atbilde uz valsts tiesas uzdoto jautājumu. Šeit ir jā saglabā iepriekšējais formulējums, lai gan var būt nelielas atšķirības, kas nepieciešamas, lai šo daļu varētu lasīt kā patstāvīgu tekstu.

5. STARPTAUTISKO TIESĪBU AKTU RAKSTUROJUMS

Tāpat kā ES tiesību akti, arī citi starptautisko tiesību dokumenti aptver ļoti dažādas nozares un parasti tiek izstrādāti vairākās valodās. To tulkošanā ir daudz analogiju gan ar terminoloģijas un lingvistisko risinājumu principiem, gan standartizācijas īpatnībām, ko izmanto ES tiesību aktu tulkošanā.

Šajā nodaļā piedāvājam konspektīvu ieskatu starptautisko tiesību vēsturē un svarīgāko jēdzienu raksturojumu, kas tulkotājiem var palīdzēt labāk izprast konkrēto dokumentu specifiku, kā arī dažas norādes, kas jāievēro starptautisko līgumu, konvenciju un citu līdzīgu dokumentu tulkošanā.

5.1. Starptautisko tiesību attīstība

Starptautiskās tiesības ir sena tiesību nozare, kas cieši saistīta ar valstu rašanos. Valstīm veidojoties un attīstoties, radās vajadzība reglamentēt to savstarpējās attiecības ne tikai saimnieciskajā un politiskajā, bet atsevišķos gadījumos – arī reliģiskajā jomā. Veidojoties valstīm un to koalīcijām, to savstarpējo attiecību sistēmai, atbilstoši veidojās un mainījās arī starptautiskās tiesības.

Starptautisko tiesību pirmsākumi meklējami Senajos Austrumos, Ķīnā, Indijā, Babilonijā, Ēģiptē, Senajā Romā, Senajā Grieķijā un citviet. Vēsturē zināmi pat ļoti seni dokumenti par līgumu slēgšanu starp valstīm. Ap 2100. gadu pirms mūsu ēras starp divām Divupes pilsētvalstīm tika noslēgts robežlīgums, kura teksts tika iekalts akmenī. Par pirmo juridiska teksta tulkojumu tiek uzskatīts kāds 1271. gadā pirms mūsu ēras noslēgts ēģiptiešu un hetu miera līgums. Viena šā līguma versija hieroglifos tika atrasta vairākos Ēģiptes tempļos, bet otru, kas ķīļu rakstā bija iegravēta uz plāksnītēm, izrakumos atrada hetu galvaspilsētā Bogazkejā (*Boğazköy*, tagad pilsēta Anatolijas pussalas (Turcija) ziemeļu daļā). Abi šie teksti tiek uzskatīti par tulkojumiem, tomēr teksta oriģināls tā arī nav atrasts.¹⁸

Senajos Austrumos jau ilgi pirms kristietības pastāvēja diplomātisko tiesību normas, kas noteica diplomātisko sūtņu neaizskaramību. Darbojās līgumu un kara tiesību normas. Taču visvairāk mūsdienu tiesības iespaidojuši Senās Romas juristu un valstsvīru tiesiskie priekšstati. Līdz ar Romas valsts attīstību un tās ekspansiju sekmīgi sāka veidoties starptautiskās tiesības (*ius gentium*). Būtībā tās bija romiešu municipālās tiesības, bet tajās bija arī starptautisko attiecību elementi: sūtņu tiesības, līgumtiesības, kara tiesības. Tātad *ius gentium* regulēja arī attiecības ar ārvalstniekiem un ārvalstīm atšķirībā no civiltiesībām (*ius civile*), kas regulēja romiešu tiesības attiecībās ar citiem Romas pilsoņiem.

Agrā feodālisma periodā par galvenajiem centriem, kur veidojās starptautisko tiesību normas, kļuva Rietumeiropa, Bizantija, Kijevas Krievzeme, arābu kalifāti, Indija, Ķīna. Feodālās sadrumstalotības periodā izzuda atšķirības starp privātajām un publiskajām tiesībām.

¹⁸ Šarčević, S. *New Approach to Legal Translation*. The Hague : Kluwer Law International, 1997. 308 lpp. ISBN 9041104011.

Feodāļi nepārtraukti karoja, piedalījās dažādās sarunās un slēdza līgumus. Vēlākajā feodālisma attīstības posmā lielu nozīmi starptautiskajās attiecībās ieguva pilsētas.

Moderno starptautisko tiesību sistēma ir tikai aptuveni četrsimt gadu veca. Tā radās līdz ar neatkarīgajām Eiropas valstīm, kas sāka veidoties 15.–16. gadsimtā. Sākotnēji starptautiskās tiesības veidojās, pamatojoties uz paražām, ko savās savstarpējās attiecībās ievēroja dažādas valstis, un tikai pēc tam tās tika nostiprinātas rakstītos līgumos.

5.2. Subjekti un avoti

Galvenie starptautisko tiesību subjekti ir valstis, nācijas un starptautiskās organizācijas. Vairākas tiesību sistēmas par starptautisko tiesību subjektiem uzskata arī fiziskas personas, norādot, ka fizisku personu tiesības reglamentē ļoti plaša starptautisko konvencionālo tiesību joma, proti, starptautiskās privātās tiesības. Valstis un nācijas ir galvenie starptautisko tiesību subjekti, bet starptautiskās organizācijas – atvasinātie tiesību subjekti. Starptautisko organizāciju tiesisko statusu noteic valstu noslēgtie juridiskie akti (dibināšanas līgumi), kurus parasti sauc par statūtiem.

Valstu starptautisko attiecību regulēšanai paredzēts plašs starptautisko tiesību instrumentu klāsts. Tos var iedalīt divās kategorijās – saistošie un nesaistošie instrumenti. Juridiski saistošie starptautisko tiesību avoti ir līgumi, paražas (valstu prakse un *opinio iuris et necessitatis* – pārliecība par tiesiskumu un nepieciešamību) un starptautisko tiesību principi. Starptautiskie līgumi ir vienošanās starp valstīm, un valstis atzīst kādu līgumu par saistošu, to parakstot, ratificējot, pieņemot, apstiprinot vai apmainoties ar dokumentiem, kas veido līgumu, vai ar jebkuru citu procedūru, par ko tās ir vienojušās. Valsts, kas jau spēkā esošu līgumu nav parakstījusi, arī var kļūt par tā dalībnieci, izmantojot vienkāršotu procedūru – pievienošanos. Atzīstot līgumu par saistošu, valsts var tam pievienot atrunas vai deklarācijas, kam ir atšķirīgas juridiskās sekas un kas lielākoties ierobežo kādas konkrētas tiesību normas piemērošanu.

Autoritatīvākais dokuments, kurā noteikti starptautisko tiesību avoti, ir [ANO Starptautiskās tiesas Statūti](#), kuru 38. pants paredz, ka starptautisko tiesību galvenie avoti ir vispārējas un konkrētas starptautiskās konvencijas, starptautiskās paražas, civilizētās valstīs atzītie vispārējie tiesību principi, kā arī tiesu lēmumi un augsti kvalificētu publisko tiesību speciālistu viedokļi.

5.3. Starptautiskie līgumi

No [Starptautiskās tiesas Statūtu](#) 38. pantā minētā secināms, ka starptautisko tiesību primārais avots ir starptautiskie līgumi un konvencijas. Šie līgumi izsaka starptautisko tiesību subjektu savstarpēju vienošanos par obligātu juridisku normu radīšanu šo subjektu attiecībās. Starptautiskie līgumi nosaka savstarpējās tiesības un pienākumus visām attiecīgā līguma dalībvalstīm, un tie var būt gan divpusēji, gan daudzpusēji. Ja starptautiskam līgumam ir daudz dalībvalstu, tad paredzams, ka par šā līguma autentiskajiem tekstiem tiks pasludināti teksti vienā, divās vai vairākās valodās, tomēr tās, visticamāk, nebūs visu dalībvalstu valodas. Piemēram, Apvienoto Nāciju Organizācijā ir sešas oficiālās valodas – angļu, arābu, franču,

krievu, ķīniešu un spāņu valoda –, un ANO konvenciju autentiskie teksti ir teksti šajās sešās valodās. Nepieciešamības gadījumā katra valsts dokumentus tulko savā valodā, bet pretstatā autentiskajiem tekstiem šie tulkojumi ir tikai informatīvi.

Ir dažādi starptautisko līgumu nosaukumi.¹⁹ **Konvencija** ir viens no visizplatītākajiem starptautisko līgumu veidiem kādā noteiktā jomā. Visbiežāk konvencija ir daudzpusējs līgums, tomēr tā var būt arī divpusēja (konsulārā konvencija). **Pakts** ir starptautisks divpusējs vai daudzpusējs līgums ar lielu politisku un juridisku nozīmi. Pakti var regulēt valstu savstarpējās un kolektīvās drošības, cilvēktiesību un citus jautājumus. Īpaši nozīmīgi cilvēktiesību jomā ir divi ANO Ģenerālās asamblejas 1966. gada pakti – Starptautiskais pakts par pilsoņu [pilsoniskajām] un politiskajām tiesībām un Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām. **Protokols** var būt gan patstāvīgs līgums, gan arī patstāvīga līguma pielikums vai papildinājums. **Deklarācija** parasti nav juridiski saistošs dokuments, tas ir svinīgs vienas valsts vai vairāku valstu kopīgs paziņojums par nozīmīgu un stabilu principu ievērošanu. Tomēr deklarācijai var būt liela nozīme, un valstis tajā ietvertajām normām var piešķirt paražu statusu. Šāda nozīme ir 1948. gada Vispārējai cilvēktiesību deklarācijai. Vēl ir arī **nobeiguma akti, notu apmaiņas, memorandi, statūti, vienošanās**.

Jāpiebilst, ka par līgumu ir uzskatāma ne tikai vienā dokumentā, bet arī vairākos starptautiski saistītos dokumentos ietverta vienošanās.

5.4. Starptautisko konferenču nozīme tiesību aktu izstrādē

Starptautisko tiesību dokumentu kopumā iekļaujas arī starptautisko konferenču lēmumi un nobeiguma dokumenti. Konferenču starptautisko tiesību jomā tiek sasauktas, lai rastu optimālus risinājumus valstīm svarīgos savstarpējās sadarbības jautājumos. Katras jaunas starptautiskas konferences iznākumā lēmumu un starptautisku līgumu formā tiek nostiprināti jau pastāvošie tiesību principi un rodas jauni tiesību principi, normas un precedentii. Parasti šādās konferencēs par ekspertiem tiek pieaicināti attiecīgo nozaru zinātnieki, kas dod skaidrojumus un atzinumus konkrētos jautājumos, kā arī izstrādā līgumu projektus. Bieži vien līgumus var parakstīt arī citi starptautisko tiesību subjekti, kas nav piedalījušies konferenču darbā, t. i., tie var pievienoties konferenču pieņemtajiem lēmumiem un līgumiem.

Pirmās lielākās starptautiskās konferences notika jau pēc Trīsdesmit gadu kara (1618–1648), tomēr par konferenču būtisko nozīmi starptautisko tiesību kodifikācijā runā kopš XIX un XX gadsimta mijas. Pēc Otrā pasaules kara starptautisko konferenču darbība noris ļoti intensīvi. Būtiska nozīme starptautisko tiesību jomas definēšanā, kodificēšanā un attīstīšanā ir ANO. Par šo jomu ir atbildīga ANO Ģenerālās asamblejas 1947. gadā izveidotā Starptautisko tiesību komisija. Komisijas uzdevums ir sagatavot starptautisko tiesību kodifikāciju projektus

¹⁹ Skaidrojumiem izmantoti šādi avoti: Krastiņš, I., Dubure, V., Torgāns, K. u. c. *Juridisko terminu vārdnīca*. Rīga: Nordik, 1998. 302 lpp.; Bojārs, J. *Starptautiskās publiskās tiesības*. 1. d., 2. d. Rīga : Zvaigzne ABC, 2004–2006. ISBN 9984363619 (1), 9984373789 (2).

atsevišķās nozarēs. Jautājumus izvēlas gan komisija pati, gan Ģenerālā asambleja vai Ekonomikas un sociālo lietu padome. Kad komisija ir sagatavojusi konkrētās kodifikācijas projektu – līguma projektu –, Ģenerālā asambleja parasti sasauca ANO pilnvaroto starptautisko konferenci, lai līguma projektu iekļautu konvencijā. Pēc tam konvencija tiek piedāvāta dalībvalstīm, lai tās kļūtu par konvencijas dalībniecēm.

Pie starptautiskajiem līgumiem un konvencijām jāmin ne tikai Starptautisko tiesību komisijas izstrādātie projekti, bet arī ANO sistēmas iestāžu un specializēto aģentūru tiesību akti, piemēram, Starptautiskās Darba organizācijas, ANO Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas (UNESCO), Pasaules Veselības organizācijas, Starptautiskā Valūtas fonda, Starptautiskās Civilās aviācijas organizācijas, Pasaules Pasta savienības u. c. iestāžu tiesību akti.

Eiropas kontekstā Latvijai īpaši nozīmīgi ir Eiropas Padomes, Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) un NATO dokumenti, kas vismaz daļēji tiek tulkoti arī latviski.

5.5. Oficiālais teksts un tulkojums

Lai gan atšķirībā no ES tiesību aktiem, par kuru oficiālajiem tekstiem ir uzskatāmi teksti visās oficiālajās valodās, ANO konvencijas tiek pieņemtas tikai sešās valodās, tomēr arī to tulkošanā pastāv dažādas problēmas, kas galvenokārt saistītas ar atšķirībām oficiālajos tekstos. Šāda situācija rodas tāpēc, ka neoficiāli par galvenajām darba valodām ANO tiek uzskatīta angļu un franču valoda, tādēļ parējās oficiālajās valodās dokuments tiek tulkots. Eiropas Padomes oficiālās valodas ir angļu un franču valoda. Visas Eiropas Padomes konvencijas, konvenciju protokoli, vienošanās un citi tiesību akti tiek pieņemti abās valodās.

Līgumtiesību autoritatīvākais avots ir ANO **Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām**, kas uzskatāma par paražu kodifikāciju. Šīs konvencijas 33. pants (tā virsraksts – “Līguma iztulkošana, kura teksta autentiskums ir noteikts divās vai vairākās valodās”²⁰) nosaka līgumu iztulkošanas (interpretācijas) principus, kas jāievēro gadījumos, kad teksta autentiskums ir noteikts vismaz divās valodās. Visām autentiskajām versijām ir vienāds juridiskais spēks, tomēr tad, ja tajās ir konstatētas nozīmes atšķirības, ir jāņem vērā tā nozīme, kas, izvērtējot visus tekstus, vislabāk atbilst konkrētā līguma mērķim un objektam. Savukārt šīs konvencijas 79. pantā ir noteikta procedūra kļūdu labošanai autentiskajā tekstā vai apstiprinātās līgumu kopijās.

²⁰ Citēts no oficiālās publikācijas – Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 52(2817), 2003, 3. apr. ISSN 1407-9712.

5.6. Terminoloģija

Starptautiskie līgumi un konvencijas tiek pieņemtas visdažādākajās nozarēs – civilvēktiesībās, darba tiesībās, jūras tiesībās, aviācijā, starptautiskajos pārvadājumos, vides aizsardzībā utt. Bieži vien katrā jomā ir vairāki savstarpēji saistīti dokumenti, dažkārt to ir pat ļoti daudz. Piemēram, vairāki dokumenti vides aizsardzības jomā – 1992. gada 9. maija ANO Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām, ANO Vispārējai konvencijai par klimata pārmaiņām pievienotais Kioto protokols un Pušu konferences pieņemtie lēmumi, kuros ietvertas savstarpējas atsauces un lietota vienota terminoloģija. Šī terminoloģiskā saistība un vienotība jāievēro arī tulkojumos.

Tieši tāpat tas ir gadījumos, kad savstarpēji saistītu dokumentu kopumu veido konvencijas pamatteksts un ļoti daudz protokolu vai pielikumu, piemēram, starptautiskās civilās aviācijas jomu reglamentē 1944. gada 7. decembra Čikāgas Konvencija par starptautisko civilo aviāciju, kurai ir 18 pielikumu, savukārt Eiropas Padomes Civilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai ir pieņemti jau 14 protokoli.

Starptautiskajos tiesību aktos tekstuāla un terminoloģiska saistība mēdz būt arī dažādu organizāciju pieņemtos dokumentos. Tāda savstarpēja saikne ir, piemēram, ANO Vispārējai konvencijai par klimata pārmaiņām pievienotajam Kioto protokolam un ES Komisijas paziņojumam “Turpmākās vadlīnijas attiecībā uz valstu kvotu sadales plāniem ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas tirdzniecības periodam no 2008. līdz 2012. gadam”.

Arī izstrādājot tiesību aktu grozījumus, ir jāievēro, ka jaunajam (grozītajam) tekstam jāiekļaujas grozāmajā aktā un jāsauglabā pamatteksta struktūra un terminoloģija. Tas jāņem vērā arī attiecīgo grozījumu tulkojumos.

5.7. Līgumu uzbūve

Starptautiskie līgumi uzbūves ziņā ir standartizēti, un konkrētos formas elementos parasti iekļauta noteikta informācija.

Nosaukumā ir ietverta visa informācija, kas nepieciešama tiesību akta identificēšanai. Tam var sekot konkrēta tehniska informācija, ko nepieciešamības gadījumā ievieto aiz nosaukuma. Būtiski ir tulkojumā iekļaut pareizu norādi uz tiesību akta veidu – līgums, konvencija, deklarācija u. c.

Preambula ir līguma ievaddaļa. Preambulā ir norādīti gan dokumenta noslēgšanas iemesli, gan tā izstrādē vērā ņemtie aspekti un mērķi. Visbiežāk preambulu veido nevis pantos, bet gan kā atsevišķas tēzes – apsvērumus. Dažkārt preambulas mēdz būt ļoti garas, un tādos gadījumos apsvērumi bieži vien ir numurēti. Taču, ja oriģinālā šādas numerācijas nav, tulkojumā to patvaļīgi ieviest nedrīkst.

Pamatdaļa ir tiesību akta daļa, kurā ietverti normatīvie noteikumi. To veido panti, kas var būt grupēti sadalās (*title*), nodaļās (*chapter*) un iedalās (*section*). Pamatdaļa tiek veidota, cik vien iespējams, ievērojot standarta struktūru (priekšmets un darbības joma; definīcijas; tiesības un pienākumi; noteikumi, kas piešķir īstenošanas pilnvaras; procesuāli noteikumi; īstenošanas pasākumi).

Pārejas un nobeiguma noteikumi reglamentē līguma stāšanās spēkā vai ratificēšanu, tā spēkā stāšanās laiku, iespējamās pievienšanās veidus, denonsēšanas procedūru, noslēgšanas vietu, laiku, valodu u. c.

Dažiem līgumiem tiek pievienoti **pielikumi** vai **protokoli**.

5.8. Dažas norādes tulkošanai

Pirms sākt kāda starptautiska līguma tulkošanu, jāpārlicinās, vai jūsu rīcībā ir pilnīgs šā līguma oficiālais teksts, jo arī angļu, franču un citu valodu tekstiem mēdz būt dažādas neoficiālas versijas, kas var visai būtiski atšķirties no oficiāli pieņemtā teksta.

Jānoskaidro arī visu saistīto dokumentu oficiālo tekstu pieejamība un tas, vai ir pieejami arī to tulkojumi latviešu valodā, lai nepieciešamības gadījumā saskaņotu terminoloģiju, definīcijas, formulējumus utt.

Līguma nosaukums

Līguma nosaukums jāveido, līgumslēdzējas puses nosaucot ģenitīvā, tam seko dokumenta nosaukums nominatīvā un tā priekšmets.²¹

Angliski	Latviski pareizi	Latviski nepareizi
Agreement between the Government of the Republic of Latvia and Government of the Republic of Estonia on ...	Latvijas Republikas valdības un Igaunijas Republikas valdības līgums par ..	Līgums starp Latvijas Republikas valdību un Igaunijas Republikas valdību par ..
Programme Arrangement between the Ministry of Defence of the Republic of Latvia, the Ministry of Defence of the Republic of Estonia, the Ministry of Defence of the Republic of Finland on ...	Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas, Igaunijas Republikas Aizsardzības ministrijas un Somijas Republikas Aizsardzības ministrijas programmas vienošanās par ..	Programmas vienošanās starp Latvijas Republikas Aizsardzības ministriju, Igaunijas Republikas Aizsardzības ministriju un Somijas Republikas Aizsardzības ministriju par ..

²¹ Izsmelošāka informācija par starptautisku līgumu nosaukumiem atrodama Valsts kancelejas "Normatīvo aktu projektu izstrādes rokasgrāmatā" ("Starptautiska līguma nosaukums", 134. lpp. Pieejama tiešsaistē: <https://tai.mk.gov.lv/book/1/chapter/145>).

Preambula

Dokumentu preambulā katras rindkopas pirmais vārds mēdz būt izcelts (dots slīprakstā, treknrakstā vai arī ar lieliem burtiem).

<i>Acknowledging</i> that participating ...
Acknowledging the importance of ...
BEING DESIROUS of promoting ...

Latviešu valodā saglabā avotteksta noformējumu. Bet neatkarīgi no avottekstā izmantotās pieraksta formas katru jaunu rindkopu (apsvērums) preambulā sāk ar mazo burtu (izņemot, kad viss izceltais vārds rakstīts lieliem burtiem), un rindkopu beigās liek semikolu.

Pantu dalījums sīkākās vienībās

Pantu sīkāka iedalījuma apzīmējumos ievēro avottekstā izmantoto paņēmieni – cipari vai burti, romiešu vai arābu cipari utt. Reizumis gadās, ka dažādās oficiālajās valodās šajā ziņā ir atšķirības. Latviešu tulkojumā pamatojas uz to tekstu, no kura tulko.

Interpunkcijas ziņā oriģināls nav jākopē, un panta daļas (tāpat kā jebkuru citu uzskaitījumu) veido saskaņā ar latviešu valodas prasībām.

Angliski	Latviski
Article I General Obligations under the Convention.	I pants. Vispārīgas saistības saskaņā ar šo konvenciju
a) The Contracting Governments undertake to give effect to the provisions ...	a) Līgumslēdzējas valdības apņemas ieviest noteikumus ..
b) The Contracting Governments undertake to promulgate all laws ...	b) Līgumslēdzējas valdības apņemas izsludināt visus likumus ..

Ja pie pantus vai to daļas apzīmējošajiem skaitļiem ir tādas atzīmes kā *bis*, *ter*, tās atstāj netulkotas.

Angliski	Latviski
Article 2bis	2.bis pants
Article 2ter	2.ter pants
Article 2quater	2.quater pants
Article 1bis.1	1.bis.1. pants

Kodi

Dokumenti, to numuriem vai punktiem mēdz pievienot dažādus kodus, pēc kuriem var noteikt izstrādātāju iestādi, adresātu, pieņemšanas procedūru, dokumenta formu, tematiku u. c. **Šādus kodus neatveido latviski, bet atstāj kā oriģinālā un nenorāda slīprakstā.**

Piemēram, Eiropas Padomes Ministru komitejas pieņemto ieteikumu (*recommendations*) nosaukumos aiz pirmā vārda, kas parasti ir “ieteikums”, seko numura norāde ar tajā iekļautu kodu (Rec).

Ministru komitejas Ieteikums Rec(2003)22 dalībvalstīm par nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu (personiskais galvojums).

Kā vēl vienu piemēru var minēt atsauces uz Regulu punktiem Eiropas Aviācijas drošības aģentūras pieņemamajos atbilstības nodrošināšanas līdzekļos (AMC) un vadlīnijās (GM).

Angliski	Latviski
<u>GM1 ARA.GEN.105 Definitions</u>	<u>GM1</u> par <u>ARA.GEN.105.</u> punktu “Definīcijas”

Jāsaprot, ka *GM1 ARA.GEN.105 Definitions* nenozīmē tulkojamā dokumenta punktu, bet gan vadlīnijas par attiecīgās regulas punktu. Šeit kods “GM1” apzīmē pirmās vadlīnijas (*Guidance Material 1*), “ARA.GEN.105” ir punkts regulā un “Definīcijas” ir regulas punkta nosaukums.

Šeit vēl daži piemēri ar kodiem, kas atstājami oriģinālrakstībā un nav norādāmi slīprakstā.

standarta <u>ISO 639-2</u> prasības
<u>IPSAS 3</u> “Grāmatvedības politika, izmaiņas grāmatvedības aplēsēs un kļūdas”
<u>IFRIC 19</u> “Finanšu saistību dzēšana ar pašu kapitāla instrumentiem”

Bet jāņem vērā, ka gadījumos, kad netulkota abreviatūra, kas latviešu valodā nav plaši lietota, nav daļa no koda, tad tā ir jānorāda slīprakstā (skat. 7.1.12. apakšiedaļu “Saīsinājumi un abreviatūras”).

Standartfrāzes

Ļoti daudz starptautisko konvenciju izstrādā ANO un tās specializētās iestādes. Atsevišķas standartfrāzes atkārtojas visās ANO konvencijās.

Angliski	Latviski
This framework Convention shall be open for signature by the member States of the [Council of Europe, United Nations Organization].	Šo vispārējo konvenciju var parakstīt [Eiropas Padomes, Apvienoto Nāciju Organizācijas] dalībvalstis.

Ja valodas (un arī valstis) avottekstā nosauktas alfabēta secībā, arī tulkojumā tās raksta alfabēta secībā. Ja oriģinālā ievērots cits princips, tad to attiecīgi saglabā arī tulkojumā.

Angliski	Latviski
The present Convention has been concluded in Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish, all texts being equally authentic.	Šī konvencija noslēgta angļu, arābu, franču, krievu, ķīniešu un spāņu valodā, un visiem tekstiem ir vienāds spēks.

Bieži vien preambula beidzas ar šādu frāzi.

Angliski	Latviski
... have agreed as follows:	.. ir vienojušās par turpmāko.

Latviešu tulkojumā šīs frāzes beigās jāliek punkts, nevis kols.

Tāpat kā ES tiesību aktu tulkojumos, arī starptautisko līgumu tulkojumos konstrukcijas ar modālo darbības vārdu *shall* (kas nosaka vispārīgu norisi, pienākumu, kārtību, procedūru) tradicionāli atveido ar īstenības izteiksmes vienkāršo tagadni.

Angliski	Latviski
Any declaration of acceptance of, or objection to, an amendment or any notice given under sub-paragraph (b)(vii)(2) of this Article <u>shall be submitted</u> in writing to the Secretary-General of the Organization, who <u>shall inform</u> all Contracting Governments of any such submission and the date of its receipt.	Jebkuru deklarāciju par grozījuma pieņemšanu vai iebildumu pret to vai jebkuru paziņojumu saskaņā ar šā panta b) punkta vii) apakšpunkta 2) punktu <u>iesniedz</u> rakstiski Organizācijas ģenerālsekretāram, kas <u>informē</u> visas Līgumslēdzējas valdības par jebkuru šādu iesniegumu un tā saņemšanas dienu.

Šāda *shall* atveide atbilst Valsts kancelejas ieteikumiem par darbības vārda formas izvēli: “Raksturīga juridiskās izteiksmes pazīme ir apgalvojumu vispārinošais raksturs. Vispārīnājumu tekstam piešķir darbības vārds **īstenības izteiksmes tagadnes trešajā personā** (t. i., vispārīnātas personas formā). Tā arī ir normatīvo aktu izteiksmes pamatforma. (..) Normatīvajos aktos vairās no **vajadzības** izteiksmes lietošanas, jo normatīvajā aktā noteiktās prasības jāievēro neatkarīgi no tā, vai tajā lietota vajadzības izteiksme. Ne nozīmes ziņā, ne stilistiski normatīvajā aktā neiederas darbības vārds *vajadzēt*.”²²

²² Normatīvo aktu projektu izstrādes rokasgrāmatas nodaļas “Normatīvajiem aktiem aktuāli valodas jautājumi” apakšnodaļa “Darbības vārda formas izvēle”, pieejama tiešsaistē: <https://tai.mk.gov.lv/book/1/chapter/126>.

NB! Ja tekstā angļu valodā konstrukcijā ar *shall* nav aprakstīta vispārīga norise, procedūra, kārtība, bet gan ir izteikta prasība (kā ir jābūt), tulkojumā latviešu valodā nav pieļaujams lietot formu, kas liecina par konstatējumu. Šādos gadījumos īstenības izteiksme nederēs, šeit tulkojumā var lietot vajadzības izteiksmi vai lokāmo divdabi ar piedēkļiem *-am-*, *-ām-*.

Angliski	Latviski pareizi	Latviski nepareizi
The packages with batteries <u>shall be</u> at all times easily accessible and <u>made</u> visible from other freight due to a minimal possible reaction time during an emergency situation.	Bateriju pakām vienmēr <u>jābūt</u> viegli sasniedzamām un vizuāli <u>jāatšķiras</u> no citām kravām, jo avārijas situācijā tām ir minimāls iespējamais reakcijas laiks.	Bateriju pakas <u>ir</u> vienmēr viegli sasniedzamas un vizuāli <u>atšķiras</u> no citām kravām, jo avārijas situācijā tām ir minimāls iespējamais reakcijas laiks.

Te gan jānorāda, ka nav skaidri nošķirams, kad lietojama īstenības izteiksme un kad – vajadzības izteiksme vai lokāmais divdabis ar piedēkļiem *-am-*, *-ām-*. Katrs gadījums jāvērtē atsevišķi.

6. Atsauces un bibliogrāfiskās norādes

Lai nodrošinātu konsekvenci, šajā nodaļā iekļauti ieteikumi par atsauču un bibliogrāfisko norāžu atveidi centra tulkojumos, kā arī atbilstoši piemēri.

6.1. Atsauces

Atsauces uz publikācijām “Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī”

Galvenais periodiskais izdevums, kurā publicē ES tiesību aktus, ir “Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis”, saīsināti – Oficiālais Vēstnesis, OV. Līdz 2003. gada 1. februārim tā nosaukums bija “Eiropas Kopienų Oficiālais Vēstnesis”. Tulkojot jāatceras, ka vecākos tiesību aktos būs tieši šāda atsauce un latviski tā nav jāpārveido pēc jaunā parauga.

Oficiālais Vēstnesis iznāk visās oficiālajās ES dalībvalstu valodās katru dienu (regulāri no pirmdienas līdz piektdienai, bet steidzamos gadījumos arī sestdienās, svētdienās un svētku dienās). Oficiālajam Vēstnesim ir **divas sērijas**:

- **L** (*Legislation*) sērija, kurā publicē ES tiesību aktus;
- **C** (*Communications*) sērija, kurā publicē paziņojumus un citu informāciju par

ES.

Šīm sērijām ir trīs apakšsērijas:

- **A** – Oficiālais Vēstnesis, kas ir cita Oficiālā Vēstneša pielikums;
- **I** – vienreizējs (izolēts) Oficiālā Vēstneša izdevums;
- **M** – īpašais izdevums maltiešu valodā vai izdevums, kas ir daļa no

nepublicētiem materiāliem konkrētā valodā.

Ja Oficiālais Vēstnesis minēts kādā tiesību aktā, tā nosaukums jātulko latviski, ievērojot avottekstā lietoto formu (pilns vai saīsināts nosaukums).

Angliski	Latviski
Official Journal	Oficiālais Vēstnesis
OJ	OV
Official Journal 1987, L 131, p. 6	Oficiālais Vēstnesis, 1987, L 131, 6. lpp.
OJ 1987 L 131, p. 6	OV, 1987, L 131, 6. lpp.

Šādās saīsinātās atsaucēs izdevuma nosaukumu pēdiņās neliek, tas nav arī jānorāda slīprakstā, pieturzīmes lietojamas tāpat kā piemēros. Saīsināta atsauču uz Oficiālo Vēstnesi forma tiek veidota no šā izdevuma nosaukuma saīsinājuma, kam seko izdevuma sērija, numurs, publicēšanas datums un lappuse, piemēram:

OJ L 105, 28.4.1977 p. 1

OJ	“Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis”
L 105	L sērija, Nr. 105
28.4.1977	publicēšanas datums
p. 1	OV lappuse (lappuse, kurā sākas tiesību akta teksts)

Tā kā kopš 2004. gada 1. maija arī latviski izstrādātie ES tiesību akti tiek publicēti “Eiropas Savienības Oficiālā Vēstneša” latviešu izdevumā, tad atsauces uz šo izdevumu jātulko arī parindēs.

Angliski	Latviski
OJ L 56, 6.3.1996, p. 1.	OV, L 56, 06.03.1996., 1. lpp.
Regulation as last amended by Council Regulation (EC) N° 461/2004 (OJ L 77, 13.3.2004, p. 12)	Regulā jaunākie grozījumi izdarīti ar Padomes Regulu (EK) Nr. 461/2004 (OV, L 77, 13.03.2004., 12. lpp.). ²³

Var būt arī atsauces uz Oficiālā Vēstneša īpašo izdevumu attiecīgajā valodā. Piemēram, tekstā angļu valodā mēdz būt atsauces uz *OJ English Special Edition*. Jāņem vērā, ka tekstā franču un vācu valodā tādā gadījumā atsauce būs pavisam citāda, kas saistīts ar to, ka Apvienotā Karaliste pievienojās Eiropas Kopienām tikai 1972. gadā.

Angliski	Latviski
OJ English Special Edition 1968 (II), p. 530.	OV īpašais izdevums angļu valodā [<i>English Special Edition</i>], 1968 (II), 530. lpp.

Oriģinālais nosaukums kvadrātiekvās jānorāda tikai vienu reizi – tad, kad tas pirmoreiz parādās tekstā. Turpmāk lieto tikai nosaukumu latviešu valodā.

Atsauces uz ES tiesību aktiem

- Ja pieminētais tiesību akts ir jau tulkots, tā nosaukumu atveido saskaņā ar akta oficiāli publicēto tekstu, neatkārtojot drukas kļūdas, ja tādas ir.
- Ja attiecīgais tiesību akts nav tulkots, tā nosaukumu atveido un dokumentē, lai turpmāk atsaucēs varētu izmantot to pašu nosaukumu.

²³ ES dokumentu publikācijās datuma pierakstā tiek izmantoti arī vienzīmes skaitļi, piemēram, 15.9.2006. Latvijas Republikas lietvedības praksē pieņemts, ka, ja dienas vai mēneša kārtas skaitlis ir vienzīmes skaitlis, pirms tā liek ciparu “0”, piemēram, 15.09.2006. Skat. Ministru kabineta 2018. gada 4. septembra noteikumus Nr. 558.

Atsauces uz dalībvalstu tiesību aktiem

Dalībvalstu tiesību aktu nosaukumus, kas norādīti valodā, kas nav avotteksta valoda, atveido latviski, ja tiesību akta nosaukums atveidots arī avottekstā. Turklāt, veidojot latviskos nosaukumus, jācenšas ievērot jaunākās nostādnes Latvijas Republikas likumu nosaukumu veidošanā, proti, nosaukumus, kurus ievada prievārds “par”, veido tikai tad, ja likuma nosaukumu nav iespējams izveidot ar noslēdzošo vārdu “likums”.

Angliski	Latviski
Warenwet (Law on Foodstuffs)	<i>Warenwet</i> (Pārtikas produktu likums)

Bet, ja dalībvalsts tiesību akta nosaukums, kas norādīts valodā, kas nav avotteksta valoda, avottekstā nav atveidots, tad to atstāj neatveidotu un norāda slīprakstā.

Atsauces uz izskatītajām lietām

Pirms Vispārējās tiesas (līdz 2009. gada 30. novembrim – Eiropas Kopienu Pirmās Instances tiesa) izveides, proti, līdz 1989. gada 15. novembrim, visas atsauces ir šādā formā:

Case 52/84 Commission v Belgium [1986] ECR 89, paragraph 10

Pēc 1989. gada 15. novembra Vispārējā tiesā izskatīto lietu numurs tiek papildināts ar burtu “T”, bet Tiesā izskatīto lietu numurs – ar “C”:

Case **T**-12/90 Bayer v Commission [1991] ECR II-219

Case **C**-131/87 Commission v Council [1989] ECR 3743

Ja spriedums vai rīkojums ir saistīts ar īpašu procedūru vai nestandarta risinājumu, tad attiecīgās lietas numuram ir pievienota speciāla abreviatūra vai burts.

Case **C**-268/89 **R**

Šeit “R” norāda uz pagaidu pasākumu piemērošanu (fr: *référé*).

Arī atsauces uz Eiropas Cilvēktiesību tiesā izskatītajām lietām laika gaitā ir mainījušās, piemēram:

Eur. Court H.R., Erkner and Hofauer judgment of 23 April 1987, Series A no. 117

Eur. Court HR, Fayed v. the United Kingdom judgment of 21 September 1994, Series A no. 294-B

Saskaņā ar centra tulkošanas praksi un latviešu valodas gramatikas normām atsaucē uz spriedumiem tiek veidotas, ņemot vērā turpmāk uzskaitīto. Jāņem vērā, ka dažādos periodos atsauču veidošanas prakse bijusi dažāda. Tulkojumā jāievēro to vēsturiskā forma.

- Spriedumu nosaukumi tiek likti pēdiņās.

Angliski	Latviski
Case T-12/90 Bayer v Commission [1991], ECR II-219	lieta T-12/90 “Bayer” pret Komisiju”, 1991, ECR II-219

- Jāņem vērā, ka, ja avottekstā ir atsauce uz konkrētu sprieduma punktu, latviski norādei jābūt “spriedums lietā” (nevis ~~lieta~~) arī tad, ja, piemēram, angļiski atsauce nav pilnīga, proti, ir tikai norāde *case*.

Angliski	Latviski
See <u>judgment</u> of 25 April 2002, Commission v France, C-52/00, EU:C:2002:252, paragraphs 24, 40 and 41.	Skat. 2002. gada 25. aprīļa <u>sprieduma lietā</u> C-52/00 “Komisija pret Franciju”, EU:C:2002:252, 24., 40. un 41. punktu.
<u>Case 52/84 Commission v Belgium</u> [1986] ECR 89, paragraph 10.	<u>Sprieduma lietā</u> 52/84 “Komisija pret Beļģiju”, 1986, ECR 89, 10. punkts.

- Atsauces uz apvienotām lietām tiek veidotas šādi.

Angliski	Latviski
Joined Cases C-22/92 and C-23/92	apvienotās lietas C-22/92 un C-23/92
Joined Cases C-209/92 to C-213/92, C-220/92 and C-225/92	apvienotās lietas no C-209/92 līdz C-213/92, C-220/92 un C-225/92

- Ja avottekstā lietas nosaukums veidots, pušu atdalīšanai izmantojot slīpsvītru, tulkojumā to aizstāj ar prievārdu “pret”.

Franciski	Latviski
Arrêt précité Quinn Barlo e.a. /_Commission, C-70/12 P, point 40.	Iepriekš minētā sprieduma lietā C-70/12 P “Quinn Barlo” u. c. <u>pret</u> Komisiju” 40. punkts.

- Kā jau minēts iepriekš 3.3. iedaļā, centra tulkojumos visus personvārdus atveido latviešu valodā saskaņā ar attiecīgajiem personvārdu atveides noteikumiem (pirmoreiz pieminot

tekstā, aiz latviskotā personvārda kvadrātiekvās slīprakstā norāda tā rakstību oriģinālvalodā, turpmāk izmanto tikai latvisko atbilstmi).²⁴

Angliski	Latviski
See <i>Sidabras and Džiautas v. Lithuania</i> , nos. 55480/00 and 59330/00, § 43, ECHR 2004 VIII.	Skat. sprieduma lietās Nr. 55480/00 un 59330/00 “ <i>Sidabrs [Sidabras] un Džauts [Džiautas] pret Lietuvu</i> ” 43. punktu, ECT 2004VIII.

- Ja lietas nosaukumā minēts juridiskas personas nosaukums, to liek pēdiņās.

Franciski	Latviski
Arrêt du 17 mai 2013, <i>Trelleborg Industrie et Trelleborg/Commission</i> (T-147/09 et T-148/09, EU:T:2013:259, points 54 à 70)	2013. gada 17. maija spriedums lietā ““ <i>Trelleborg Industrie</i> ” un “ <i>Trelleborg</i> ” pret Komisiju” (T-147/09 un T-148/09, EU:T:2013:259, 54.–70. punkts)

- Ja uz vienu un to pašu lietu ir vairākas atsauces, tad parasti vairs nelieto pilnu lietas nosaukumu, bet min tikai abas puses vai vienu no pusēm (tā saucamais lietas parastais nosaukums).

Skat. spriedumu lietā “Komisija pret Beļģiju”.

- Ja saīsinātā lietas nosaukumā ir norādīts personvārds, rīkojas šādi:

Franciski	Latviski
dans l’affaire Wynne	lietā “Vins” vai Vina lietā

- Ja saīsinātā lietas nosaukumā norādīts juridiskas personas nosaukums, lai izvairītos no dubultu pēdiņu lietojuma, rīkojas šādi:

Franciski	Latviski pareizi	Latviski nepareizi
dans l’affaire Vinci	“Vinci” lietā	lietā ““Vinci””

²⁴ ES Tiesā tulkotajos dokumentos latviešu valodā atveido tikai ES Tiesas sastāva (tiesnešu, ģenerālvokātu un tiesas sēdes sekretāra) personvārdus, kā arī plaši pazīstamus personvārdus, visus pārējos personvārdus neatveido. Ja centra tulkojumā citēts ES Tiesā tulkots teksts, kurā iekļauts neatveidots personvārds, tad aiz šī personvārda kvadrātiekvās norāda latvisko atbilstmi, piemēram: “Tiesa noraidīja šo argumentu, konstatējot, ka šajā gadījumā “jautājums ir tikai par to, vai Vācijas Federatīvā Republika attiecībā pret *R. Pisciotti* [Pišoti] būtu varējusi rīkoties tādā veidā, kas mazāk aizskartu viņa tiesību uz brīvu pārvietošanos īstenošanu, ja tā būtu apsvērusi viņa nodošanu Itālijas Republikai tā vietā, lai viņu izdotu Amerikas Savienotajām Valstīm.””

- Atsaucēs uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem var būt pievienota atzīme “[GC]”, kas norāda uz to, ka spriedums ir pieņemts Lielajā palātā (en: *Grand Chamber*, fr: *Grande Chambre*). Centra tulkošanas praksē šādu norādi atstāj netulkotu. Atzīmi *ECHR* atveido kā “ECT”.

Angliski	Latviski
See <i>Christine Goodwin v. the United Kingdom</i> [GC], no. 28957/95, § 90, ECHR 2002-VI.	Skat. sprieduma lietā Nr. 28957/95 “Kristīne Gudvina [<i>Christine Goodwin</i>] pret Apvienoto Karalisti” [GC] 90. punktu, ECT 2002-VI.

- Savukārt citas norādes, kas iekļautas atsaucēs uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietām, tiek tulkotas. Piemēram, “(dec.)” nozīmē lēmumu par pieņemamību (en: *decision on admissibility*, fr: *décision sur la recevabilité*).

Angliski	Latviski
See also <i>Köpke v. Germany</i> (dec.), no. 420/07, 5 October 2010.	Skat. arī “Kēpke [<i>Köpke</i>] pret Vāciju” (lēmums), Nr. 420/07, 2010. gada 5. oktobris.

Atsauces uz literatūru

- Minot autoru tekstā, vārdu atveido latviešu valodā, pirmoreiz tekstā slīprakstā kvadrātiekvās norādot to oriģinālrakstībā.

Angliski	Latviski
In a likewise manner, Kohli, Connolly and Warman (2010) examined the perception of unaccompanied minors in foster care on food and survival after arrival in the UK.	Līdzīgā veidā Kolī [<i>Kohli</i>], Konolija [<i>Connolly</i>] un Vormena [<i>Warman</i>] (2010) analizēja audžuģimenēs ievietotu nepavadītu nepilngadīgo uztveri par pārtiku un izdzīvošanu pēc ierašanās Apvienotajā Karalistē.

- Ja tekstā pirmo reizi tiek minēts kāds dokumenta vai publikācijas nosaukums un ja šis dokuments vai publikācija nav tulkoti, pēdiņās norāda dokumenta vai publikācijas nosaukumu oriģinālvalodā, aiz tā kvadrātiekvās bez pēdiņām atveido to latviešu valodā. Turpmāk tekstā lieto dokumenta vai publikācijas nosaukumu oriģinālvalodā pēdiņās.

Angliski	Latviski	Komentārs
For details on the agreement, see <i>Action 5: Agreement on Modified Nexus Approach for IP Regimes</i> (OECD,	Sīkāku informāciju par šo vienošanos skat. dokumentā “Action 5: Agreement on Modified Nexus Approach	Šajā rindā ir sniegts piemērs, kā rīkoties, kad dokumenta vai publikācijas nosaukums tekstā tiek minēts pirmo reizi.

2015).	for IP Regimes” [5. pasākums. Vienošanās par grozītu saiknes pieeju II režīmiem] (ESAO, 2015).	
They can be electronically downloaded from the Eurostat dissemination database and are published in <i>Statistics in Focus</i> .	Tos var elektroniski lejupielādēt no <i>Eurostat</i> informācijas izplatīšanas datubāzes un tie publicēti izdevumā “Statistics in Focus”.	Šajā rindā ir sniegts piemērs, kā rīkoties, kad dokumenta vai publikācijas nosaukums tekstā tiek minēts atkārtoti. Šajā gadījumā izdevuma nosaukumam jāpievieno paskaidrojošs vārds, lai lasītājam būtu vieglāk tekstu uztvert.

- Iekavās norādītās atsauces tekstā noformē tāpat kā bibliogrāfijā (skat. 6.2. iedaļu) – autoru vārdus un uzvārdus neatveido un nenorāda slīprakstā.

Angliski	Latviski
Apart from this, placement in families with the same cultural and ethnic background is considered a protective factor for unaccompanied minors’ mental health (Geltman, Grant-Knight & Metha, 2005).	Neraugoties uz to, bērna ievietošanu viņa paša kultūras un etniskās izcelsmes ģimenē uzskata par nepavadīta nepilngadīgā garīgās veselības aizsargājošu faktoru (Geltman, Grant-Knight un Metha, 2005).

6.2. Bibliogrāfiskās norādes

Tulkojumos bibliogrāfiskās norādes (izmantotās literatūras sarakstu) neatveido un saglabā avotteksta formatējumu. Latviešu valodā norāda tikai to dokumentu nosaukumus, kuriem ir latviešu valodas versija vai ir pieejams oficiāls tulkojums latviešu valodā, piemēram, konvenciju, regulu, direktīvu un lēmumu nosaukumus.

Piemēri norādīti turpmāk.

Avottekstā	Tulkojumā
Uyttendaele, M. and Vermeulen, A. (2018). <i>Microbiological guidelines: support for interpretation of microbiological test results of foods</i> . Die Keure Printing and Publishing, 478 pp.	Uyttendaele, M. and Vermeulen, A. (2018). <i>Microbiological guidelines: support for interpretation of microbiological test results of foods</i> . Die Keure Printing and Publishing, 478 pp.
<i>EC, IMF, OECD, UN and the World Bank (2009), System of National Accounts, United Nations, New York.</i>	<i>EC, IMF, OECD, UN and the World Bank (2009), System of National Accounts, United Nations, New York.</i>

Smith, I.M., McNamara, D.G., Scott, P.R. & Holderness, M., eds. <i>Quarantine Pests for Europe</i> . 2nd edn. (Data sheets on quarantine pests for the European Union and for the European and Mediterranean Plant Protection Organization.) Wallingford, UK, CAB International in association with EPPO.	Smith, I.M., McNamara, D.G., Scott, P.R. & Holderness, M., eds. <i>Quarantine Pests for Europe</i> . 2nd edn. (Data sheets on quarantine pests for the European Union and for the European and Mediterranean Plant Protection Organization.) Wallingford, UK, CAB International in association with EPPO.
Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC	Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa Regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK ²⁵

6.3. Atsauces zemsvītras piezīmēs

Atsauces zemsvītras piezīmēs noformē tāpat kā bibliogrāfiju (skat. 6.2. iedaļu); ja zemsvītras piezīmi veido vienlaidu teksts, tad jārikojas saskaņā ar 6.1. iedaļas apakšiedaļā “Atsauces uz literatūru” sniegtajiem norādījumiem.

Avottekstā	Tulkojumā
See: Uyttendaele, M. and Vermeulen, A. (2018). Microbiological guidelines: support for interpretation of microbiological test results of foods. Die Keure Printing and Publishing, pp. 478.	Skat.: Uyttendaele, M. and Vermeulen, A. (2018). Microbiological guidelines: support for interpretation of microbiological test results of foods. Die Keure Printing and Publishing, pp. 478.
See <i>Principles and Guidelines for the Conduct of Microbiological Risk Management</i> (CAC/GL 63-2007) and <i>Principles and Guidelines for the Establishment and Application of Microbiological Criteria Related to Foods</i> (CAC/GL 21-1997).	Skat. <i>Principles and Guidelines for the Conduct of Microbiological Risk Management</i> (CAC/GL 63-2007) un <i>Principles and Guidelines for the Establishment and Application of Microbiological Criteria Related to Foods</i> (CAC/GL 21-1997).

²⁵ Regulas nosaukums latviešu valodā atbilstoši tās tekstam latviešu valodā, kas ir pieejams *Eur-Lex* datubāzē. Pieejams tiešsaistē: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-LV/TXT/?uri=CELEX:32016R0679&from=LV>

See Hundepool, A., J. Domingo-Ferrer, L. Franconi, S. Giessing, E. Schulte Nordholt, K. Spicer and P.P. de Wolf, 2012. Statistical Disclosure Control. In: Wiley Series in Survey Methodology. Wiley, Chichester, United Kingdom, 2012.	Skat. Hundepool, A., J. Domingo-Ferrer, L. Franconi, S. Giessing, E. Schulte Nordholt, K. Spicer and P. P. de Wolf, 2012. Statistical Disclosure Control. In: Wiley Series in Survey Methodology. Wiley, Chichester, United Kingdom, 2012.
For the purposes of this document, it is understood that industry includes all relevant sectors associated with the production, storage and handling of food, from primary production through retail and food service level (adapted from <i>Working Principles for Risk Analysis for Application in the Framework of Codex Alimentarius</i> and taken from <i>Principles and Guidelines for the Conduct of Microbiological Risk Management (CAC/GL 63-2007)</i>).	Šajā dokumentā ar nozari tiek saprasti visi attiecīgie sektori, kas saistīti ar pārtikas ražošanu, uzglabāšanu un pārstrādi, sākot no primārās ražošanas līdz mazumtirdzniecībai un pārtikas pakalpojumiem (pielāgots no publikācijas “Working Principles for Risk Analysis for Application in the Framework of Codex Alimentarius” [Riska analīzes darbības principi piemērošanai Pārtikas kodeksa ietvaros] un ņemts no publikācijas “Principles and Guidelines for the Conduct of Microbiological Risk Management” [Mikrobioloģiskā riska pārvaldības veikšanas principi un pamatnostādnes] (CAC/GL 63-2007)).

6.4. Normatīvās atsauces un bibliogrāfija standartos

Standartu nosaukumus **normatīvo atsauču** sarakstā atstāj neatveidotus, tulkojumā aiz dokumenta koda numura komatu neliek un kvadrātiekvāš norāda atveides variantu latviešu valodā. Nacionālās standartizācijas institūcijas “Latvijas standarts” tīmekļa vietnes sadaļā “Standartu meklēšana”²⁶ var pārbaudīt, vai ir pieejams standarta tulkojums latviešu valodā.

Avottekstā	Tulkojumā
ISO 9001, <i>Quality Management Systems – Requirements</i>	ISO 9001 <i>Quality management systems – Requirements</i> [Kvalitātes vadības sistēmas. Prasības]

Standartu **bibliogrāfijā neatveido** standartu nosaukumus. Standartu **bibliogrāfijā** latviešu valodā norāda tikai to dokumentu nosaukumus, kuriem ir latviešu valodas versija vai ir pieejams oficiāls tulkojums latviešu valodā, piemēram, konvenciju, direktīvu, regulu un līgumu nosaukumus. Citi nosaukumi netiek atveidoti (skat. 6.2. iedaļā sniegtos norādījumus).

²⁶ Pieejama tiešsaistē: <https://www.lvs.lv/products/index>.

Avottekstā	Tulkojumā
EN 14884, <i>Air quality — Stationary source emissions — Determination of total mercury: automated measuring systems</i>	EN 14884, <i>Air quality — Stationary source emissions — Determination of total mercury: automated measuring systems</i>
ISO 15085, <i>Small craft — Man-overboard prevention and recovery</i>	ISO 15085, <i>Small craft — Man-overboard prevention and recovery</i>
Council Directive 96/62/EC of 27 September 1996 on ambient air quality assessment and management	Padomes 1996. gada 27. septembra Direktīva 96/62/EK par apkārtējā gaisa kvalitātes novērtēšanu un pārvaldību
Brown, R.J.C.; Brown, A.S.; <i>Accurate calibration of mercury vapour measurements</i> , Analyst (2008), 133, 1611-1618 pp.	Brown, R. J. C.; Brown, A. S.; <i>Accurate calibration of mercury vapour measurements</i> , Analyst (2008), 133, 1611.-1618 pp.
ISO Guide to the Expression of Uncertainty in Measurement (GUM)	ISO Guide to the Expression of Uncertainty in Measurement (GUM)

7. VALODAS JAUTĀJUMI, KAS AKTUĀLI TIESĪBU AKTU TULKOŠANĀ

Viena no prasībām, kas jāievēro labā tulkojumā, ir patvaļīgi nepaplašināt un nesašaurināt avotteksta jēgu. Baidoties pārkāpt šo prasību un šauboties par spēju noteikt pieļaujamās atkāpes, tulkotāji (un citi tulkošanas procesā iesaistītie speciālisti) kā drošāko līdzekli bieži vien izvēlas ciešāku “turēšanos pie avotteksta”. Tā kā avotteksts un tulkojums eksistē atšķirīgās valodas sistēmās, tad šādas stratēģijas rezultāts parasti ir vēl lielāka neprecizitāte un pārprotamība, kas rodas svešās valodas iespaidā.

Tāpēc ir ļoti svarīgi izkopt prasmi pārlēgties no vienas valodas sistēmas otrā un nebaidīties no formālām avotteksta un tulkojuma atšķirībām – tās ir objektīvi nosacītas, jo valodu starpā nav tiešu atbilstību.

Šajā nodaļā apkopotas latviešu valodas normas, kas aktuālas juridiskiem tekstiem.

7.1. Vārdu un vārdformu izvēle tekstā

No pareizi un precīzi izvēlēta vārda ir atkarīga paustās domas skaidrība un teksta nepārprotamība. Kad atrasts attiecīgi visprecīzāk lietojamais vārda variants, tad ir svarīgi to lietot visā tekstā, saglabājot konsekvensi, lai nerastos leksiskā polisēmija jeb daudznozīmība. Vārda nozīmi vislabāk var precizēt, salīdzinot tuvas nozīmes vārdus un mēģinot izprast nozīmes niansi, kas šiem vārdiem ir atšķirīga.

Protams, citādas prasības ir vārdam, kas tekstā funkcionē kā termins (sīkāk par šo jautājumu skat. **8. nodaļu**).

7.1.1. Vārdi ar nozīmes atšķirību vai niansi

Šādi vārdi ļoti bieži sastopami juridiskos dokumentos, un to neprecīzs lietojums reizēm var pat mainīt teksta jēgu, tāpēc ir svarīgi tos izprast un lietot precīzi.

dabīgs – dabisks (*natural*)

dabīgs – ‘tāds, kas atbilst (cilvēka) dabai, raksturam; tāds, kurā izpaužas (cilvēka) daba, raksturs; nemākslots, neviltots’, piemēram:

dabīga izturēšanās

dabisks – ‘tāds, kas radies dabā vai eksistē dabā (pretstatā cilvēka radītajam); tāds, kas saskan ar lietu un parādību dabu, atbilst parastai, normālai notikumu attīstības gaitai; likumsakarīgs, normāls’, piemēram:

dabisks produkts

esība – esamība²⁷

esība – ‘kādu konkrētu vai abstraktu priekšmetu tiešā klātbūtne, atrašanās noteiktā vietā, vidē, laikā’

esamība – ‘neatkarīgi no apziņas pastāvošā, objektīvā pasaule, matērija’

kopīgs – kopējs (*common, joint*)

kopīgs – ‘tāds, kas pieder vai piemīt vairākiem vai daudziem, vai tāds, ko izmanto, veic dara, veido vairāki vai daudzi’, piemēram:

Vācijas Federatīvā Republika un Apvienotā Karaliste kopīgi iesniedza apelācijas sūdzību

kopējs – ‘tāds, kas ko apvieno, saista vienā un tai pašā vietā vai gan vienā un tai pašā vietā, gan laikā vai arī kas ir iegūts, summējot kādus lielumus’, piemēram:

kopējs nolīgums, kopējs tiesas process

papildu – papildus (*additional – in addition to*)

papildu – lietots apzīmētāja funkcijā (kopā ar lietvārdu), piemēram:

papildu pienākums

papildus – lietots papildinātāja funkcijā (kopā ar darbības vārdu), piemēram:

papildus jāveic citi pienākumi

piederošs – piederīgs

piederošs – ‘tāds, kas pieder (kā īpašums)’, piemēram:

Vācijas Federatīvajai Republikai piederošās zemes

piederīgs – ‘tāds, kas ir iekļauts (kādā sistēmā, klasifikācijas grupā u. tml.) ietilpst (kādā kopumā – sabiedrībā, ģimenē, kolektīvā u. c.)’ vai ‘tāds, kas ir piemērots, atbilstošs’, piemēram:

Eiropas Parlamentam piederīgie ierēdņi vai cilvēkam piederīgas īpašības

tālāk – turpmāk (*further*)

tālāk – attiecībā uz telpu (bieži arī – *farther*);

turpmāk – attiecībā uz laiku un dokumentiem, piemēram:

turpmāk tekstā – regula

(*further* var būt tulkojams arī kā “papildu”, “citi” u. tml.)

tādēļ – tāpēc (*therefore, as a result, accordingly*)

Šie apstākļa vārdi pēc leksiskās nozīmes pieder dažādām grupām:

tādēļ – (arī **kādēļ**) nolūka apstākļa vārds;

tāpēc – (arī **kāpēc**) cēloņa apstākļa vārds.

²⁷ Skat. LZA Terminoloģijas komisijas lēmumu Nr. 21 (<https://likumi.lv/ta/id/75121-par-terminiem-esamiba-un-esiba>).

Jāatceras, ka stila ziņā neviens no šiem vārdiem nav labāks par otru, tāpēc to lietošanas vienīgais kritērijs ir attiecīgā nozīmes nianse.

vispārīgs – vispārējs (*general*)

vispārīgs – ‘tāds, kurā nedetalizētā veidā parādās tikai vispārējas, būtiskas īpašības, pazīmes, vispārēji, būtiski sakari, attieksmes (pretstatā to konkrētām izpausmēm)’, piemēram:

vispārīgi jautājumi, vispārīgi noteikumi

vispārējs – ‘tāds, kas attiecas uz daudziem vai visiem, visu, aptver daudzus vai visus, visu’, piemēram:

vispārējas vēlēšanas, vispārējs streiks

7.1.2. Lietvārda formas izvēle un lietojums

Skaitlis

Apvienojot vienā izteiksmē vārdkopas ar vienu un to pašu pamatvārdu vienskaitlī, latviešu valodā pamatvārda skaitli nemaina.

Kā noteikts EEK līguma 73. un 74. pantā, sūdzību tiesā iesniedza Nīderlandes un Vācijas valdība.

Ja vienskaitļa formas dēļ var rasties pārpratumi, tad vārdkopas vienā izteiksmē neapvieno. Piemēram, ir divi atsevišķi principi – līdzvērtības princips un efektivitātes princips –, izveidojot vienu izteiksmi (līdzvērtības un efektivitātes princips), iespējama interpretācija, ka tas ir viens princips.

Līdzīgi, piemēram, vārdkopā “finanšu un ekonomikas ministrs” iespējama divējāda interpretācija – ka tas ir viens ministrs, kas atbildīgs par divām nozarēm, vai ka runa ir par diviem dažādiem ministriem.

Šādos un līdzīgos gadījumos apvienošana vienā izteiksmē nav ieteicama.

līdzvērtības principa un efektivitātes principa ievērošana
finanšu ministrs un ekonomikas ministrs

Locījums

• Tulkojot dokumentus, citu valodu iespaidā bieži tiek nepareizi izraudzīti locījumi un prievārdi.

Latviski pareizi	Latviski nepareizi
darīt <u>ar</u> noteikumu	<u>pie</u> noteikuma
līdzīgs/idents/līdzvērtīgs/ekvivalents <u>kam</u>	līdzīgs/idents/līdzvērtīgs/ekvivalents <u>ar ko</u>
paralēls <u>kam</u>	paralēls <u>ar ko</u>

pirkt <u>par</u> cenu	pirkt <u>pēc</u> cenas
pretrunā <u>kam</u>	pretrunā <u>ar ko</u>
traucēt <u>ko</u>	traucēt <u>kam</u>
vienāds <u>ar ko</u>	vienāds <u>kam</u>

- Angļu valodā ir ļoti ērta īsā forma, ko bieži lieto juridiskos dokumentos, lai raksturotu kāda stāvokļa vai darbības divas alternatīvas. Latviešu valodā šādu īso formu var veidot tikai tad, ja pamatvārdam nemainās locījums.

Angliski	Latviski
before and after the meeting	<u>pirms</u> [pirms kā? – ģenitīvs] un <u>pēc</u> [pēc kā? – ģenitīvs] sanāksmes

Bet, ja katrs prievārds saistās ar citu locījumu, šāda īsā forma nav iespējama.

Angliski	Latviski pareizi	Latviski nepareizi
free circulation <u>with or without</u> authorization	brīvā apgrozībā <u>ar atļauju</u> [ar ko? – instrumentālis] vai <u>bez tās</u> [bez kā? – ģenitīvs]	ar vai bez atļaujas

- Stilistiski neveiksmīgas un grūti uztveramas ir virknes ar vārdiem vienā un tajā pašā locījumā, ja vien šie vārdi nav vienlīdzīgi teikuma locekļi, piemēram, kā norādīts 2. pantā šajā regulā (labāk – kā norādīts šīs regulas 2. pantā).
- Atgriezeniskajiem lietvārdiem (tie ir lietvārdi, kas darināti no atgriezeniskajiem darbības vārdiem) nav dažu locījumu formu, proti, vienskaitlī nav datīva un lokatīva, bet daudzskaitlī – datīva, lokatīva un instrumentāļa. Teksts jāveido tā, lai šie lietvārdi nebūtu jālieto neesošās gramatiskās formās.

Latviski pareizi	Latviski nepareizi
saskaņā ar janvārī noslēgto vienošanos	atbilstoši janvārī noslēgtajai vienošanai

Atsevišķu locījumu izvēle

Ģenitīvs, nevis nominatīvs

- Savienojumā ar lokāmiem skaitļa vārdiem **desmits, simts, tūkstotis, miljons un miljards**, piemēram, simts cilvēku, tūkstotis apmeklētāju.
- Savienojumā ar nelokāmiem skaitļa vārdiem (desmit, divdesmit, vienpadsmit, divpadsmit, simt, divsimt, tūkstoš utt.), ja šajās konstrukcijās noteicošā loma ir skaitļa vārdam, t. i., tiek izteikts skaits vai daudzums.

iztērēju [cik?] simt latu

izstādi apmeklēja [cik?] divtūkstoš cilvēku

Bet konstrukcijās ar nelokāmiem skaitļa vārdiem lietvārds var būt arī nominatīvā vai akuzatīvā, taču tad jēdzieniskais uzsvars vairs nav uz daudzumu [cik?], bet gan uz priekšmetisko nojēgumu [kas?, ko?].

pagājuši [kas?] 20 gadi

viņi aizsūtīja [ko?] 10 vēstules

Tāpat aiz nelokāmiem skaitļa vārdiem lietvārdu ģenitīvā nelieto datīva vai lokatīva nozīmē lietotās konstrukcijās un aiz apzīmētājiem.²⁸

vienošanās stāsies spēkā pēc divdesmit dienām

uzņēmumam ir filiāles **piecpadsmit** valstīs

pārdotas visas **desmit** gleznas

- Aiz nenoteikta daudzuma vārdiem **daudz**, **maz**, **vairāk**, **mazāk**, piemēram, daudz noteikumu, maz iesniegumu.
- Aiz skaita vai daudzuma vienību nosaukumiem, piemēram, tonna cukurbiešu, 5 maiši kartupeļu, 2 litri piena.
- Nolieguma izteiksmē saistījumā ar vārdiem **nav**, **trūkst** vai **netrūkst**, **pietiek** vai **nepietiek**, piemēram, man nav laika, netrūkst līdzekļu, pietiek iespēju.

Ģenitīvs, nevis lokatīvs vai datīvs

- Saliktos iestāžu nosaukumos raksturotājpazīme parasti tiek izteikta ar lietvārda ģenitīvu vai īpašības vārdu²⁹, tas lietojams attiecīgās iestādes nosaukuma nomenklatūras vārda priekšā.

Grāmatvedības konsultatīvā padome

Terminoloģijas komisija

Dažām iestādēm un struktūrām (īpaši komisijām un komitejām) praksē tiek lietoti neveiksmīgi darināti nosaukumi, kuros raksturotājpazīme izteikta ar lokatīvu (vai tā

²⁸ Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014. 112 lpp.

²⁹ V. Skujiņas “Latviešu valoda lietišķajos rakstos” 37. lpp. teikts, ka “lietvārda ģenitīvam, nevis īpašības vārdam latviešu valodā priekšroka dodama iestāžu, uzņēmumu, organizāciju un to struktūrvienību nosaukumos”.

konstrukciju) vai datīvu. Šādas konstrukcijas ir grūti iesaistīt teikumos, tāpēc ieteicams lokatīva (vai tā konstrukcijas) un datīva vietā izvēlēties ģenitīvu.

Latviski pareizi	Latviski nepareizi
Finansiālas un tehniskas sadarbības komiteja	Komiteja finansiālas un tehniskas sadarbības lietās; Komiteja finansiālai un tehniskai sadarbībai

- Konstrukcijas ar latviešu valodai neatbilstošu datīva lietojumu ģenitīva vietā visbiežāk rodas tad, ja tulkotājs tekstu latviešu valodā veido, tieši atdarinot teikuma konstrukciju angļu valodā.

Angliski	Latviski	Latviski labāk
Accordingly this Court could not deliberate upon <u>the legal classification of the measures</u> in regard to which the complaint, based on Articles 92 and 93 of the Treaty, was brought.	Tāpēc šī tiesa nevarēja spriest par <u>juridisko klasifikāciju pasākumiem</u> , par kuriem bija iesniegta sūdzība, pamatojoties uz Līguma 92. un 93. pantu.	Tāpēc šī tiesa nevarēja spriest par <u>to pasākumu juridisko klasifikāciju</u> , par kuriem bija iesniegta sūdzība, pamatojoties uz Līguma 92. un 93. pantu.

Datīvs vai nominatīvs

- Reizēm lietvārds datīvā var radīt pārpratumu – to var uztvert gan darbības subjekta, gan objekta nozīmē.

Komercesabiedrībām ir aizliegts izsniegt aizdevumus.

Šeit orientēties palīdz attiecīgā lietvārda pozīcija teikumā – ja tas atrodas pirms darbības vārda, tad ir lietots subjekta nozīmē (proti, ir darītājs), ja aiz darbības vārda – tad tas ir darbības objekts. Tādējādi minētajā piemērā faktiski ir skaidrs, ka lietvārds “komercsabiedrības” ir darbības subjekts. Tomēr, lai nepieļautu ne vismazāko pārpratuma iespēju, teikumu var pārveidot tā, lai darbības subjekts būtu nominatīvā.

Komercesabiedrības nedrīkst izsniegt aizdevumus.

- Tulkojumos bieži vien ar datīvu mēdz atveidot angļu valodas konstrukcijas ar *for*, tādējādi latviski izveidojot pārprotamu izteiksmi. Tādos gadījumos pareizāk veidot nolūka apstākļa palīgteikumu.

Angliski	Latviski pareizi	Latviski nepareizi
For seed treatment, it is useful to know the germination rate of the seeds.	Lai varētu veikt sēkļu apstrādi, ir lietderīgi zināt sēkļu dīgtspēju.	Sēkļu apstrādei ir lietderīgi zināt sēkļu dīgtspēju.

Datīvs vai lokatīvs

Datīva vai lokatīva izvēle ir svarīga izteiksmēs ar noteiktiem darbības vārdiem, piemēram, “iesniegt”. Prasību, sūdzību iesniedz amatpersonai vai iestādei (tās struktūrvienībai) kā attiecīgā dokumenta adresātam, ko raksta datīvā.

dokumentus iesniedz direktoram, tiesai, tulkošanas birojam u. c.

Bet tā kā iestāde vienlaikus ir arī vieta, kur attiecīgais dokuments iesniedzams, tad attiecībā uz iestādi var lietot arī lokatīvu.

dokumentus iesniedz tiesā, tulkošanas birojā

Ja konkrētā iestāde ir tiešais iesnieguma adresāts (t. i., tā ir lēmuma pieņēmēja), tad to labāk rakstīt datīvā.

iesniegt prasības pieteikumu tiesai

Savukārt, ja šī iestāde (parasti – iestādes struktūrvienība) ir tikai tehnisks palīgs (vieta, kur tiek kārtotas formalitātes), šo vārdu labāk rakstīt lokatīvā.

iesniegt prasības pieteikumu tiesas kancelejā

Lokatīvs, nevis nominatīvs

Latviešu valodā lokatīvā norāda dokumentu parakstīšanas vai izsludināšanas vietu un laiku (kur un kad pieņemts un izsludināts attiecīgais dokuments).

pasludināts atklātā tiesas sēdē 1995. gada 5. jūlijā Luksemburgā

Nominatīvs vai akuzatīvs

Nominatīva vai akuzatīva izvēle ir svarīga konstrukcijās ar vajadzības izteiksmi. Lietvārds (darbības objekts), kas saistīts ar darbības vārdu vajadzības izteiksmē, lietojams nominatīvā.

jānodrošina [kas jānodrošina?] iespēja apspriesties ar Komisiju

Ja ar darbības vārdu vajadzības izteiksmē saistīts darbības vārds nenoteiksmē, tad darbības objekts ir akuzatīvā.

komitejai jāturpina uzraudzīt [ko uzraudzīt?] darbu visās nodaļās

7.1.3. Darbības vārda formas izvēle un lietojums

Juridiskiem dokumentiem ir raksturīgs vispārinājums un noteiktība. Gramatiski to parasti panāk ar darbības vārdu īstenības izteiksmes 3. personā, kas ir personas vispārinājuma forma un dokumentu izteiksmes pamatforma.

- Latviešu valodas stilistikā parasti iesaka tekstu veidot darāmajā kārtā, jo pārmērīga ciešamās kārtas izmantošana tekstu padara smagnēju un grūtāk uztveramu.

Angliski	Latviski	Latviski labāk
an argument can be accepted	arguments var tikt pieņemts	argumentu var pieņemt
the evidence may be used	pierādījumi var tikt izmantoti	pierādījumus var izmantot
provisions may be applied	noteikumi var tikt piemēroti	noteikumus var piemērot

Tomēr iepriekš minētais nenozīmē, ka ciešamo kārtu nedrīkst izmantot. Ciešamās kārtas pagātnes divdabi (ar izskaņu *-ts*) lieto, ziņojot par padarīto vai informējot par notikušo, ja netiek minēts darītājs.

Spriedums pasludināts atklātā tiesas sēdē 1982. gada 10. maijā Luksemburgā.

- Jāatceras, ka ciešamās kārtas pagātnes divdabi parasti nevar veidot no atgriezeniskajiem darbības vārdiem, piemēram, uzņemties, censties, tiekties, vairīties u. tml. Tiesību aktu tulkojumos reizumis sastopamā vārdkopa “~~uzņemtās~~—saistības” ir aplama, jo gramatiski iespējama tikai ar tiešo darbības vārdu “uzņemt”, tātad faktiski ar šo vārdkopu ir pateikts, ka saistības ir “uzņemtās” tāpat, kā tiek uzņemti viesi, barība u. tml. Lai domu izteiktu gramatiski pareizi, jāveido konstrukcija ar palīgteikumu (saistības, ko uzņēmies) vai vārda “uzņemties” vietā jālieto kāds cits nozīmes ziņā līdzīgs vārds (noteiktās saistības, paredzētās saistības u. tml.).
- Uzmanība jāpievērš arī izmantotajam **palīgdarbības vārdam**, proti, vienkāršajos laikos ciešamo kārtu veido ar palīgdarbības vārdu “tikt” (reti – “tapt”), piemēram, tiek lemts, savukārt saliktajos laikos ar palīgdarbības vārdu “būt”, piemēram, ir izmantots.
- Kategoriskas prasības vai rīkojuma izteikšanai izmanto darbības vārdu **nenoteiksmē**.

Tiesa nospriež anulēt Padomes Regulu Nr. 19/2001.

- Tipiska kļūda ir darbības vārdiem bez vajadzības pievienoti **priedēkļi** (priedēkļi, kas nepiešķir jaunu nozīmes niansi) vai to nepareiza izvēle, piemēram:
 - priedēklis **no-** darbības vārdos ~~n~~oformulēt, ~~n~~eprecizēt, ~~n~~epublicēt, ~~n~~ecitēt u. c., jo šajos darbības vārdos jau ietilpst pabeigtības nianse;
 - priedēklis **at-** darbības vārdos ~~a~~tkoriģēt, ~~a~~tremontēt u. c., jo, lai nozīmei pievienotu pabeigtības niansi, šiem darbības vārdiem izmantojams cits priedēklis – izkorigēt, izremontēt;
 - priedēklis **pie-** darbības vārdos ~~p~~ielietot (to pašu nozīmi izsaka vārds “lietot” vai “izmantot”), ~~p~~ielemt (izmantojams cits priedēklis – nolemt, izlemt) u. c.
- Vēlams vairīties no aprakstošām izteiksmēm, ja domu var izteikt ar konkrētiem darbības vārdiem, piemēram, analizēt (nevis veikt analīzi), kontrolēt (nevis veikt kontroli), sadarboties (nevis veikt sadarbību).
- Jāpievērš uzmanība arī pareizai darbības vārdu konjugāšanai. Nepareizi izvēloties darbības vārda formu, var mainīties jēga. Piemēram, darbības vārds “vēlēt” ar nozīmi ‘vēlēt amatpersonu’ tagadnē lietojams kā II konjugācijas darbības vārds (viņš, viņa vēlē; viņi, viņas vēlē), savukārt, ja tam ir nozīme ‘vēlēt laimi’, tagadnē tas lietojams kā III konjugācijas darbības vārds (viņš, viņa vēl; viņi, viņas vēl).

NB! Jāatceras, ka darbības vārdu laiku izvēlē jāievēro nevis avotvalodas, bet mērķvalodas likumības. Angļu valodā, norādot uz agrāku stāvokli vai pabeigtu darbību, mēdz lietot vienkāršo pagātni, bet latviešu valodā tādā gadījumā lieto salikto tagadni (proti, palīgdarbības vārds “būt” kopā ar divdabjiem, kuru izskaņa ir *-is, -usi, -ies, -usies*).

Angliski	Latviski
The representatives <u>agreed</u> , that the Convention <u>empowered</u> the Joint Committee to adopt amendments.	Pārstāvji piekrita, ka minētā konvencija <u>ir pilnvarojusi</u> Apvienoto komiteju izdarīt grozījumus.

7.1.4. Īpašības vārda formas izvēle un lietojums

Īpašības vārdu lietojumā visbiežāk grūtības sagādā nenoteiktās un noteiktās galotnes.

Nenoteiktās galotnes lieto:

- vispārīgos raksturojumos, piemēram, katrs jauns dokuments;
- raksturojot nepazīstamu priekšmetu / dzīvu būtni, piemēram, tika pieņemts jauns lēmums;
- aiz vietniekvārdiem **kaut kas, kāds, kaut kāds, šāds, tāds, dažs, visāds, dažāds**, piemēram, tāds neparasts risinājums;
- teikuma izteicējā, piemēram, lēmums ir pareizs.

Noteiktās galotnes lieto:

- runājot par zināmu, pazīstamu priekšmetu / dzīvu būtni, piemēram, rediģētais spriedums;
- aiz vietniekvārdiem **šis, tas, viss, pats, mans, tavs, savs** vai **viņa, viņas, viņu, mūsu, jūsu**, kas izsaka piederību, piemēram, šis svešais tulkojums, mans labais ieteikums;
- vispārākajā pakāpē, piemēram, visgrūtākie lēmumi;
- vokatīvā, piemēram, cienītais kungs;
- personas pievārda nozīmē, piemēram, Aleksandrs Lielais;
- lietvārda nozīmē, piemēram, labais uzvar ļauno;
- raksturojot īpašvārdus, piemēram, tālā Latgale;
- ja īpašības vārds kopā ar lietvārdu veido vienu jēdzienu, piemēram, saldskābā maize, pelēkie zirņi.

Lokot īpašības vārdus ar noteiktajām galotnēm, jāatceras, ka vienskaitļa datīvā un lokatīvā, kā arī daudzskaitļa datīvā, instrumentālī un lokatīvā īpašības vārdu noteiktās galotnes parasti tiek paplašinātas ar piedēkli **-aj-** (labajam, labajā, labajiem, ar labajiem, labajos). Bet galotnes netiek paplašinātas īpašības vārdiem, kas ir atvasināti ar izskaņām **-ējais, -ējā** (augšējam, augšējā, augšējiem, ar augšējiem, augšējos).

Izvēloties īpašības vārda formu, svarīgi pievērst uzmanību **piedēkļiem**, jo tie maina nozīmes nianšes.³⁰

-ain/-īg-

Ir tādi īpašības vārdi ar piedēkļiem **-ain-** un **-īg-**, kas atvasināti no abstraktiem lietvārdiem un kam ir vienāda leksiskā nozīme, piemēram, svelmains un svelmīgs. Taču parasti šiem atvasinājumiem ir nozīmju atšķirība, t. i., īpašības vārdiem ar **-īg-** ir augstāka abstrakcijas pakāpe, tie izsaka vispārīgāku nozīmi, piemēram, pienīga govys (tāda, kas dod daudz piena). Atvasinājumi ar **-ain-** parasti saistās ar konkrētas nozīmes lietvārdiem, tāpēc to nozīme ir konkrēta, piemēram, pienaini trauki (tādi, no kuriem nav izmazgāts piens).

-ain-/-ot-

Piedēkļa **-ain-** nozīmes nianse līdzīgi izpaužas arī šajā atvasinājumu pāri. Vienas un tās pašas saknes īpašības vārdi ar **-ain-** vairāk izsaka daudzumu, bet ar **-ot-** – priekšmetam piemītošu pazīmi, piemēram, saulains laiks un nosaulots ķermenis.

-īg-/-isk-

Atvasinātiem īpašības vārdiem ar **-īg-** piemīt lielāks īpašības vispārinājums, tie izsaka aktīvu kvalitatīvu īpašību, piemēram, saudzīga attieksme. Atvasinājumi ar **-isk-** izsaka līdzīgumu vai atbilstību tā lietvārda leksiskajai nozīmei, no kura īpašības vārds ir atvasināts, piemēram, mutiska deklarācija.

³⁰ Guļevska, D., Miķelsone, A., Porīte, T. *Pareizrakstības un pareizrūnas rokasgrāmata. Latviešu valoda*. Rīga: Avots. 234 lpp.

-ēj-/-īg-

Īpašības vārdiem ar **-ēj-** piemīt vietas, laika, veida un kādības nozīme, piemēram, šodienējs (saistīts ar šodienu, šāsdienas), vienreizējs (vienreiz saņemams), kopējs (izsaka piederību diviem vai vairākiem). Daudziem vārdiem ar **-ēj-** ir veidojušies paralēli atvasinājumi ar piedēkli **-īg-**, kam piemīt lielāks īpašības vispārinājums, piemēram, šodienīgs (raksturīgs šodienai, laikmetīgs), vienreizīgs (izcils, neatkārtojams), kopīgs (saistās ar abstraktākiem objektiem).

-ējs, -ēja / -īgs, -īga / -ošs, -oša

Līdzās īpašības vārdiem ar izskaņām **-ējs, -ēja** un **-īgs, -īga** īpašības vārda nozīmē lieto divdabjus ar izskaņām **-ošs, -oša**, tomēr tiem ir nozīmes atšķirības.

Īpašības vārdi ar **-ējs, -ēja** un **-īgs, -īga** izsaka īpašību, kas priekšmetam vai būtnei piemīt kā pastāvīga vai ilgstoša pazīme, bet tagadnes divdabjis – īpašību vai pazīmi, kas priekšmetam vai dzīvai būtnei ir pašreizējā brīdī, piemēram, smaidīgas vai smaidošas acis.

Attiecībā uz divdabi ar izskaņu **-ošs** jāņem vērā vēl kāda svarīga likumība – tos ieteicams atvasināt no nepārejošiem darbības vārdiem, t. i., no tiem, kas izsaka nozīmes ziņā pilnīgu darbību, bez darbības objekta, piemēram, spīdēt, ziedēt, raudāt, degt u. tml. Savukārt pārejošo darbības vārdu gramatiskā pazīme ir papildinātājs akuzatīvā bez prievārda, piemēram, kopt (dārzu), spiest (sulu), vadīt (iestādi), cienīt (likumu) u. tml. Tātad šā divdabja veidošanas iespējas ir ierobežotas, un daudzos gadījumos, kuros formāli šo divdabi izveidot ir iespējams, tas nav vēlams, īpaši ņemot vērā labskaņas apsvērumus (piemēram, ~~kopjošs~~ līdzeklis, ~~spiedoši~~ apstākļi, ~~pamācošs~~ gadījums, ~~vadoša~~ iestāde, ~~virzošs~~ spēks u. tml.). Šādu divdabja formu vietā labāk izvēlēties darītājevārdus ar izskaņām **-ējs, -ēja, -tājs, -tāja** vai īpašības vārdus ar izskaņām **-īgs, -īga**, vai citus paņēmienus (piemēram, kopšanas līdzeklis, spiedīgi apstākļi, atbildīgā iestāde, virzītājspēks).

-isk-

Daudziem ar piedēkli **-isk-** atvasinātiem internacionāliem vārdiem atbilst tās pašas saknes neatvasināti īpašības vārdi, piemēram, analogs – analogisks, iluzors – iluzorisks u. c.

Izvēloties kādu no šiem vārdiem, jāatceras ekonomijas princips, proti, par labāku atzīstama īsākās formas izvēle.

7.1.5. Skaitļa vārda formas izvēle un lietojums

Skaitļa vārdu lietojumam raksturīgas turpmāk minētās īpatnības.

- Lietvārds saistījumā ar lokāmajiem skaitļa vārdiem **desmits, simts, tūkstotis, miljons, miljards** vai to savienojumiem (piemēram, trīs simti, desmit tūkstoši, seši miljoni) lietojams daudzskaitļa ģenitīvā: divi simti latu, miljons baktēriju, tūkstošiem bada cietēju.

Ja skaitļa vārdiem **tūkstotis, miljons, miljards** priekšā ir kāds nelokāms skaitļa vārds, tad šie vārdi var tikt lietoti gan nominatīvā, gan akuzatīvā, gan ģenitīvā: trīsdesmit tūkstoši, trīsdesmit tūkstošus, trīsdesmit tūkstošu.

Ja vārdu **tūkstotis, miljons, miljards** priekšā ir skaitļa vārds **simts**, tad tie lietojami tikai daudzskaitļa ģenitīvā, piemēram: seši simti tūkstošu (eiro), trim simtiem miljonu (baktēriju).

- Skaitļa vārdam **otrais, otrā** var būt arī nenoteiktā galotne – **otrs, otra**. To visbiežāk lieto vietniekvārdu vietā, piemēram, viens atnāca, otrs aizgāja, kā arī savienojumā “viens otrs”, norādot uz nenoteiktu skaitu.

- Lai izteiktu aptuvenu daudzumu, skaitļa vārdu vietā lieto arī apstākļa vārdus **daudz, maz, vairāk, mazāk, cik, tik** un lietvārdu **pāris**. Lietvārds kopā ar šiem vārdiem ģenitīva, nominatīva vai akuzatīva nozīmē ir lietojams ģenitīvā, piemēram: saņemt daudz naudas, istabā maz cilvēku, cik latu tas maksāja.

Ja šo vārdu un lietvārdu savienojumam teikumā ir datīva, instrumentāļa vai lokatīva nozīme, tad lietvārds lietojams attiecīgajā locījumā: projekts iesniegts pāris iestāžu darbiniekiem.

Nenoteiktu daudzumu izsaka arī lokāmās formas **daudzi, vairāki**, piemēram: pamatojums ir atrodams daudzās regulās.

Ja lokāmais skaitļa vārds un lietvārds ir saistījumā ar īpašības vārdiem **augsts, dziļš, garš, ilgs, liels, plats, smags** u. c. vārdiem, kas izsaka laika, mēra, svara pazīmes, tad lokāmo vārdu un lietvārdu lieto akuzatīvā: deviņus kilometrus garš grāvis, sešus metrus dziļa aka.

Ar nelokāmo skaitļa vārdu lietvārds lietojams ģenitīvā, piemēram: piecsimt tonnu kuģa tilpība.

- Aiz kārtas skaitļa vārdiem, ko apzīmē ar romiešu cipariem, punktu parasti neliek, izņemot gadījumus, kad tas atrodas tekstā nodaļas nosaukuma priekšā, piemēram, I. Vispārīgi noteikumi.

7.1.6. Vietniekvārda izvēle un lietojums

Juridisko dokumentu tulkojumos vietniekvārdu izvēli iespaido attiecīgā vārda izvēle angļu valodā, tomēr vietniekvārdi nav mehāniski sastatāmi, to lietojumā jāievēro latviešu valodas sistēmai raksturīgās īpatnības.

Piederības vietniekvārdi – tā, tās, to, viņa, viņas, viņu, jūsu (*its, their, his, her, your*)

Angļu valodā pieņemts precizēt darītāja un objekta attiecības ar piederības vietniekvārdiem. Latviešu valodā turpretī šādas tradīcijas nav – parasti teikuma locekļu savstarpējā saistība ir nepārprotama, un piederības vietniekvārds nav vajadzīgs.

Angliski	Latviski
The Member States declare <u>their readiness</u> to undertake the liberalization of payments.	Dalībvalstis apliecina <u>gatavību</u> liberalizēt maksājumus.

Latviski nav iedomājams apliecināt kāda cita gatavību vai paust kāda cita viedokli un uzskatus, bet tikai savējos. Tāpēc šādos gadījumos tekstā latviešu valodā vietniekvārds nav vajadzīgs.

Kā jau iepriekš minēts, latviešu valoda ir ekonomiska, jo teikuma locekļu attiecības var izteikt ar vārdformām, tāpēc nākamajā piemērā abi angļu valodā izmantotie vietniekvārdi nav jātulko.

Angliski	Latviski pareizi	Latviski nepareizi
The Court reversed <u>the</u> position <u>it</u> had held in the previous judgments.	Tiesa mainīja nostāju, ko bija paudusi iepriekšējos spriedumos.	Tiesa mainīja <u>savu</u> nostāju, ko <u>tā</u> bija paudusi iepriekšējos spriedumos.

Tiesa var mainīt vienīgi pati savu nostāju, un saliktās pagātnes trešās personas sieviešu dzimte (“bija paudusi”) skaidri norāda uz konkrēto darītāju, tātad lakoniskāk (un pareizāk) to pašu domu var izteikt bez vietniekvārdiem.

Ja tomēr precizitātes labad vietniekvārds ir vajadzīgs vai tekstā angļu valodā ir vietniekvārds *own*, tad pārdomāti jāizvēlas latviešu valodas ekvivalents. Vietniekvārdu **savs** lieto tad, ja piederības vietniekvārds attiecas uz darbības darītāju (parasti – teikuma priekšmetu).

Angliski	Latviski
They may confirm <u>their</u> oral statements in writing.	Tās var rakstiski apstiprināt <u>savus</u> mutiskos paziņojumus.

Vietniekvārdus **tā, tās, to, viņa, viņas, viņu, jūsu** lieto tad, ja piederības vietniekvārds attiecas uz darbības objektu.

Angliski	Latviski
The Court shall in that case recommend to the Member States the adoption of such a decision in accordance with <u>their</u> respective constitutional requirements.	Tādā gadījumā Tiesa iesaka dalībvalstīm pieņemt šādu lēmumu saskaņā ar <u>to</u> attiecīgām konstitucionālām prasībām.

Norādāmie vietniekvārdi – šis, šī, šie, šīs (*this, these*)

Vairākos norādāmo vietniekvārdu locījumos ir iespējamās paralēlformas vai īsās formas. Lai panāktu tiesību aktu tulkojumu stila vienādību, centra tulkojumu praksē lietojam tikai vienu (izcelto) locījuma formu.

šis	šī	šie	šīs
šā /šī	šīs /šās	šo	šo
šim	šai	šiem	šīm
šo	šo	šos	šīs
šajā /šai/šīnī	šajā /šai/šīnī	šajos /šais	šajās /šais/šīnīs

Attieksmes vietniekvārdi – kas, kurš (*which*)

Šie vietniekvārdi parasti ievada apzīmētāja palīgteikumus. To izvēlē ievēro šādus principus:

- vietniekvārdu **kurš** lieto tikai tad, ja vietniekvārds **kas** var radīt pārpratumu (piemēram, ir jānorāda dzimte vai locījums);
- pakārtotus palīgteikumus ievada ar atšķirīgiem vietniekvārdiem;

Angliski	Latviski
It is necessary to lay down at Community level the exemptions which apply to goods transported between Member States.	Kopienas līmenī ir jānosaka atbrīvojumi, <u>kas</u> attiecas uz precēm, <u>kuras</u> pārvadā starp dalībvalstīm.

- vienlīdzīgus palīgteikumus ievada ar vienu un to pašu vietniekvārdu.

Angliski	Latviski
It is necessary to lay down exemptions in respect of goods transported between Member States and applicable at the Community level.	Jānosaka <u>atbrīvojumi</u> , <u>kas</u> attiecas uz precēm, kuras pārvadā starp dalībvalstīm, un <u>kas</u> jāpiemēro visā Kopienā.

7.1.7. Prievārdi

Par tulkotu tekstu labu kvalitāti liecina arī precīzs **prievārdu** lietojums. Prievārdi ir palīgvārdi, kas vienmēr ir lietojami kopā ar deklinējamu vārdu locījumu formām, lai norādītu šo vārdu (sintaktiskās) attieksmes ar citiem teikuma vārdiem. Prievārdi teikumā parasti nostājas deklinējamā vārda priekšā, piemēram, pie dokumenta, aiz tabulas, zem paraksta.

Prievārdi **dēļ**, **labad** un iemesla nozīmē arī **pēc** nostājas aiz deklinējamā vārda, piemēram, kārtības labad, pārrunu dēļ, pieklājības pēc.

Prievārdi vienskaitlī ir lietojami ar ģenitīva, datīva, akuzatīva vai instrumentāļa formu, bet daudzskaitlī – ar datīva un instrumentāļa formu. Prievārdi, kas nostājas aiz deklinējamā vārda, gan vienskaitlī, gan daudzskaitlī ir lietojami ar ģenitīva formu.

Ar vienskaitļa ģenitīvu ir lietojami šādi prievārdi: **aiz, apakš, bez, kopš, no, pēc, pie, pirms, priekš, virs, zem, dēļ, labad, pēc** (cēloņa nozīmē) un salikteni ar **-pus**, piemēram, apakšpus, ārpus, leļpus, otrpus, augšpus u. c.

Ar vienskaitļa datīvu ir lietojams prievārds **līdz**.

Ar vienskaitļa akuzatīvu lietojami šādi prievārdi: **ap, caur, gar, par, pār, pret, starp**.

Konstrukcijas ar diviem prievārdiem blakus ir stilistiski nepareizas.³¹

Latviski pareizi	Latviski nepareizi
par naudu, ko saņēma no Eiropas Savienības, tika iepirkti mieži	<u>par no</u> Eiropas Savienības saņemto naudu tika iepirkti mieži

Nav ieteicams vienā teikumā vienu un to pašu prievārdu savienojumā ar dažādiem teikuma locekļiem lietot dažādās nozīmēs.

Latviski	Latviski labāk
notika diskusija <u>par ziņojumu</u> <u>par klimata</u> pārmaiņām	notika diskusija par klimata pārmaiņu ziņojumu

7.1.8. Partikulas

Viena no visbiežāk lietotajām partikulām ir **ne**, kuru lieto, lai noliegtu kādu vārdu teikumā (tad partikula nostājas noliegtā vārda priekšā).

Par tiesas lēmumu vēl nebija ne ziņas.

Partikula **ne** (nejaukt ar partikulu **nē**) var aizstāt noliegtu darbības vārdu, t. i., darbības vārdu ar priedēkli *ne-*.

Nav zināms, vai šis lēmums veicina attīstību vai ne.

³¹ V. Skujiņas “Latviešu valodā lietišķajos rakstos” 66. lpp. teikts: “Nedrīkst lietot blakus divus prievārdus.”

Partikula **nekā** lietojama, ja salīdzinājuma konstrukcija ir saistīta ar nenoliegta darbības vārda formu un īpašības vārda, lokāmā divdabja vai apstākļa vārda pārāko pakāpi. Savukārt partikula **kā** lietojama, ja salīdzinājuma konstrukcija ir saistīta ar noliegumu (parasti noliegta darbības vārda formu) un īpašības vārda, lokāmā divdabja vai apstākļa vārda pārāko pakāpi.

Sanāksmē piedalījās vairāk ekspertu, nekā paredzēts.

Sanāksmē nepiedalījās vairāk ekspertu, kā paredzēts.

Salīdzināmās konstrukcijas ar prievārdu **par** ir stilistiski neitrālākas un izteiksmē precīzākas, tāpēc lietišķiem tekstiem tās ir vairāk piemērotas.³²

Salīdzinājuma konstrukcijās grūtības mēdz sagādāt arī pieturzīmes – jāatceras, ka komats jāliek, ja arī salīdzinājuma daļā ir darbības vārds personas formā (skat. divus iepriekšējos piemērus). Ja darbības vārds ir nenoteiksmē vai lietoti divi pretējas nozīmes darbības vārdi, tad komats nav jāliek.

Viņam neatliek nekas cits kā tulkot .

Viņš vairāk klusē nekā runā .

7.1.9. Lielo sākumburtu lietojums³³

Visi patstāvīgie vārdi ar lielo sākumburtu jāraksta:

- astronomijā lietotajos nosaukumos:
Piena Ceļš, Lielie Greizie Rati, Lielais Lācis;
- pasaules, reģiona vai valsts mērogā unikālu organizatorisku veidojumu³⁴ nosaukumos:
Eiropas Savienība, Eiropas Savienības Padome, Apvienoto Nāciju Organizācija;
- ģeogrāfiskos nosaukumos, kuros visi vārdi jau ir kļuvuši par īpašvārdiem:
Tālie Austrumi, Vidējie Rietumi;

³² Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014. 112 lpp.

³³ Skat. arī ieteikumus par lielo sākumburtu lietojumu vairākvārdu nosaukumu rakstībā, kurus Latviešu valodas ekspertu komisija apstiprināja 2012. gada 21. marta sēdē (protokols Nr. 18) (https://vvc.gov.lv/advantagecms/export/docs/lemumi/vairakvardu_ieteikumi.pdf).

³⁴ Latviešu valodā izšķir divu veidu organizatorisko veidojumu nosaukumus:

- tiešie nosaukumi, kas sastāv no nomenklatūrdaļas un diferencētājdaļas. Nomenklatūrdaļa nosauc organizatoriskā veidojuma tipu (pārvalde, dienests, firma, padome, biedrība, nodaļa u. c.), un nomenklatūras vārdus parasti raksta ar mazo sākumburtu; diferencētājdaļa jeb raksturotājdaļa atrodas priekšā nomenklatūrdaļai un raksturo organizatorisko veidojumu;
- simboliskie nosaukumi attiecīgo organizatorisko veidojumu nosauc nosacīti, tie tiek likti pēdīnās, norādīti slīprakstā vai kā citādi grafiski izcelti.

(Guļevska, D., Miķelsone, A., Porīte, T. *Pareizrakstības un pareizrūnas rokasgrāmata. Latviešu valoda*. Rīga: Avots. 234 lpp.)

- valstu nosaukumos:
Latvijas Republika, Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste, Apvienotie Arābu Emirāti.
Tāpat arī bijušo valstu saliktajos nosaukumos:
Latvijas Padomju Sociālistiskā Republika, Padomju (Sociālistisko Republiku) Savienība, Svētā Romas Impērija;
- augstāko valsts iestāžu nosaukumos:
Latvijas Republikas Saeima, Lietuvas Republikas Seims;
- amatpersonu amatu nosaukumos ar lielo burtu raksta tikai augstāko valsts amatpersonu titulus:
Viņa Majestāte Beļģijas Karalis, Viņa Karaliskā Augstība Luksemburgas Lielhercogs, **bet** – Beļģijas ārlietu ministrs, Eiropas Komisijas priekšsēdētājs;
- īpaši augsta statusa personu uzrunas formās:
Viņa Majestāte, Viņa Eminence;
- simboliskos nosaukumos:
Starptautiskais Sarkanais Krusts;
- laikrakstu un žurnālu nosaukumos:
“Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis”, “Latvijas Avīze”, “Ilustrētā Pasaules Vēsture”;
- pseidonīmos un pievārdos:
Ivans Bargais, Aleksandrs Lielais;
- ordeņu nosaukumos, izņemot vārdu “ordenis”:
Triju Zvaigžņu ordenis.

Pirmais vārds aiz īpašvārda (personvārda vai vietvārda) ar lielo sākumburtu jāraksta:

- iestāžu nosaukumos, kuros izmantots valsts vai reģiona nosaukums:
Latvijas Republikas Ministru kabinets, Latvijas Zinātņu akadēmija, Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācija;
- izglītības iestāžu nosaukumos³⁵:
Latvijas Universitāte, Rīgas Tehniskā universitāte, Liepājas Tūrisma un tekstila skola.
Bet, ja pirmais vārds izglītības iestādes nosaukumā nav īpašvārds, tam sekojošais vārds rakstāms ar mazo burtu:
Banku augstskola, Biznesa vadības koledža;
- dažu svinamu dienu nosaukumos:
Latvijas Republikas Proklamēšanas diena, Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanas diena;

³⁵ Plašāku informāciju par lielajiem sākumburtiem augstskolu nosaukumos skat. centra Latviešu valodas ekspertu komisijas 2011. gada 16. novembra sēdes (protokols Nr. 15) lēmumos un ieteikumos (https://vvc.gov.lv/advantagecms/export/docs/lemumi/LVEK_2011_11_16.pdf).

- nosaukumos ar vārdiem **valsts, pasaules, republikas, tautas, starptautiskais, centrālais, nacionālais, olimpiskais**:

Latvijas Olimpiskā komiteja, Gaujas Nacionālais parks, Latvijas Tautas sporta asociācija, Jāzepa Vītola Starptautiskais pianistu konkurss.

Bet daži nosaukumi sākotnēji ir fiksēti ar atšķirīgu struktūru, tajos “starptautiskais” un “valsts” ir ievadītārvārdi:

Starptautiskais Valūtas fonds, Starptautiskā Civilās aviācijas organizācija, Pasaules Veselības organizācija, Pasaules Dabas fonds.

Bet, ja īpašvārds ar tam sekojošo sugasvārdu veido jēdzieniski saistītu vārdkopu, tad šis sugasvārds rakstāms ar mazo burtu, savukārt ar lielo burtu rakstāms pirmais vārds aiz minētās vārdkopas:

Ogres novada Sociālais dienests, Jelgavas pilsētas Jauniešu centrs.

Tikai pirmais vārds (ievadītārvārds) ar lielo sākumburtu jāraksta:

- organizāciju un iestāžu (bankas, dienesti, domes, valdes, senāti u. c.) nosaukumos:
Ekonomikas un sociālo lietu komiteja, Kohēzijas fonds, Valsts ieņēmumu dienests, Jūrmalas pilsētas bāriņtiesa, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde;
- daudzpakāpju nosaukumos katras struktūrvienības nosaukuma pirmais vārds jeb ievadītārvārds jāraksta ar lielo burtu:

Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Valsts valodas centrs, Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļa;

- dokumentu nosaukumos:
 - a) pirmais vārds jāraksta ar lielo burtu, piemēram, Deklarācija par Kopienas tiesību aktu hierarhiju, ja kāds ES vai cits starptautisks dokuments minēts ar saīsinātu nosaukumu – tikai ar numuru – arī tad tas jāraksta ar lielo burtu, piemēram, Regula (EK) Nr. 139/2004.
NB! Ja dokumenta pamattekstā ir atsauce uz dokumentu bez numura, tad, neņemot vērā angļu valodas tradīciju, latviski tas jāraksta ar mazo burtu, piemēram:
the purpose of this Directive is to stipulate ... – šīs direktīvas mērķis ir noteikt ..;
 - b) ja tiek lietots dokumenta īsais nosaukums, piemēram, Stambulas konvencija, Māstrihtas līgums, Briseles I regula u. tml.;

- atsaucēs uz dokumentiem un iestādēm. Tiesību aktiem raksturīgas biežas atsauces uz konkrētā nozarē iepriekš pieņemtiem tiesību aktiem vai nozares atbildīgajām iestādēm. Bieži vien tādos gadījumos pilnīgs attiecīgā dokumenta vai iestādes nosaukums minēts tikai vienreiz, atkārtotās atsaucēs izmantojot tā nepilnu (saīsinātu) formu, piemēram:

Committee for Conformity Assessment – the Committee, Agreement on the establishment of the Committee for Conformity Assessment – the Agreement.

Tulkojumā tādā gadījumā arī saīsinātais nosaukums rakstāms ar lielo sākumburtu: Atbilstības novērtēšanas komiteja – Komiteja;

Nolīgums par Atbilstības novērtēšanas komitejas izveidi – Nolīgums, **bet** – šajā nolīgumā³⁶;

- atsaucēs uz dokumentu parakstītājiem. Dažādos līgumos un konvencijās mēdz pieminēt to parakstītājas valstis, visbiežāk – *Contracting Parties, Parties, Contracting States*. Tulkojumā šā konkrētā dokumenta parakstītāju vispārīgo apzīmējumu raksta ar lielo sākumburtu (vārdkopā – tikai pirmo vārdu):

Līgumslēdzējas puses, Līgumslēdzējas valstis, Puses;

- ja īpašvārds un nākamais sugasvārds veido vārdkopu:
Māstrihtas līgums;
 - vēsturisku notikumu nosaukumos:
Otrais pasaules karš;
 - ģeogrāfiskos nosaukumos:
Baltijas jūra, Atlantijas okeāns, Rīgas jūras līcis, Pireneju pussala;
 - svētku, atceres un atzīmējamo dienu nosaukumos:
Starptautiskā ģimenes diena, Baltu vienības diena, Jaungada diena;
 - pēdiņās liekamajos apbalvojumu (medaļu, vimpelu, karogu u. tml.) un goda nosaukumos:
goda zīme “Par ieguldījumu bruņoto spēku attīstībā”, medaļa “Par centību”;
 - fabriku, rūpnīcu, ražotņu, akciju sabiedrību, sporta klubu, komandu u. tml. pēdiņās liekamajos simboliskajos nosaukumos:
apgāds “Jāņa sēta”, valsts akciju sabiedrība “Latvijas pasts”;
 - grāmatu, filmu, gleznu vai citu mākslas darbu, kā arī pasākumu nosaukumos:
“Normatīvo aktu projektu izstrādes rokasgrāmata”, glezna “Ziemeļu nakts”, balets “Mīlas uzvara”;
 - dažādu preču nosaukumos:
konfekte “Sarkanā magone”, torte “Cielaviņa ar lazdu riekstiem”.
- Tāpat kā avotvalodā sākumburti jālieto** no citām valodām pārņemtajos netulkotajos vai transliterētajos nosaukumos, tostarp augu šķirņu nosaukumos:
“Stockholm School of Economics in Riga”, “Eesti Päevaleht”, āboli ‘Belorusskaja maļinovaja’, rozes ‘Pour l'Amour d'un Château’.
- Bet** no citām valodām pārņemtajos tulkotajos nosaukumos sākumburti jālieto atbilstoši latviešu valodas pareizrakstības normām.

Jāatceras, ka tulkojot nav jākopē lielo sākumburtu lietojums avottekstā. Piemēram, vārdkopās *non-Newtonian fluids* un *non-Euclidean geometry* angļu valodā lietoti gan lielie, gan mazie sākumburti, savukārt latviešu valodā tās rakstāmas tikai ar mazajiem sākumburtiem, t. i., “neņūtona šķidrums” un “neeiklīda ģeomerija” (bet – Ņūtona šķidrums un

³⁶ Gadījumos, kad, piemēram, vārds “nolīgums” lietots kopā ar norādāmo vietniekvārdu (šis, šā u. tml.), latviešu valodā lielais sākumburts nav nepieciešams, jo norādāmais vietniekvārds jau precizē to, ka tiek runāts par šo konkrēto nolīgumu. Ja norādāmais vietniekvārds nebūtu norādīts, būtu attaisnojama lielā sākumburta lietošana, jo tad lielais sākumburts izteiktu to, ko šeit izsaka norādāmais vietniekvārds – ka runa ir nevis vispārīgi par jebkādu nolīgumu, bet gan par vienu konkrētu (proti, “šo”) nolīgumu.

Eiklīda ģeometrija), jo vārdi “neņūtona” un “neeiklīda” ir zaudējuši īpašvārda statusu un funkcijas.³⁷

7.1.10. Mērķvalodas stils un kalki

Rūpējoties par tulkojumu stila vienādību un terminoloģisku konsekvensi, bieži vien jāsecina, ka teksti, piemēram, angļu valodā, kas tapuši dažādā laikā, ir atšķirīgi – viena un tā pati juridiskā norma tiek izteikta dažādiem leksiskiem, gramatiskiem un stilistiskiem līdzekļiem. Tam var būt divējādi iemesli:

- angļu valodas oriģinālu var būt ietekmējusi cita valoda, no kuras attiecīgais dokuments tulkots (jāatceras, ka angļu valoda kļuva par Eiropas Ekonomikas kopienas oficiālo valodu tikai līdz ar Apvienotās Karalistes un Īrijas pievienošanos 1972. gadā);
- iespējams arī, ka dokumentos atspoguļojas mainīgas valodas tendences, leksiskas variācijas, terminoloģijas attīstība, visbeidzot – rakstītāja individuālais stils.

Jāatceras – ja oriģināla varianti nav jēdzieniski atšķirīgi, tad tulkojumā tos nav jācenšas atveidot atšķirīgi. Piemēram, ja angļu vārdi *field*, *sphere* vai *realm* dažos dokumentos aizstāti ar *area*, *scope*, latviski lielākoties tos var tulkot ar vienu vārdu – “joma”. Lai panāktu tulkošanas un stila vienotību, arī līdzīgas struktūras un nozīmes teikumi un frāzes jātulko vienādi.

Angliski	Latviski
In the application of Article 16(5), the Commission ...	Piemērojot 16. panta 5. punktu, Komisija ..
When applying Article 16(5), the Commission ...	
All Member States having adopted ... As all Member States have adopted ... Since all the Member States have adopted ...	Tā kā visas dalībvalstis ir pieņēmušas ..

Īpaša uzmanība jāpievērš atsaucēm uz iepriekš tulkotiem dokumentiem – tādā gadījumā jaunajā tulkojumā gan minēto dokumentu virsrakstiem, gan citētajām daļām jāsažskan ar jau apstiprināto tulkojumu.

³⁷ Skat. 442. § “Deonimizācija” un 443. § “Apelativācija” “Latviešu valodas gramatikā” (*Latviešu valodas gramatika*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2013. 1024 lpp.).

“Sliktie” vārdi

Vārdi paši, protams, nemēdz būt ne “labi”, ne arī “slikti”, bet lietotāju nezināšanas, paviršības vai neuzmanības dēļ tie mērķvalodā var ienest svešas valodas sistēmas īpatnības un piešķirt tekstam negribētas, kļūdainas nianšes. Pat pavisam vienkārši un parasti vārdi var radīt šādus pārpratumus.

***any* – visi vai jebkurš/jebkāds**

Ja domāts kas nenoteikts, brīvi izvēlēts/izvēlams no kopuma, vienalga kurš, vienalga kāds, tad latviešu valodā lietojams nenoteiktais vietniekvārds **jebkurš** vai **jebkāds**.

Angliski	Latviski
X is <u>any</u> one of the individual results.	X ir <u>jebkurš</u> atsevišķais rezultāts.

Ja domāts viss priekšmetu, personu vai parādību kopums bez izņēmumiem, tad lietojams noteiktais vietniekvārds **visi**.

Angliski	Latviski
The Commission sought co-operation from <u>any</u> known producer.	Komisija aicināja sadarboties <u>visus</u> zināmos ražotājus.

Diezgan bieži tekstā latviešu valodā vārds *any* nemaz nav īpaši jāatveido.

Angliski	Latviski
Administrative burden is disproportionate to <u>any</u> possible benefits.	Administratīvais slogs nav samērīgs ar iespējamiem ieguvumiem.

***arrangements* – režīms, noteikumi, risinājums, priekšdarbi, pasākumi u. c.**

Šis vārds atkarīgs no konteksta, latviešu valodā tam nav viena noteikta ekvivalenta.

Angliski	Latviski
tax arrangements	nodokļu režīms
arrangements for temporary importation	pagaidu ieviešanas režīms
provisional arrangements	pagaidu noteikumi

Turklāt bieži vien domu vislabāk var izteikt, frāzi veidojot pavisam citādi, piemēram:

Angliski	Latviski
adopt the practical arrangements	vienojas praktiskos jautājumos

certain – **daži, konkrēti, kādi, atsevišķi** u. c.

Ieteicams vairīties *certain* tulkot kā “noteikts”, pirmkārt, tāpēc, ka noteikt (reglamentēt) kādu jautājumu ir juridisku dokumentu tiešais uzdevums, un, otrkārt, šī vārda sakne jau tāpat ir ļoti noslogota, jo “noteikt” un “noteikumi” ir vieni no tiesību aktos visbiežāk sastopamajiem vārdiem. Tāpēc labāk izvēlēties mazāk noslogotus vārdus.

Angliski	Latviski
in certain cases a single high dose level may be sufficient	atsevišķos gadījumos var pietikt ar vienu lielu devu

each – **katrs** vai **visi**

Tulkojot šo vietniekvārdu, jāņem vērā, ka:

visi norāda uz vispārinājumu;

katrs uzsver atsevišķo, individuālo.

Angļu valodā *each* mēdz parādīties abās šajās nozīmēs, tāpēc to nevar tulkot, neiedziļinoties teikuma jēgā un loģiskajā uzsvārā.

Angliski	Latviski
The coordinates of these points have been transmitted to <u>each</u> Member State by the Commission.	Šo punktu koordinātas Komisija ir nosūtījusi <u>visām</u> dalībvalstīm.
The parametric value applies to <u>each</u> individual pesticide.	Parametra lielums attiecas uz <u>katru</u> pesticīdu atsevišķi.

Jāatceras, ka stilistisku apsvērumu dēļ saikļa “ka” un vietniekvārda “katrs” sadure nav vēlama. Tad “katrs” aizstājams ar “ikkatrs” vai “ikviens”.

to consist of – **sastāvēt** vai **būt**

Angļu un daudzās citās valodās atšķirībā no latviešu valodas lokatīvu neizsaka ar lietvārda galotni, bet ar dažādiem palīglīdzekļiem, taču tas nenozīmē, ka latviešu tulkojumā būtu jāatdarina citu valodu konstrukcijas. Tāpēc tulkojumos vārda “sastāvēt” vietā labāk veidot konstrukciju ar “būt” (ja vien runa nav par ķīmijas, farmācijas vai citu eksakto zinātņu jēdzieniem).

Angliski	Latviski
The Commission consists of seven representatives.	Komisijā ir septiņi pārstāvji.
The Commission consisting of seven representatives.	Komisijā darbojas septiņi pārstāvji. Komisija, kurā ir septiņi pārstāvji.

third country – trešā valsts / trešai valstij (nevis *trešajai-valstij*)

Šī vārdkopa un citas līdzīgas vārdkopas (*third person, third party*) juridiskos dokumentos ir bieži sastopamas. Jāatceras, ka tādā gadījumā skaitļa vārds locījumos zaudē noteikto galotni, jo faktiski tas lietots nenoteiktā vietniekvārda “cits”, “cita” nozīmē – ne valstis, ne personas vai puses netiek skaitītas, ar *third* nošķir kādai konvencijai (savienībai, līgumam u. tml.) nepiederīgos. Trešās valstis ir tās valstis, kas nav ES dalībvalstis. Šādas vārda *trešais* locījumu formas lietotas Civillikumā.

existing – pašreizējais (nevis *esošais* vai *eksistējošais*)

Izvēloties vārdu “esošais”, tiek uzsvērtā kaut kā esība pretstatā neesībai, taču tiesību aktos šāds uzsvars ir lieks, jo kaut ko neesošu nemaz nav iespējams piemērot, ieviest utt. Tāpēc no valodas loģikas viedokļa pareizāk runāt par kaut ko pašreizēju kā pretstatu kaut kam pagātnē bijušam vai nākotnē paredzētam, bet, ja to uzsvērt nav vajadzības un konteksts nekādus pārpratumus nerada, tad vārdu *existing* var arī netulkot.

Jāatceras, ka tulkojumos reizēm sastopamā forma ~~patreizējais~~ nav pareiza, jo attiecīgais apstākļa vārds ir pašreiz (pašā reizē), patlaban, pašlaik, nevis ~~patreiz~~.

or – vai/jeb

Jāatceras, ka angļiski ir tikai viena forma, bet latviski iespējami divi varanti – ja līdzās ir sinonīmi, tad tos šķir ar “jeb” (kālija karbonāts jeb potaša), ja nosauktas atšķirīgas parādības, priekšmeti u. c. – tos šķir ar “vai” (mutisks vai rakstisks ziņojums).

nature, character

Lai izteiktu kādu raksturīgu pazīmi vai īpatnību, kas attiecas uz priekšmetiem vai parādībām (nevis cilvēkiem), latviski pietiek nosaukt pašu pazīmi, tāpēc vārds “raksturs” šādā kontekstā uzskatāms par kalku un ir lieks.

Angliski	Latviski pareizi	Latviski nepareizi
exclusive nature of Community powers	Kopienas pilnvaru ekskluzivitāte	Kopienas pilnvaru ekskluzīvais raksturs

Ja tomēr bez *nature* atveidošanas nevar iztikt, tad vislabāk to atveidot ar vārdu “iezīmes”, “pazīmes”, reizēm – “būtība”.

Angliski	Latviski
therefore the Cash-flow Facility has rather the <u>nature</u> of current transfers in the context of international cooperation	tādējādi naudas plūsmas instrumenta līdzekļiem drīzāk ir kārtējo pārskaitījumu <u>pazīmes</u> starptautiskās sadarbības kontekstā
regulatory obligations must be appropriate and be based on the <u>nature</u> of the problem identified, proportionate and justified	reglamentējošiem noteikumiem jābūt atbilstošiem un jābalstās uz identificētās, saskaņotās un pamatotās problēmas <u>būtību</u>

for the purpose (purposes) of – saskaņā ar, atbilstoši (kam), lai (ievadot palīgteikumu)

Tiesību aktos šo angļu valodas frāzi parasti izmanto, norādot uz kāda termina lietojumu vai definējot to. Tulkojot vārds vārdā, latviski rodas neloģiska frāze (~~kaut kā mērķiem/nolūkiem~~). Tāpēc jāizvēlas teksta loģikai visatbilstošākais latviešu valodas ekvivalents.

Angliski	Latviski pareizi	Latviski nepareizi
For the purposes of this recommendation, a life sentence prisoner is one serving a sentence of life imprisonment.	Saskaņā ar šo ieteikumu uz mūžu ieslodzītais ir persona, kas izcieš mūža ieslodzījumu.	Šā ieteikuma mērķiem/nolūkiem uz mūžu ieslodzītais ir persona, kas izcieš mūža ieslodzījumu.

in particular – jo īpaši, tostarp, proti

Arī šis ir kontekstuāli atveidojams vārds, kas angļu valodā lielākoties lietots uzmanības pievēršanai, domas akcentēšanai. Gadījumos, kad vispirms nosaukts vispārinošais vārds, bet pēc tā uzskaitītas konkrētas lietas/parādības, kas ar to jāsaprot, *in particular* var atveidot ar “proti”.

Angliski	Latviski
All the documentation necessary to fully determine the facts, <u>in particular</u> the true origin of the goods, the consignor, the consignee and date ...	Visi tie dokumenti, kas vajadzīgi, lai noskaidrotu visus faktus, <u>proti</u> , preču īsto izcelsmi, sūtītāju, sūtījuma saņēmēju un datumu ..

Kad *in particular* nepiešķir tekstam nekādu nozīmes niansi, tulkojumā to var vispār neatveidot.

Angliski	Latviski
All the documentation necessary <u>in particular</u> to fully determine the facts ...	Visi tie dokumenti, kas vajadzīgi, lai noskaidrotu visus faktus ..

Tulkojumos aizvien vēl pārāk daudz sastopami daži ikdienas valodā bieži lietoti un grūti izskaužami **kalki** – pēc citu valodu parauga darināti valodas līdzekļi. Lai gan kalkēšana ir viens no parastiem aizgūšanas paņēmieniem jebkurā valodā, tomēr ar kalkiem mēdz ieviesties arī ļoti daudz neliterāru barbarismu. Svarīgākā pazīme, pēc kuras var nošķirt šīs nevēlamās parādības, ir neaizstājamība, proti, ir jāpārlicinās, vai konkrētais aizgūvums patiešām aizpilda kādu “robu” mērķvalodā. Ja tas tā nav, tad attiecīgais kalks uzskatāms nevis par valodas bagātināšanas, bet noplicināšanas līdzekli (jo kalki parasti “iznīdē” citus, iepriekš izmantotus valodas līdzekļus), piemēram:

despite – **tomēr / kaut arī / lai gan** (nevis ~~neskatoties uz, neraugoties uz~~);

to be guided by – **ņemt vērā, ievērot, pamatoties uz** (nevis ~~vadīties no/pēc~~), piemēram, jāvadās pēc principiem, pareizi – ir jāievēro principi;

thanks to; due to – visbiežāk var atveidot ar **dēļ** (nevis ~~pateicoties~~), ja tas netiek lietots īstajā nozīmē, proti, izteikt pateicību, bet gan pretējā nozīmē, kas nav loģiski (~~pateicoties~~–naudas trūkumam, pareizi – naudas trūkuma dēļ); ja ar **dēļ** nevar aizstāt, tad var mainīt teikuma konstrukciju;

as a result; consequently – **dēļ** (nevis ~~rezultātā~~), piemēram, nāves soda atcelšanas ~~rezultātā~~–dalībvalstīs palielinās uz mūžu ieslodzīto skaits, pareizi – nāves soda atcelšanas dēļ dalībvalstīs palielinās uz mūžu ieslodzīto skaits.

(Par kalkiem skat. arī 9. nodaļas iedaļu “Valodas kultūra”.)

Tulkojumos mēdz iezagties kļūdainas **vārdkopas**. Lai arī vārdkopas lielākoties veidojas brīvi un ir atkarīgas no konkrētā teksta jēgas, stilistikas, autora izteiksmes īpatnībām u. tml. faktoriem, latviešu valodā ir arī stabilas vārdkopas. To komponenti nav atkarīgi no konteksta, un šādas vārdkopas kā jēgas nesēji funkcionē tikai vienā variantā.

Pareizi	Nepareizi
dot solījumu	sniegt solījumu
dot ceļu	sniegt ceļu

Ārpus konteksta “dot” un “sniegt” ir uztverami kā sinonīmi, taču kā vārdkopu komponenti tie ne vienmēr ir savstarpēji aizstājami. Minētajā piemērā semantiski līdzīga, bet neprecīza verbālā komponenta izvēle izjauc stabilu vārdkopu. Līdz ar to zūd arī ar vārdkopu izteiktais jēdziens, proti, izveidojas šķietamā vārdkopa jeb kvazitulkojums, kurā atsevišķi vārdi ir pareizi, bet jēga – zudusi. Šāds kvazitulkojums var rasties, ja neievēro veselā saprāta principu, t. i., ja tiecas tulkot atsevišķus vārdus, nedomājot par jēdzieniem, piemēram:

uzlikt termiņu sprieduma spēka ierobežojumam
pārbaudīt noteikumus atkarībā no direktīvas mērķiem
ārvalstnieks nav nokārtojis savu stāvokli
tādi līdzekļi kā iepriekš aprakstītais izkārtojums

Šeit uzskaitīto vārdkopu jēgu var uztvert, tikai izlasot oriģināla tekstu. Tā savukārt ir nepārprotama liecība, ka tulkojuma būtībā nav, ir radīta tikai tulkojuma šķietamība. Kļūdas vārdkopu veidojumā liecina par zemu valodas prasmes līmeni, kura cēlonis var būt, piemēram, tas, ka attiecīgā valoda nav tulkotāja dzimtā valoda. Bieži vien kļūdainas vārdkopas rodas, tieši pārņemot citas valodas paraugu, t. i., kalkējot.

Angliski	Latviski pareizi	Latviski nepareizi
must be given a definition	jādefinē, jāizstrādā definīcija vai tml.	jāpiešķir definīcija
to bring a dispute before the court	vērsties tiesā, lai izšķirtu strīdu vai tml.	iesniegt tiesā strīdu
to exclude from publication	nepublicēt, nepieļaut publicēšanu vai tml.	izslēgt no publicēšanas
limited to transportation	nodarboties tikai ar transportēšanu vai tml.	aprobežoties ar transportēšanu
in the interests of transparency	lai nodrošinātu pārredzamību vai tml.	pārredzamības interesēs

Nemot vērā iepriekš minēto, ne vienmēr tas, kas ir pareizi avotvalodā, būs pareizi arī mērķvalodā, jo katrā valodā valda arī sava **loģika**, proti, ierasti domas izklāsta modeļi. Reizēm frāzes latviski jāatveido, “atkāpjoties” no valodas avottekstā.

Angliski	Latviski pareizi	Latviski nepareizi
to affect the proper conduct of proceedings	ietekmēt tiesvedības norisi, kaitēt pareizai tiesvedības norisei vai tml.	ietekmēt tiesvedības pareizu norisi
to examine the best conditions	novērtēt apstākļus, novērtēt, kādi apstākļi ir vislabākie vai tml.	novērtēt labākos apstākļus

Lai atvieglotu satura izpratni un lai dokumenti būtu, cik iespējams, viendabīgi un nepārprotami, visiem tulkošanas procesa dalībniekiem ir jāvienojas par biežāk sastopamo vārdu atveidojumu. Gadījumos, kad vienlīdz pareizi varētu būt vairāki sinonīmi, bet attiecīgais vārds ir ļoti izplatīts, ir jāizšķiras par labu kādam vienam tulkojuma variantam.

Šeit ir daži mūsu izraudzītie varianti biežāk sastopamiem vārdiem (ar piebildi, ka ir iespējamas konteksta noteiktas atkāpes).

Angliski	Latviski
provision	noteikums
condition	nosacījums (retāk – apstāklis)
measure	pasākums (retāk – līdzeklis; atsevišķos gadījumos, kad to nepārprotami norāda konteksts – tiesību akts)
authority	iestāde (retāk – varas iestāde, ja tā saistīta ar valsts varas īstenošanu)
agreement	nolīgums, līgums (retāk – vienošanās, jo šim vārdam līdzīgi citiem vārdiem ar izskaņu <i>-šanās</i> nav visu locījumu formu, tāpēc to grūti iesaistīt teikumā)

procedure	procedūra
legislation	tiesību akti (likumdošana – procesa nozīmē)
laws	tiesību akti, tiesības
laws, regulations and administrative provisions	normatīvie un administratīvie akti

7.1.11. Laika apzīmējumi juridiskos tekstos

date – diena, datums, termiņš

Tekstā angļu valodā lietotais *date* norāda uz to, ka darbības laiks ir noteikts un konkretizēts, taču tas nebūt nenozīmē, ka tas vienmēr jātulko ar vārdu “datums”. Jāatceras, ka visas darbības reāli notiek konkrētās dienās (vai mēnešos, vai gados), bet datums ir šo laika vienību pieraksts. Tāpēc bieži vien angļu vārdam *date* vislabāk atbilst latviešu vārds “diena”.

Angliski	Latviski
The <u>date</u> upon which stocks fell below the compulsory minimum.	<u>Diena</u> , kurā fondi kļuva mazāki par obligāto minimumu.
From the same <u>date</u> , the Council will substitute itself for the said Executive Committee.	No tās pašas <u>dienas</u> minēto Izpildkomiteju aizstās Padome.

Dažos gadījumos *date* nozīmē “termiņš”, piemēram, vārdkopā *the expiry date* – derīguma termiņš.

Juridiskos dokumentos *date* nav pieļaujams atveidot ar “~~brīdis~~” – mazākais darbības ierobežojums parasti ir diena, ja vien nav kādu īpašu apsvērumu, taču tādā gadījumā parasti dokumentā ir norādīta konkrēta stunda (piemēram, līdz cikiem tiek pieņemti konkursa pieteikumi u. tml.).

from, as from, as of – no

Jāatceras, ka latviski pareizā izteiksmē darbības sākumu skaita no kāda konkrēta laika (nevis æ).

Angliski	Latviski
<u>from</u> the first day of the previous month	<u>no</u> iepriekšējā mēneša pirmās dienas

before – līdz

Darbības norises ilgumu vai termiņu parasti nosaka līdz kādam konkrētam laikam (nevis ~~pirms~~).

Angliski	Latviski
Member States shall comply with this Directive <u>before</u> ...	Dalībvalstis izpilda šīs direktīvas prasības <u>līdz</u> ..

Tikai tad, ja ir runa par to, ka attiecīgo darbību var veikt (pabeigt vai pārtraukt) ātrāk, nekā bijis iepriekš noteikts, tulkojumā lieto “pirms”.

Angliski	Latviski
The termination of an external transit operation started <u>before</u> 1 January 2003.	Tās ārējās tranzīta darbības izbeigšana, kas sāka <u>pirms</u> 2003. gada 1. janvāra.

during, within

Angļu valodā šos vārdus izmanto lokatīva izteikšanai, tāpēc latviski tie lielākoties nav jātulko, bet attiecīgā frāze jāizsaka ar lietvārdu lokatīvā.

Angliski	Latviski
The trend of the cost of living <u>during the preceding financial year</u> .	Dzīves dārdzības dinamikas tendences <u>iepriekšējā finanšu gadā</u> .

To var izteikt arī ar darbības vārdu divdabja formā.

Angliski	Latviski
<u>During the hearings</u> the Court may examine the experts, the witnesses and the parties themselves.	<u>Lietas izskatot</u> , Tiesa var uzklaut ekspertus, lieciniekus un pašas puses.

Tikai dažos gadījumos nevar iztikt bez vārda “laiks”.

Angliski	Latviski
The members of the Court of Auditors may not, <u>during their term of office</u> , engage in any other occupation, whether gainful or not.	Revīzijas palātas locekļi <u>amata pilnvaru laikā</u> nedrīkst uzņemties nekādu citu algotu vai nealgotu darbu.

at the latest, not later than – vēlākais / ne vēlāk kā

Angliski	Latviski
Certificates shall be issued on the 10th working day of each month, <u>at the latest</u> .	Apliecības izsniedz <u>vēlākais</u> katra mēneša desmitajā darbdiēnā.

7.1.12. Saīsinājumi un abreviatūras³⁸

Atsevišķu saīsinājumu tulkojumi

cf. [lat. *confere*] – salīdzini! – **sal.**

e. g. [lat. *exempli gratia*] – piemēram – **piem.**

Ja šis saīsinājums lietots vienlaidu tekstā, nevis uzskaitījumā, kur piemēri tikai lakoniski nosaukti, tad tulkojumā ieteicams rakstīt pilnu vārdu. Gan šis saīsinājums, gan pilns vārds jāliek komatos.

et al. [lat. *et alii, et alia*] – un citi – **u. c.**

etc. [lat. *et cetera*] – un pārējais; un tā tālāk – **utt.**

Atkarībā no konteksta tam var atbilst arī cita nozīme (un tamlīdzīgi – **u. tml.**, un citi – **u. c.**). Šie saīsinājumi teikumā nav jāatdala ar komatu.

ib., ibid. [lat. *ibidem*] – turpat

i. e. [lat. *id est*] – tas ir – **t. i.**

Jāatceras, ka teikumā šis saīsinājums jāliek komatos.

NB [lat. *nota bene!*] – **NB!**

No, N^o – **Nr.**

p, pp – **lpp.** vai **lp.**

viz. [lat. *videlicet*] – **t. i.; proti; respektīvi**

Citi bieži sastopami saīsinājumi

plkst. – pulksten

skat. un **sk.** – skatīt

Ieteicams izvēlēties **skat.** kā mazāk pārprotamu.³⁹

t. s. – tā saucamais, tā sauktais

t. sk. – to skaitā

³⁸ Centra Latviešu valodas ekspertu komisijas apstiprināto un vispārējai lietošanai ieteikto saīsinājumu sarakstu skat. sadaļā “Noderīgi” centra tīmekļa vietnē (https://vvc.gov.lv/index.php?route=product/category&path=63_303).

³⁹ Centra Latviešu valodas ekspertu komisijas 2014. gada 8. janvāra sēde, protokols Nr. 32. Pieejams tiešsaistē: http://vvc.gov.lv/advantagecms/export/docs/lemumi/LVEK_lemumi_2014.pdf.

Mēnešu nosaukumi tradicionāli tiek īsināti šādi: **janv., febr., apr., jūn., jūl., aug., sept., okt., nov., dec.** Jāatceras, ka vienzilbīgos mēnešu nosaukumus “marts” un “maijs” neīšina.⁴⁰

Abreviatūras, ja tās nav tulkotas, norāda slīprakstā (piemēram, *Acceptable Means of Compliance (AMC)* – pieņemami atbilstības nodrošināšanas līdzekļi (*AMC*)), taču jāņem vērā, ka latviešu valodā ierastas, plaši lietotas netulkotas abreviatūras netiek norādītas slīprakstā (piemēram, ISO, NATO, UNESCO). Tāpat netulkotas abreviatūras nenorāda slīprakstā, ja tās ir daļa no dokumenta, tā numura, punkta u. tml. koda (skat. 5.8. iedaļas apakšiedaļu “Kodi”).

Izmantojot abreviatūras tekstā, teikums jāveido tā, lai abreviatūru dēļ nerastos neskaidrības.

Izlasot tulkojumu vidējā ailē, nav skaidrs, vai minētās pieejas izmanto Eiropas Savienībā, vai arī tās izmanto Eiropas Savienībā. Apskatot oriģinālu, redzams, ka šeit domāta izmantošanas vieta. Šajā gadījumā labi iederas ciešamā kārtā.

Angliski	Latviski	Latviski labāk
This Chapter summarises the typical approaches taken <u>in the EU</u> to dealing with these issues.	Šajā nodaļā sniegts kopsavilkums par tipiskākajām pieejām, ko <u>ES</u> izmanto, lai risinātu šos jautājumus.	Šajā nodaļā sniegts kopsavilkums par tipiskākajām pieejām, kas <u>tiek izmantotas ES</u> , lai risinātu šos jautājumus.

Tāpat jāatceras, ka, arī izmantojot abreviatūras, ir jāaskaņo gan skaitlis, gan dzimte. Piemēram, ja PPP ir publiskā un privātā partnerība, tātad rokasgrāmatā ir aprakstīta PPP (nevis ~~aprakstīts~~ PPP).

7.1.13. Valūtas vienību pieraksts

Saskaņā ar centra Latviešu valodas ekspertu komisijas 2014. gada 12. marta sēdē nolemtu (protokols Nr. 33, 2. §⁴¹) ieteicams konsekventi ievērot teksta vienību loģisko secību latviešu valodā un visus valūtas vienību nosaukumus⁴² – gan vārdiskos apzīmējumus (latī, dolāri, mārciņas, eiro, *euro* u. c.), gan valūtu kodus (LVL, USD, GBP, EUR u. c.), gan grafiskos simbolus (\$, £, ¥, € u. c.) – norādīt aiz summas ar saistīto atstarpī.

⁴⁰ Centra Latviešu valodas ekspertu komisijas 2016. gada marta sēde, protokols Nr. 49. Pieejams tiešsaistē: <https://www.vestnesis.lv/op/2016/77.18>.

⁴¹ Centra Latviešu valodas ekspertu komisijas 2014. gada 12. marta sēde, protokols Nr. 33. Pieejams tiešsaistē: https://vvc.gov.lv/index.php?route=product/category&path=193_194_195.

⁴² Valūtas vienību nosaukumus latviešu valodā skat. šeit: <http://publications.europa.eu/code/lv/lv-5000500.htm>. Pasaules valstu, teritoriju un to galvaspilsētu nosaukumus latviešu valodā skat. šeit: <https://www.vestnesis.lv/op/2018/218.9>.

Eiropas vienotās valūtas oriģinālnosaukums ir *euro*, latviešu valodā – eiro. Tiesību aktos, finanšu dokumentos un citos juridiskos tekstos, kur jānodrošina termina nepārprotamība, jālieto valūtas oriģinālnosaukums *euro* (raksta slīprakstā), savukārt ikdienas saziņā un publiskajā telpā lieto “eiro”. Tekstā valūtas vienības nosaukumu parasti nesaīsina.

Eiro mazākā naudas vienība ir cents (nevis eirocents). Šo vārdu var saīsināt, lietojot mazo burtu c bez punkta (atbilstoši starptautisko saīsinājumu pierakstam latviešu valodā).

7.1.14. Citvalodu vārdi un frāzes

ES tiesību aktos un Tiesas spriedumos bieži vien lieto vārdus un izteicienus citās valodās, jo īpaši latīņu un franču valodā, piemēram, *ad hoc*, *inter alia*, *mutatis mutandis*, *force majeure*, *per caput / capita*, *vice versa*, *locus sandi*, *vis-à-vis*, *acquis communautaire*, *de iure*⁴³ utt. Šādi izteicieni nav jātulko – **tekstā tos atstāj slīprakstā**, jo ar tiem bieži vien apzīmē juridiskus jēdzienus, kuru izteikšanai latviski ne vienmēr var atrast vienu pietiekami precīzu vārdu, bet būtu jāveido gara frāze ar skaidrojumu. Taču vienmēr jānoskaidro, ko šie vārdi un izteicieni nozīmē, lai tiem varētu izraudzīties pareizo vietu teikumā, piemēram:

inter alia – cita starpā; arī, turklāt (atkarībā no konteksta);

mutatis mutandis – pēc analogijas u. tml.

Latviešu valodā netulkojam un norādām slīprakstā arī, piemēram, sugu, šķirņu nosaukumus, kas avottekstā sniegti latīņu valodā. Šādos nosaukumos latīņu valodā pirmais vārds jāraksta ar lielo sākumburtu un pārējie vārdi ar mazo sākumburtu (piemēram, *Canis lupus pallipes*, *Escherichia coli*). Ja šādi nosaukumi tiek saīsināti, jāsaģlabā lielā sākumburta lietojums un pārējie vārdi jāraksta ar mazo sākumburtu (piemēram, *C. lupus pallipes*, *E. coli*).

7.2. Sintakse

7.2.1. Teikumu veidošana

Tulkojot teksts jāveido tā, lai tas būtu viegli lasāms un teksta jēga būtu viegli uztverama, tāpēc liela uzmanība jāpievērš teikuma locekļu pozīcijai, palīgteikumu saistībai ar attiecīgo vārdu virsteikumā, vārdu secībai un izteiksmei. Neatkarīgi no tā, cik sarežģīts ir tulkojamais teksts, jāņem vērā tas, ka mērķvaloda ir latviešu valoda, un tāād tulkojumam ir jāiekļaujas latviešu valodas sistēmā. Lai to panāktu, teikumi jāveido atbilstoši latviešu valodas gramatikas prasībām, izvairoties no “burtiskas” tulkošanas, proti, tiešas vārdu un teikuma daļu secības pārcelšanas no avotteksta valodas latviešu valodā.

Teikumi jāveido tā, lai starp **apzīmētāju** un **apzīmējamo vārdu** neatrastos cits teikuma loceklis vai palīgteikums un pats apzīmētājs būtu iespējami īsāks. Ja to neievēro, veidojas neveiklas frāzes un tiek būtiski apgrūtināta teksta uztvere.

⁴³ Latīņu valodā ir paralēlformas *de iure* un *de jure*. Centra tulkojumos lietojam tikai *de iure*.

Tādējādi darba ņēmēja [apzīmētājs], kas, uzskatot sevi par šādas diskriminācijas upuri, ceļ prasību pret savu darba devēju ar nolūku likvidēt diskrimināciju, pienākums [apzīmējamais vārds] ir pierādīt to, ka jautājumā par atlīdzību pastāv dzimumu diskriminācija.

Jāpanāk, lai vārdkopa “darba ņēmēja pienākums” netiktu sadalīta, vai arī teikums pilnīgi jāpārformulē.

Tādējādi tas, ka atlīdzības ziņā pastāv dzimumu diskriminācija, ir jāpierāda darba ņēmējam, kas, uzskatot sevi par diskriminācijas upuri, ceļ prasību pret savu darba devēju, lai likvidētu diskrimināciju.

Lielas grūtības šajā ziņā rada sarežģītie tiesību aktu nosaukumi gadījumos, kad tekstā ir atsauce uz šo dokumentu pantiem vai punktiem.

Article 2 of Commission Regulation (EEC) No 204/2002 of 19 December 2001 amending Council Regulation (EEC) No 3696/93 on the statistical classification of products by activity (CPA) in the European Economic Community.

Angļu valodā apzīmētājs atrodas aiz apzīmējamā vārda, toties latviešu valodā parasti – pirms tā (pārvaldītais un piekļautais apzīmētājs var atrasties arī aiz apzīmējamā vārda, piemēram, preces iesaiņojumā, līgums ar pielikumiem, prasme tulkot u. tml). Cenšoties iepriekšminētā teikuma tulkojumā apzīmētāju novietot pirms apzīmējamā vārda, latviešu valodā starp apzīmētāju un apzīmējamo vārdu neizbēgami atradīsies palīgteikums.

Komisijas 2001. gada 19. decembra Regulas (EEK) Nr. 204/2002, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 3696/93 par Eiropas Ekonomikas kopienas preču statistisko klasifikāciju pēc saimniecības nozarēm (CPA), 2. pants.

Šāda konstrukcija apgrūtina uztveri, rada teikuma locekļu saistības pārrāvumu, un sarežģītākos gadījumos (ja līdzās minēti vēl citi tiesību akti un to daļas) var rasties arī jēgas pārpratums. Tāpēc šādos gadījumos, ievērojot mazākā ļaunuma principu, apzīmētāju labāk novietot aiz apzīmējamā vārda.

2. pants Komisijas 2001. gada 19. decembra Regulā (EEK) Nr. 204/2002, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 3696/93 par Eiropas Ekonomikas kopienas preču statistisko klasifikāciju pēc saimniecības nozarēm (CPA).

Apzīmētāja palīgteikumam, ko ievada attieksmes vietniekvārds **kas** vai **kurš**, ir jāatrodas tieši aiz apzīmējamā vārda. Ja šādu konstrukciju nav iespējams izveidot, var izmantot norādāmo vietniekvārdu **tas** vai **tāds**, ko liek apzīmējamā vārda priekšā, tādējādi neradot šaubas par to, uz kuru vārdu attiecas palīgteikums.

Tikai tādu pierādījumu sniegšana, kas apstiprinātu spēkā esības prezumpciju, šajā gadījumā spētu novērst minēto nepilnību.

Nepareizs palīgteikuma novietojums var radīt pat ļoti nopietnu jēgas sagrozījumu.

Saskaņā ar 1974. gada akta 64. pantu, kas grozīts ar 1985. gada rīkojumu ..

Saskaņā ar 64. pantu 1974. gada aktā, kas grozīts ar 1985. gada rīkojumu ..

Attieksmē pret palīgteikumiem jāievēro samērīgums un veselā saprāta princips – nav tāda universāla likuma, ar ko palīgteikumus varētu pasludināt par vienmēr vēlamiem vai, tieši pretēji, par sliktā stila pazīmi. Katrā atsevišķā gadījumā jāizvērtē palīgteikuma “pievienotā vērtība”.

Palīgteikumi noteikti jāveido, ja bez tiem nevar iztikt – ja bez teikuma sadalīšanas sīkākās vienībās tas ir grūti uztverams un nav skaidrs, kurš vārds uz ko attiecas.

Latviski	Latviski labāk
Ar regulas izpildi saistītu jautājumu apspriešanai tirdzniecības kvotu palielināšanas nolūkā Komisija ir organizējusi apspriedes ar dalībvalstu ekspertiem.	Lai apspriestu jautājumus, kas saistīti ar regulas ieviešanu un attiecas uz kvotu palielināšanu, Komisija ir organizējusi apspriedes ar dalībvalstu ekspertiem.

Bet **no palīgteikumiem jāvairās**, ja bez tiem var iztikt un, tos atmetot, teksts kļūst vieglāk lasāms un labāk uztverams.

Latviski	Latviski labāk
Jāparedz noteikumi, kā īstenot pasākumus, kas paredzēti protokolā, kurš pievienots vēstuļu apmaiņai.	Jāparedz noteikumi, kā īstenot pasākumus, kas paredzēti vēstuļu apmaiņai pievienotajā protokolā.

7.2.2. Vairāku teikuma priekšmetu un izteicēju saskaņošana

Ja teikumā ir divi vai vairāki **vienas dzimtes** teikuma priekšmeti, tad izteicēja lokāmā daļa ir lietojama attiecīgās dzimtes daudzskaitlī.

Padome un Komisija ir pieņēmušas lēmumu.

Padomes priekšsēdētājs un viņa vietnieks ir pieņēmuši lēmumu.

Ja teikuma priekšmeti ir **dažādās dzimtēs un apzīmē priekšmetus**, tad izteicēja lokāmā daļa ir saskaņojama ar tuvāko vārdu vai lietojama vīriešu dzimtes daudzskaitlī.

Parlaments un Padome ir pieņēmuši lēmumu.

Parlaments un Padome ir pieņēmuši lēmumu.

Ja teikuma priekšmeti ir **dažādās dzimtēs un apzīmē dzīvas būtnes**, tad izteicēja lokāmā daļa ir lietojama vīriešu dzimtes daudzskaitlī.

Parlamenta frakcijas vadītāja un deputāts ir pieņēmuši lēmumu.

7.2.3. Atsevišķu pieturzīmju lietošana

Pieturzīme aiz virsraksta

Virsrakstus iespējā tekstā parasti izceļ ar citas formas un lieluma burtiem, un līdz ar to nav nepieciešama īpaša pieturzīme virsraksta teikuma nodalīšanai no pārējā teksta.

Ja virsraksts veidots kā īsāks vai garāks stāstījuma teikums, tad pieturzīmi aiz tā neliek, taču ja virsraksts veidots kā jautājuma vai izsaukmes (arī pamudinājuma, vēlējuma) teikums, tad aiz tā liek attiecīgo pieturzīmi (jautājuma vai izsaukuma zīmi).

Punkts

Punktu vienmēr liek:

- aiz kārtas skaitļiem, ja tie apzīmēti ar arābu cipariem (2006. gada. 3. septembris vai saīsināti – 03.09.2006., 1. pielikums);
- pulksteņa laika apzīmējumos starp stundas un minūšu rādītāju cipariem (kolu pulksteņlaika apzīmējumā var izmantot tikai tehniskas zīmes funkcijā⁴⁴), piemēram, no 10.30 līdz 14.00;
- aiz latviskiem vārdu saīsinājumiem, piemēram, utt. (un tā tālāk), apm. (apmēram), cien. (cienītais), Dr. (doktors), gs. (gadsimts), š. g. (šā gada);
- aiz romiešu cipara punktu liek tad, ja šis cipars atrodas tekstā nodaļas (vai citas teksta daļas) nosaukuma priekšā (I. Vispārīgi noteikumi, II. Definīcijas).

Punktu neliek:

- aiz starptautiskiem mērvienību un citiem apzīmējumiem (g, h, kg, km, mm);
- aiz ķīmisko elementu un citiem simboliem (Ca, Mg);
- aiz nosaukumu saīsinājumiem (ANO, ES, NATO, LR, ASV, EEK);
- aiz burtiem, kas lietoti kā simboliski apzīmējumi (A un B punkts, n reizes);

⁴⁴ Centra Latviešu valodas ekspertu komisijas 2015. gada 13. maija sēde, protokols Nr. 42. (pieejams tiešsaistē: https://vvc.gov.lv/advantagecms/export/docs/lemumi/LVEK_lemumi_2015.pdf) un 2018. gada 14. novembra sēde, protokols Nr. 7 (pieejams tiešsaistē: https://vvc.gov.lv/advantagecms/export/docs/lemumi/LVEK_lemumi_2018.pdf).

- aiz romiešu cipariem, kas apzīmē kārtas skaitli (XXI gadsimts).

Komats

Komatu liek:

- atdalot vienlīdzīgus teikuma locekļus;
- no pārējiem teikuma locekļiem atdalot divdabja teicienus, iespraudumus, savrupinājumus (skat. 7.2.4. apakšsadaļu “Pieturzīmes teikumos ar divdabja teicieniem, iespraudumiem, savrupinājumiem un paskaidrojošajiem vārdiem”);
- atdalot palīgteikumus;
- atdalot decimāldaļskaitļu daļas.⁴⁵

Komatu neliek:

- pirms **saskaņā ar, sakarā ar, salīdzinājumā ar, atbilstoši** (kam), **atkarībā no, neatkarīgi no**, kā arī aiz izteiksmēm, ko ievada šie vārdi.

•

Saskaņā ar šo protokolu pieprasījumus iesniedz rakstiski.

Bet komatu liek tad, ja minētie vārdi ir sakārtojuma vai pakārtojuma konstrukcijas daļa.

Sarakstā ir ietverti nosacījumi, saskaņā ar kuriem visi izstrādājumi jāuzskata par pietiekami apstrādātiem vai pārstrādātiem šā protokola 5. panta nozīmē.

Komats saliktā teikumā

Ja salikta sakārtota teikuma daļas saista pretstata saikļi **bet, tomēr, taču, turpretī, nevis, nevis – bet** un saikļa vārdi **tāpēc, tādēļ, tālab, tikai, toties, citādi**, to priekšā vienmēr liekams komats.

Ja salikta sakārtota teikuma daļas saista sakārtojuma saikļi, kas atkārtojas, proti, **gan – gan, ir – ir, ne – ne, jo – jo, vai – vai, vai nu – vai arī**, tad komats liekams katra atkārtotā saikļa priekšā.

Komats liekams pirms saikļiem, kas ievada palīgteikumus, piemēram, **ka, lai, vai, ja, jo, kā, līdz, kopš, tiklīdz, lai gan, kaut arī, kā arī, tāpēc ka, tādēļ, tā kā, tā ka, kas, kurš, kāds, ne tikai – bet arī, ne vien – bet arī** un citiem.

⁴⁵ Centra Latviešu valodas ekspertu komisijas 2015. gada 13. maija sēde, protokols Nr. 42 (pieejams tiešsaistē: https://vvc.gov.lv/advantagecms/export/docs/lemumi/LVEK_lemumi_2015.pdf).

tā kā .. / .. tā ka; .. tā, ka

Saiklis **tā kā** norāda cēloni, un palīgteikums, ko tas ievada, var atrasties tikai pirms virsteikuma.

Tā kā liberalizācija noritēja pietiekami mērķtiecīgi, vairs nebija šaubu par attiecīgo pasākumu efektivitāti.

Saiklis **tā ka** norāda sekas, un palīgteikums, ko tas ievada, var atrasties tikai aiz virsteikuma.

Liberalizācija noritēja pietiekami mērķtiecīgi, tā ka vairs nebija šaubu par attiecīgo pasākumu efektivitāti.

Savukārt ja seku palīgteikumu ievada saiklis **ka**, tad tas parasti konkretizē virsteikumā izteikto mēra apstākli **tā** un tā priekšā ir liekams komats.

Liberalizācija noritēja tā, ka vairs nebija šaubu par attiecīgo pasākumu efektivitāti.

.. tāpēc ka ..; .. tādēļ ka .. / .., tāpēc, ka ..; .., tādēļ, ka ..

Saiklis **tāpēc ka** ievada cēlona apstākļa palīgteikumu, un pirms tā vienmēr liekams komats.

Konvencija nav izmantojama 10. punktā minētajā gadījumā, tāpēc ka notiesātā persona neatrodas valstī, kas personu notiesājusi.

Saiklis **tādēļ ka** ievada nolūka apstākļa palīgteikumu, un pirms tā vienmēr liekams komats.

Konvencija nav izmantojama 10. punktā minētajā gadījumā, tādēļ ka lēmuma pieņemšanai vajadzīga papildu informācija.

Savukārt pirms **ka** komats liekams tad, ja tas konkretizē virsteikumā izteiktā apstākļa vārda **tāpēc** vai **tādēļ** saturu.

Komisija secina, ka attiecīgais atbalsts ir uzskatāms par nelikumīgu tāpēc, ka nav ievērota 93. panta 3. punktā noteiktā procedūra.

kā; nekā; it kā; tāpat kā

Ja **kā, nekā, it kā** vai **tāpat kā** ievada salīdzinājuma palīgteikumu, tad tos no salīdzināmās daļas atdala ar komatu.

Tiesa pasludināja spriedumu vēlāk, nekā bija paredzēts.

Savukārt tad, ja **kā, nekā, it kā** vai **tāpat kā** ievada salīdzinājumu (nevis palīgteikumu), tad to priekšā komats nav jāliek.

Saskaņā ar attiecīgajiem noteikumiem Padomei ir jāiesniedz tādi paši dokumenti kā Komisijai.

Praksē to viegli nošķirt pēc darbības vārda – ja arī salīdzinājuma daļā ir darbības vārds personas formā, tad komats parasti jāliek; ja darbības vārda tajā nav vai tas ir nenoteiksmē, tad komats nav jāliek.

Kols

Kolu lieto:

- ja seko uzskaitījums, kurā katra uzskaitījuma daļa apzīmēta ar skaitli, burtu vai citu tehnisku zīmi, un katru uzskaitījuma daļu raksta ar mazo burtu;

Termini “kuģi” un “zivju pārstrādes kuģi” attiecas tikai uz kuģiem un zivju pārstrādes kuģiem:

- a) kas reģistrēti vai pierakstīti EK dalībvalstī vai Dienvidāfrikas Republikā;
- b) kas kuģo ar kādas EK dalībvalsts vai Dienvidāfrikas Republikas karogu.

- aiz vispārinošā vārda, kam seko vienlīdzīgu teikuma locekļu virkne;

Noteikumi paredz, ka personām jāuzrāda šādi dokumenti: pase, ceļošanas dokuments, vīza vai uzturēšanās atļauja.

- aiz piebildes, ja tai seko tiešā runa.

Jāatceras, ka kols latviešu valodā ir ļoti “spēcīga” pieturzīme, un to lieto tikai vienreiz teikumā lielākoties tad, ja aiz tā seko uzskaitījums; nekādā gadījumā kolu nelieto vienā teikumā vairākkārt.

Semikols

- Semikolu parasti lieto saliktos teikumos, lai krasāk nošķirtu atsevišķas teikuma daļas, jo īpaši tad, ja starp teikuma daļām ir lielākas satura atšķirības (visbiežāk – ja runā uz to norāda lielāka pauze).

Šajā nolūkā eksportētājs vai viņa pilnvarots pārstāvis aizpilda gan pārvadājuma sertifikātu, gan pieteikuma veidlapu; to paraugi ir III pielikumā.

- Atsevišķos gadījumos semikolu var izmantot pārāk garu teikumu sadalīšanai, ja veidot vairākus patstāvīgus teikumus nav juridiski pieļaujams.
- Visbiežāk semikols lietojams **uzskaitījuma** sastāvdaļu nodalīšanai (skat. piemēru par kola lietošanu).

Latviešu valodā ir iespējami tikai divi uzskaitījuma pieraksta veidi:

- uzskaitījuma ievaddaļu no uzskaitījuma punktiem nodala ar kolu, uzskaitījuma sastāvdaļas nodala ar semikolu un pēdējo uzskaitījuma sastāvdaļu noslēdz ar punktu;
- uzskaitījuma ievaddaļu noslēdz ar punktu, tādā gadījumā katru uzskaitījuma sastāvdaļu veido kā neatkarīgu vienību un noslēdz ar punktu.⁴⁶

Angļu valodā uzskaitījuma pieraksts ir brīvāks, piemēram, uzskaitījuma ievaddaļa var noslēgties ar kolu un pēc katras uzskaitījuma sastāvdaļas var būt punkts vai arī vispār nebūt nekādas pieturzīmes. Latviešu valodā katrā ziņā nav jāievēro šāda angļu valodas prakse.

Ja starp uzskaitījuma elementiem ielikts saiklis “un” vai “vai”, pirms tā semikolu neliek.⁴⁷

3. §. Šā panta 1. un 2. § īpaši attiecas uz:

- licencēšanu;
- apdrošināšanu un
- strīdu izšķiršanu.

Ja pirms saikļa “un” vai “vai”, kas saista uzskaitījuma elementus, beidzas palīgteikums, noslēdzas divdabja teiciens vai cita ar pieturzīmēm atdalāma gramatiska konstrukcija, tad pirms saikļa semikolu neliek, bet, lai noslēgtu attiecīgo gramatisko konstrukciju, liek komatu.

⁴⁶ Informācija par pareizu uzskaitījuma pierakstu ir pieejama tiešsaistē: <https://www.valodaskonsultacijas.lv/lv/questions/81>.

⁴⁷ Blinkena, A. *Latviešu interpunkcija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009. 376. lpp.

Šie grozījumi un precizējumi attiecas uz:

- darbības jomu;
- atbildību par zaudējumiem vai kaitējumu, ko radījusi darbības aizkavēšana vai pārtraukšana, un
- samierināšanas procedūrām.

Domuzīme⁴⁸

- Lietišķos tekstos domuzīmi (–) (Alt + 0150) visbiežāk lieto, aizstājot izlaistu vārdu vai vārdus.

Par 1. pantā konstatēto pārkāpumu turpmāk minētajiem uzņēmumiem tiek noteikti šādi naudas sodi: “Atochem SA” – 3 200 000 ECU, “BASF AG” – 1 500 000 ECU, “DSM NV” – 600 000 ECU.

- Domuzīmi lieto savrupinājuma vai iesprauduma nodalīšanai no pārējā teikuma, liekot to savrupinātās daļas abās pusēs.

Vispirms jānorāda, ka Līguma 173. panta ceturrtā daļa ļauj fiziskām vai juridiskām personām apstrīdēt tām adresētos lēmumus vai lēmumus, kas – kaut arī regulas vai lēmuma veidā – adresēti citai personai, tomēr tās skar tieši un individuāli.

- Domuzīmi (nevis defisi) izmanto, minot garāka vārda saīsinājumu turpmākai lietošanai tekstā.

Beidzoties pārbaudēm, kas 1983. gada 13. un 14. oktobrī tika veiktas polipropilēna nozarē, Eiropas Kopienų Komisija uzsāka lietu par polivinilhlorīdu (turpmāk tekstā – PVC).

- Prievārda “līdz” vietā (ja saistāmie jēdzieni ir rakstīti ar cipariem) izmanto vienotājdomuzīmi, un to ar atstarpēm neatdala.

2005.–2007. gada plāns

viņa vecums varēja būt 30–35 gadi

⁴⁸ Latviešu valodā nelieto garo jeb dubulto domuzīmi (—) (Alt + 0151) (Centra Latviešu valodas ekspertu komisijas 2014. gada 10. septembra sēde, protokols Nr. 36 (pieejams tiešsaistē: https://vvc.gov.lv/advantagecms/export/docs/lemumi/LVEK_lemumi_2014.pdf)).

Defise

Defisei (-) kā savienojuma zīmei galvenokārt ir tehniska nozīme. Lietišķos tekstos to lieto:

- dubultuzvārdos (Edmondo Bruti-Liberati);
- ģeogrāfiskos nosaukumos (Klermona-Ferāna);
- marku, standartu u. tml. apzīmējumos (Audi-80);
- sarežģītu ķīmisko savienojumu nosaukumos (akrīlnitrila-butadiēna-stirola kopolimērs);
- dažos saīsinājumos (b-ba; pr-js);
- saīsinātā pierakstā, norādot vārda mainīgo daļu, kad iespējamās alternatīvas, piemēram, alternatīvu galotņu gadījumā. Alternatīvās galotnes norāda, liekot iekavās, bez atstarpes un ar defisi: pilsēta(-as).

Ja alternatīvās galotnes attiecas uz vairāk nekā vienu vārdu teikumā, tās norāda visiem šiem vārdiem: atbildīgā(-ās) iestāde(-es), nevis ~~atbildīgā iestāde(-es)~~.

Ja mainās ne tikai galotne, bet arī saknes daļa, tad var norādīt vai nu tikai galotni, vai arī gan galotni, gan saknes daļu. Centra tulkojumos norādām visu vārda mainīgo daļu: nav galotnes(-ņu).

Defisi nelieto starp lietvārdu un kādu alfabēta burtu (T kreklis, C vitamīns), kā arī starp patstāvīgiem vārdiem, kas ir sakārtojuma attiecībās (jurists lingvists). Latviešu valodā atšķirībā no angļu valodas ne piedēkļus, ne salikteņu daļas ar defisi neatdala, piemēram, nehodžkina (*non-Hodgkins*), pirmsklīniskis (*pre-clinical*), Transeiropas (*trans-European*).

Pēdiņas

Pēdiņas ir divpusēja pieturzīme, un centra tulkojumos lietojam **apaļās pēdiņas** (“”).⁴⁹ No valodas prakses viedokļa pareizs ir atvērējipēdiņu novietojums gan apakšā (,), gan augšā (“), tomēr vienā tekstā konsekventi lietojams viens variants.⁵⁰ Centra tulkojumu praksē atvērējipēdiņas liekam augšā.

Pēdiņas liek tiešo runu un citātus (jāatceras, ka beigu pieturzīme tiešajā runā liekama pirms noslēguma pēdiņām, bet beigu pieturzīme citātā, kas iekļauts teikumā, liekama aiz noslēguma pēdiņām), kā arī dažādus nosaukumus, kam ir īpašvārdu nozīme (grāmatu, žurnālu, uzņēmumu, klubu, biedrību, izstrādājumu u. tml. nosaukumi).

Pēdiņas lietojamas, lai tekstā tehniski izceltu kādu vārdu vai vārdu savienojumu, taču to vietā var lietot arī slīprakstu jeb kursīvu.

⁴⁹ A. Blinkenas “Latviešu interpunkcijas” 398. lpp. rakstīts: “Ar vienu un to pašu nozīmi mūsdienu latviešu literārās valodas iespējamajos rakstos lieto gan apaļās (“”), gan stūrainās («») pēdiņas. Rakstot ar roku, lieto tikai apaļās pēdiņas.”

⁵⁰ Centra Latviešu valodas ekspertu komisijas 2014. gada 14. maija sēde, protokols Nr. 34 (pieejams tiešsaistē: https://vvc.gov.lv/advantagecms/export/docs/lemumi/LVEK_lemumi_2014.pdf).

Vienpēdinās

Vienpēdiņās (‘’) liek:

- augu vai augļu šķirņu nosaukumu oriģinālrakstībā (lilija ‘Citrinium’);
- vārda nozīmes vai terminā iekļautā jēdziena skaidrojumā (laukaugi – ‘augi, ko audzē tīrumos’).

Divpunkte

Divpunkti lieto, lai parādītu vārdu vai teikuma daļu izlaidumu citātos. Divpunkti var likt arī iekavās, parasti tas tiek darīts, lai norādītu, ka ir izlaists vesels teikums vai lielāks teksta fragments. Centra tulkojumos šādos gadījumos izmantojam apaļās iekavas, proti, (...).⁵¹

Daudzpunkte

Daudzpunkte lietišķiem tekstiem nav raksturīga, jo tai ir stilistiska nozīme, proti, tā norāda uz domas nepabeigtību vai iespējamu tās turpinājumu, domas aprāvumu, savīļojumu u. tml.

Slīpsvītra

Slīpsvītru visbiežāk lieto:

- adreses pierakstā (Brīvības ielā 33/35);
- starp blakus rakstītiem gadu skaitļiem laika posma apzīmējumā (2005./2006. finanšu gads);
- kodos, šifros, numerācijā (vēstule Nr. 15/232; Lēmums 89/190/EEK);
- dažos saīsinājumos (a/s (akciju sabiedrība), v/u (valsts uzņēmums));
- daļskaitļu rakstībā (1/5);
- procentu zīmē un mērvienību apzīmējumos (15 %; m/s; km/h);
- saikļu **un**, **vai** savienošanai koncentrētā izteiksmē;

Jāsecina, ka uzņēmumi ir pārkāpuši EEK līguma 85. pantu, šajā lēmumā norādītajos laika posmos iesaistīdamies nolīgumā un/vai saskaņotā darbībā, kas sākusies aptuveni 1980. gada augustā.

- savstarpēji aizstājamo jēdzienu atdalīšanai (‘viens vai otrs’). Ja slīpsvītras atdalītie jēdzieni ir īsi (katrs izteikts ar vienu vārdu), tad slīpsvītru no tiem ar atstarpēm neatdala (tālrunis/fakss). Bet, ja ar slīpsvītru atdalīti divu vai vairāku vārdu savienojumi, tad abās pusēs slīpsvītrai liek atstarpi (neto aktīvi / pašu kapitāls).

⁵¹ Divpunktes apaļajās iekavās izmantošana centra tulkojumos sakrīt ar Iestāžu publikāciju noformēšanas rokasgrāmatas 5.10. sadaļā “Citāti” norādīto pieeju (<https://publications.europa.eu/code/lv/lv-251000.htm>). Taču, piemēram, A. Blinkenas “Latviešu interpunkcijas” 398. lpp. teikts: “Ja citātā izlaists viens vai vairāki veseli teikumi, to var parādīt ar divpunkti kvadrātiekvās”.

Iekavas un kvadrātiekavas

Ar **apaļajām iekavām** no pārējā teksta parasti norobežo iespraustus papildinājumus un paskaidrojumus.

Savukārt **kvadrātiekavas** izmanto, lai nosacīti ierakstītu citētā tekstā iespraustus citētāja paskaidrojumus, papildinājumus, labojumus, autora komentārus. Tiesību aktu tulkojumos kvadrātiekavās visbiežāk liek dažādus īpašvārdus un personvārdus, ko norāda slīprakstā un saglabā oriģinālā aiz latviski atveidotā vārda tajos gadījumos, kad ir svarīgi zināt precīzu attiecīgā vārda oriģinālrakstību, piemēram, Francis Fišlers [*Franz Fischler*]. Kvadrātiekavās pēc dokumenta nosaukuma oriģinālvalodā liek arī tāda dokumenta nosaukuma atveides variantu latviešu valodā, kas nav tulkots latviešu valodā (skat. 6.1. iedaļas apakšiedaļas “Atsauces uz literatūru” otro piemēru).

Pusiekava

Pusiekavu lieto aiz cipariem vai burtiem secības norādei, proti, 1) .., 2) ..; a) .., b) .. .

Atstarpes

Ir vairāki gadījumi, kad vēlams likt tā saucamo saistīto jeb nedalāmo atstarpi (to ievieto, vienlaikus nospiežot tastatūras taustiņus *Ctrl*, *Shift* un atstarpes taustiņu). Saistīto atstarpi izmanto, lai nodrošinātu teksta vienību vizuālo nedalāmību, nepieļaujot, piemēram, cipara un mērvienības vai iniciāļa un uzvārda nošķiršanu, pārnesot jaunā rindā. Saistīto atstarpi⁵² izmanto:

- daudzciparu skaitļos, ko veido vairāk par četriem cipariem, grupējot ciparus pa trim, sākot no pēdējā (10□000);
- starp cipariem rakstītu kārtas skaitli un ar to saistīto vārdu vai saīsinājumu (2018.□gada 18.□aprīlis, 4.□stāvs, 5.□punkts);
- starp cipariem rakstītu skaitli un mērvienību vai simbolu (5□km, 25□t, 10□%, 21□€, –8□°C⁵³);
- dažos saīsinājumos (u.□c., u.□tml., š.□g.);
- starp iniciāli un uzvārdu (J.□Kalniņš);
- starp saīsinājumu Nr., nr. un skaitli (Nr.□20, 155.□nr.).

Jāuzmanās no pārmērīga saistīto atstarpju lietojuma, jo to izmantošana nevietā nav vēlama. Saistītā atstarpe nav jāliek starp saīsinājumu un tam sekojošo vārdu vai starp kārtas skaitli un tam sekojošu saikli, piemēram, šajā teikumā jāliek tikai viena saistītā atstarpe (starp “2.2.” un “attēlu”), pasvītrotajās vietās liekama parastā atstarpe.

⁵² Piemēros vieta, kur liekama saistītā atstarpe, iezīmēta ar simbolu “□”.

⁵³ Ja ir norādīta mērvienību sistēma, starp skaitli un simbolu “□” liek saistīto atstarpi, piemēram, –8□°C, 24□°F. Bet, ja norādīts tikai simbols “□”, tad atstarpi starp skaitli un šo simbolu neliek, piemēram, 15°.

Tā atrodas FATO robežās (skat. 2.1. un 2.2. lappusē).

Tāpat centra praksē saistītās atstarpes neliek uzskaitījumos aiz uzskaitījuma elementu apzīmējošās aizzīmes, piemēram, šajā piemērā starp skaitļiem un uzskaitījuma elementu tekstu nav lietota saistītā atstarpe.

- a) Izglītība un mācības darba vietā ir jānodrošina visam personālam.
- b) Mācībām darba vietā ir jābūt pietiekami regulārām.

7.2.4. Pieturzīmes teikumos ar divdabja teicieniem, iespraudumiem, savrupinājumiem un paskaidrojošiem vārdiem

Divdabja teiciens no pārējā teikuma ir atdalāms ar komatu(-iem).

Padome, pamatojoties uz EK līguma 151. panta 3. punktu, pieņēma noteikumus par to, kā īstenot Rīcības kodeksā noteiktos principus.

Divdabja teiciens veidojas tad, ja divdabi, kas lietots apstākļa vai dubultlocekļa funkcijā, teikumā paskaidro viens vai vairāki no divdabja atkarīgi patstāvīgi vārdi vai palīgteikums.

Divdabja teicienu veido divdabji, kas beidzas ar:	Divdabja teicienu neveido divdabji, kas beidzas ar:
-ot, -oties	-ošs, -oša
-dams, -dama, -damies, -damās	-ams, -ama, -āms, -āma
-is, -ies, -usi, -usies	-amies, -amās, -āmies, -āmās
-ts, -ta	-am, -ām

Jāatceras, ka divdabja teicienā neietilpst teikuma virslocekļi, to neievada ne saikļi, ne citi saistītāvjārdi un divdabja teicienu neveido divdabis viens pats un arī ne divdabis ar noteikto galotni.

Divus vienlīdzīgus divdabja teicienus, kurus saista **un**, vienu no otra ar komatu neatdala.

Tiesa, uzklausi puses un izvērtē pušu argumentus, pieņēma lēmumu.

Ja divdabja teiciena priekšā ir partikulas **arī, jau, pat, tikai, vienīgi** tās parasti savrupina kopā ar divdabja teicienu, piemēram:

Mērķis tiks sasniegts, tikai izpildot visas prasības.

Iespraudumi ir sintaktiskas vienības – iesprausti vārdi, vārdu grupas vai teikumi, kas nav teikuma locekļi un ar kuriem teksta autors galvenokārt pauž attieksmi. No pārējā teksta iespraudumus visbiežāk atdala ar komatiem vai ar domuzīmēm (ja tos grib īpaši izcelt), turklāt atdalījums no abām pusēm ir vienāds – vai nu komati, vai domuzīmes.

Ar komatiem atdala šādus iespraustus vārdus: **cerams, domājams, protams, redzams, kā zināms, cik zināms, kā redzams, (man) liekas, (man) šķiet, manuprāt, pirmkārt, otrkārt, bez šaubām, par laimi, pēc manām domām, no vienas puses, no otras puses, starp citu.**

Cik zināms, uzņēmums nav ievērojis darbinieku tiesības uz drošību un veselības aizsardzību.

Šā protokola īstenošanu uztic Dienvidāfrikas Republikas muitas iestādēm, no vienas puses, un Eiropas Savienības dalībvalstu muitas iestādēm, no otras puses.

Tiesnesim, manuprāt, nebija taisnība, apgalvojot, ka apsūdzētais nav pārkāpis likumu.

Tomēr jāatceras, ka tādas vārdkopas kā, piemēram, **bez šaubām, par laimi, starp citu, galu galā**, ar komatiem atdala tikai tad, ja tās patiešām lietotas iesprauduma nozīmē. Taču, ja šādas vārdkopas ir saistītas ar papildinātājiem un iekļaujas teikumā kā teikuma locekļi, tās ar komatu nav jāatdala.

Tiesnesim, bez šaubām, bija taisnība.

Klātesošie piekrita runātāja teiktajam bez šaubām.

Par iespraudumiem ir uzskatāmi arī tādi īpašības vārdi kā **lielākais, mazākais, vēlākais, agrākais** u. tml., taču ar komatiem tie ir atdalāmi tikai tad, ja tie attiecas uz visu teikumu. Bet, ja tie attiecas tikai uz kādu atsevišķu teikuma vārdu (visbiežāk uz skaitļa vārdu) un tādējādi to nozīme un funkcija ir tuva apstākļa nozīmei un funkcijai, tos ar komatiem neatdala.

Mazākais, informāciju vajadzēja nodot laikus.

Puses varēja iesniegt Tiesai savus apsvērumus vēlākais līdz 1998. gada 10. augustam.

Paskaidrojošie vārdi vai vārdu savienojumi ir tie, kas papildus paskaidro kādu no teikuma locekļiem. No paskaidrojošo vārdu grupas un pārējā teikuma ar komatiem atdala ievadītājevārdus **īsāk, konkrētāk, piemēram, proti, respektīvi, tas ir, vārdu sakot, citiem vārdiem, precīzāk, pareizāk, var savīt, var teikt.**

Tāpēc nevarētu būt nekādu šaubu par lēmējinstādes, proti, Eiropas Kopienų Komisijas, identitāti un pilnvarām.

Daži no minētajiem uzņēmumiem, konkrētāk, “BASF AG” un “Michelin NV”, attiecīgos dokumentus iesniedza Tiesai dienu vēlāk.

Jāatceras arī, ka **iesprauduma locījums vienmēr ir jāsaskaņo ar paskaidrojamo vārdu.**

Latviski pareizi	Latviski nepareizi
Noteikumi paredz dažādus <u>pasākumus</u> , piemēram, projekta <u>saskaņošanu</u> , būvatļaujas <u>saņemšanu</u> u. tml.	Noteikumi paredz dažādus <u>pasākumus</u> , piemēram, projekta <u>saskaņošana</u> , būvatļaujas <u>saņemšana</u> u. tml.

No paskaidrojošo vārdu grupas ar pieturzīmēm neatdala ievadītājevārdus **parasti, tā sauktais (saucamais), tostarp, to skaitā, patiesībā, galvenokārt, (it) sevišķi, (jo) sevišķi, (it) īpaši, (jo) īpaši, arī, biežāk, retāk, mazāk, pat, vairāk, vismaz, visvairāk.**

Ņemot vērā pārbaudes rezultātus, var secināt, ka daļa strādnieku, jo īpaši ražošanas daļā nodarbinātie, ir bijuši pakļauti kaitīgai darba videi.

Minētie prasības iesniedzēji, tostarp “Jumbo Shipping Company SA” un “Kahn Scheepvaart BV”, apgalvoja, ka ir pārkāpti Līguma 85. panta noteikumi.

NB! Jāatceras, ka **nesavrupina**:

- pulksteņa laika apzīmējumu aiz dienas/datuma:
pirmdien plkst. 12.00; 12. janvārī plkst. 12.00; bet – pirmdien, 12. janvārī, plkst. 12.00;
- vietu un laiku:
Līgums parakstīts Briselē 1998. gada 6. jūnijā.

Savukārt **iestarpinājumi** ir papildu informācija / piebildums (vārdi, vārdu grupas vai pat teikumi, kas izsaka kādu pazīmi vai paskaidrojumu par teikumā minēto); no pārējā teikuma tos parasti atdala ar iekavām. Iestarpinājums iekavās parasti nav saskaņots ar vārdu vai vārdiem, ko tas paskaidro vai precizē.

Grozītā protokola 23. punktā (bijušais 20. punkts) ir nosauktas visas atbildīgās iestādes.

Kā Tiesa jau noteikusi iepriekš minētajā spriedumā (skat. šā sprieduma 12. punktu), šāda rīcība ir uzskatāma par Līguma noteikumu pārkāpumu.

NB! Nejauciet iespraudumus ar partikulām!

Atšķirībā no angļu valodas latviešu valodā ar komatiem neatdala partikulas **laikam, laikam gan, droši vien, diemžēl, varbūt, acīmredzot, tāpat, turklāt**, kā arī apstākļa vārdus **tā, tādējādi, beidzot, tāpēc, tādēļ**, ja vien tiem neseko saikļa ievadīts palīgteikums.

7.3. Citāti

- Visi citāti jāliek pēdiņās (nevis vienpēdiņās), teikuma daļas izlaidums jāatzīmē ar divpunkti (nevis daudzpunkti), savukārt teikuma vai vairāku teikumu izlaidumu atzīmē, divpunkti liekot iekavās (...).⁵⁴
- Ja citēts kāds ES tiesību akts, jāizmanto tā oficiālais teksts, neatkārtojot tikai drukas kļūdas. Ja šajā fragmentā ir klaja saturs vai termina kļūda, tad pirmajā citējumā līdzās oriģināla tekstam kvadrātiekvavās jānorāda pareizais variants un turpmākajā sprieduma tekstā tas jālieto:
 - visvienkāršākajā gadījumā (kad nemainās dzimtes/locījumi) kvadrātiekvavās ieraksta tikai pareizo terminu;

“Šajā pilnvarā norāda izmeklēšanas [pārbaudes] objektu un mērķi.”

- ja labojami vairāki vārdi, kas tekstā atrodas blakus, kvadrātiekvavās aiz pēdējā labojamā vārda ieraksta pareizo teikuma daļu, tālāk turpina iepriekšējo tekstu;

“Pēc Komisijas pieprasījuma kompetentās dalībvalstu iestādes izdara izmeklēšanu, ko Komisija uzskata par vajadzīgu [pārbaudes, ko Komisija uzskata par vajadzīgām], saskaņā ar 14. panta 1. punktu.”

- ja jālabo gandrīz katrs vārds vai jāmaina vārdu secība, tad jāpārraksta viss teikums (palīgteikums vai pat viss pants).

“Dalībvalstu varas iestāžu veicamā izmeklēšana [Pārbaudes, ko veic dalībvalstu varas iestādes].”

- Netulkotu tiesību aktu citāti jāpārtulko, vispirms iepazīstoties ar attiecīgā dokumenta pilnu tekstu.

⁵⁴ Centra tulkojumu praksē.

8. TERMINOLOĢIJAS IZSTRĀDE TULKOŠANAS PROCESĀ

8.1. Terminu izvēles principi tulkojumos

Tulkojumā izmantotā terminoloģija, tās lietojuma konsekvence un juridiskā precizitāte ir viens no būtiskākajiem tulkošanas kvalitātes aspektiem. Izvēloties atbilstīgu svešvalodas terminam, jāņem vērā, ka starp valodām nav tiešas atbilstmes, t. i., vienam terminam svešvalodā var atbilst viens vai vairāki termini latviešu valodā un arī otrādi. Tāpat jāņem vērā, ka terminus nevis tulko, bet atveido, proti, nav jācenšas vārds vārdā atdarināt svešvalodas terminu, bet ir jāmeklē tam jēdzieniski atbilstīgs atveidojums latviešu valodā. Katrā valodā pastāv sava jēdzienu sistēma un terminu atveides principi, kas var būtiski atšķirties no latviešu valodā izmantotajiem, tāpēc terminu burtisks tulkojums nav pieļaujams.

Angliski	Latviski pareizi	Latviski nepareizi
butterfly valve	droseļvārsts	tauriņvārsts (<i>butterfly</i> – taurenis, tauriņš; <i>valve</i> – vārsts)
check valve	pretvārsts	pārbaudes vārsts (<i>check</i> – pārbaude; <i>valve</i> – vārsts)

Tiesību aktu tulkojumos terminoloģijas lietojumam ir striktas prasības. Viens no svarīgākajiem principiem ir terminoloģijas konsekvence. Konsekvents terminu lietojums jāievēro ne tikai vienā tulkojumā, bet visos vienas nozares vai saistītu tiesību aktu tulkojumos. Jāuzsver, ka lietojuma konsekvences princips nav attiecināms uz pareizrakstības, satūra vai noformējuma kļūdām. Šādu kļūdu reproducēšana nav pieļaujama. Tas īpaši jāievēro gadījumos, kad vienas un tās pašas cilmes termina rakstība angliski un latviski ir atšķirīga.

Angliski	Latviski pareizi	Latviski nepareizi
cholesterol	holesterīns	holesterols

Jāatceras arī tas, ka termina sinonīmu lietošana rada satūra neskaidrību, jo sinonīmi var maldīgi signalizēt par jauna jēdziena parādīšanos. Lai nodrošinātu tiesību aktu juridisku precizitāti, nav pieļaujama jēdzienu patvaļīga paplašināšana, sašaurināšana vai skaidrošana. Izvēlētais latviešu termins nedrīkst būt nozīmes ziņā plašāks vai šaurāks par atveidojamo svešvalodas terminu.

Angliski	Latviski pareizi	Latviski nepareizi
national laws	dalībvalsts (valsts) tiesību akti	dalībvalsts (valsts) likumi

Atbilde “likumi” nozīmes ziņā ir šaurāka par angļu terminā *laws* ietvertu jēdzienu, kurā ietilpina ne tikai likumus, bet arī citus valsts izdotus tiesību aktus, piemēram, Latvijā – Ministru kabineta noteikumus.

Tulkojot ES tiesību aktus un citus starptautiskos tiesību aktus, jāievēro, ka tie lielākoties adresēti visām līgumslēdzējām pusēm vai dalībvalstīm un tāpēc tajos netiek akcentēta kādas valsts specifika. Šā iemesla dēļ nav pieļaujama šādas specifikas ietveršana terminu latviešu atbilstmēs.

Angliski	Latviski
competent authority	kompetentā iestāde

Neatkarīgi no konteksta jāizvēlas izvēlas vispārīgs termins, šajā piemērā “kompetenta iestāde”, nevis Latvijas apstākļiem atbilstošs atveidojums, proti, iestāde, kas ir attiecīgā kompetentā iestāde konkrētajā jomā Latvijas Republikā (piemēram, Pārtikas un veterinārais dienests vai Valsts sanitārā inspekcija).

Tāpat jāņem vērā, ka ir tādi termini, kas apzīmē jēdzienus, kuri pastāv un ir lietojami tikai ES tiesību sistēmā. Tos nedrīkst lietot attiecībā uz dalībvalstīm.

Angliski	Latviski pareizi	Latviski nepareizi
regulations of the Member States	dalībvalstu noteikumi	dalībvalstu regulas

Termins “regula” latviešu valodā lietojams tikai attiecībā uz ES izdotajiem tiesību aktiem.

8.2. Terminu identificēšana un atveide tulkojumā

Lai svešvalodas terminu varētu korekti un precīzi atveidot latviešu valodā, ir precīzi jāatklāj tā jēdzieniskais saturs, t. i., jānosaka nozīme. Nozīmes identificēšanā vispirms izmanto termina kontekstu (teksta daļu, kas atrodas pirms un/vai pēc termina), kas atrodams tulkojamajā dokumentā. Ja tulkojamajā dokumentā atrodamais konteksts nav pietiekami informatīvs (t. i., tajā nav noderīgas informācijas), ir lietderīgi izmantot citus līdzīgus vai saistītus dokumentus kā papildu konteksta avotus (ņemot vērā iespējamās atšķirības). Nozīmes identificēšanā palīdz nozaru terminu vārdnīcās, speciālajā literatūrā un tiesību aktos atrodami termina skaidrojumi, tikai jāņem vērā, ka konkrētajos avotos terminam var būt plašāks vai šaurāks skaidrojums, kas var nesakrist ar tulkojamajā dokumentā lietoto nozīmi. Tāpat svarīgs avots nozīmes identificēšanā ir vizuālā informācija (piemēram, fotogrāfijas, shēmas, grafiki u. c.), kas var palīdzēt atklāt svešvalodas termina nozīmi, kā arī izvairīties no pārpratumiem (jau zināmu lietu vai parādību nosaucot jaunā vārdā u. tml.).

Kad ir atklāts svešvalodas termina jēdzieniskais saturs, jāizvēlas termina latviskais atveidojums, kas precīzi atbilst svešvalodas terminam, nepaplašinot un nesašaurinot tā nozīmi.

8.3. Terminu avoti, to izvēles hierarhija

Tiesību aktu tulkojumos ir jāņem vērā juridiskās konsekvences princips, t. i., saistītos tiesību aktos un vienas nozares tiesību aktos lietotai terminoloģijai ir jābūt vienotai. Sevišķi svarīgi ir nodrošināt vienotu terminoloģijas lietojumu saistītu dokumentu, t. i., pamatdokumenta un tā grozījumu, papildinājumu vai citu no pamatdokumenta atvasinātu tiesību aktu tulkojumos. Piemēram, regulas grozījuma tulkojumā ir jālieto tā pati terminoloģija, kas lietota regulas (pamatdokumenta) tulkojumā. Terminoloģijai ir jābūt vienotai visos pamatdokumenta grozījumos. Ļoti svarīga ir terminu lietojuma vienotība vienas nozares tiesību aktu tulkojumos.

ES tiesību aktu tulkojumos jāņem vērā ES tiesību aktu hierarhija:

- primārie tiesību akti (dibināšanas, pievienošanās līgumi);
- sekundārie tiesību akti (direktīvas, regulas u. c.).

Tiesību aktu hierarhija nosaka terminu izvēli, proti, priekšroka dodama tām terminu atbilstēm, kas lietotas primārajos tiesību aktos. Izņēmums ir tad, ja primārajos tiesību aktos lietotā atbilde ir kļūdaina un vairs netiek lietota ES tiesību aktu tulkojumos. Tāpat jāņem vērā primārajā aktā atrodamais termina konteksts, kas var atšķirties no tulkojamā dokumenta konteksta, kā arī nozīmes paplašinājums vai sašaurinājums. Piemēram, ja termins primārajā aktā ir lietots visplašākajā nozīmē, bet tulkojamajā dokumentā tā nozīme ir šaurāka, ir pieļaujama tādas latviešu atbildes izvēle, kas nesakrīt ar primārajā tiesību aktā lietoto.

Par terminoloģijas avotu ir izmantojami arī citi Latvijas Republikai saistoši tiesību akti, piemēram, konvencijas un starptautiskie līgumi. Taču jāievēro, ka tajos lietotā terminoloģija var nesakrist ar ES tiesību aktos lietoto.

Latvijas Republikas tiesību aktos (galvenokārt likumos un Ministru kabineta noteikumos) lietotā terminoloģija ir izmantojama ES tiesību aktu tulkojumos, tikai rūpīgi izvērtējot tulkojamajā dokumentā lietotā termina jēdzienisko atbilstību Latvijas Republikas tiesību aktā lietotajam, kā arī ņemot vērā pastāvošās atšķirības Latvijas Republikas un ES tiesību sistēmā. Jāievēro, ka atsevišķi jēdzieni ES tiesību aktos tiek lietoti ar šaurāku, plašāku vai citādu nozīmi, nekā tas ir pieņemts Latvijas Republikas tiesību aktos.

Izmantojot citus terminoloģijas avotus, jāņem vērā to atbilstība tulkojamā dokumenta statusam, veidam un būtībai. Speciālajā literatūrā, vārdnīcās un citos dokumentos lietotā terminoloģija var būtiski atšķirties no tās, kas pieņemta ES tiesību aktu tulkojumos.

8.4. Jaunu terminu izstrādes principi

Tā kā starptautiskie tiesību akti (jo īpaši ES tiesību akti) reglamentē visai daudzas tiesību jomas un tautsaimniecības nozares, tieši ar tiesību aktu tulkojumiem latviešu valodā ienāk nozaru terminu sistēmai jauni, līdz šim nepazīstami jēdzieni, kuriem nav atrodamas atbildes latviešu valodā vai arī nav nostabilizēties neviens pieņemams atveidojums (tas ir, pastāv terminu paralēlformas). Lai gan atsevišķās ES tiesību aktu jomās, piemēram, aviācijas,

transporta, finanšu jomā joprojām ienāk visai daudz jaunu jēdzienu, pēdējos gados līdz šim nezināmu jēdzienu parādīšanās tiesību aktu tulkojumos ir kļuvusi retāka, daudz biežāk grūtības sagādā izvēle starp dažādām praksē lietotām terminu paralēlformām.

Tulkojot tiesību aktus, jaunu terminu darināšana pieļaujama tikai tad, ja spēkā esošajos tiesību aktos vai tiesību aktu tulkojumos nav atrodams neviens jēdzieniski atbilstīgs termins, kā arī tad, ja šāds termins nav identificēts nevienā citā terminoloģijas avotā (vārdnīcās, zinātniskajā literatūrā, dažādās citās publikācijās un datubāzēs). Tāpat jauna termina darināšana pieļaujama tad, ja atbilde latviešu valodā ir atrodama, taču tā ir kļūdaina, neatbilst valodas prasībām, ir identificēta ne visai uzticamā terminoloģijas avotā un nav atrodama neviena cita pietiekami uzticama atbilde. Jāievēro, ka jaunu terminu izstrāde prasa visai dziļu izpratni un strukturētas zināšanas par nozares terminu sistēmu un terminu darināšanas modeļiem, tāpēc tā pilnvērtīgi iespējama tikai sadarbībā ar kompetentiem terminoloģijas speciālistiem un nozares ekspertiem, un ieteicams lūgt pieredzējušu terminologu atbalstu.

Izstrādājot jaunus terminus, jāņem vērā, ka ikvienai valodai ir savi terminrades principi, kurus tieši pārņemt nav ieteicams. Tāpat jāievēro, ka ikvienā nozarē ir sava vēsturiski izveidojusies terminu sistēma un tradīcijas, kas dažādās nozarēs var būtiski atšķirties pat nozīmes ziņā tuvu jēdzienu atveidē. Jaunajam terminam ir pilnīgi jāiekļaujas pastāvošajā nozares terminu sistēmā, kā arī jāatbilst konkrētās nozares terminu atveides tradīcijām un latviešu valodas prasībām.

Svarīgi ņemt vērā, ka nozares terminu sistēma ir stabila un nav atkarīga no izmantotās mērķvalodas. Nav pieļaujams, ka, tulkojot tiesību aktus vai izstrādājot terminus no dažādām valodām, viens un tas pats jēdziens latviešu valodā tiek apzīmēts ar atšķirīgu terminu. Tas var radīt terminu sinonīmu lietojumu tiesību aktu tulkojumos, kā arī ievazāt nozares terminu sistēmā terminus bez reāla jēdzieniska seguma. Piemēram:

inward processing.

Šīs muitas procedūras nosaukums latviešu valodā tiek atveidots kā “ievešana pārstrādei”, lai gan, tieši tulkojot no angļu valodas, *inward processing* būtu jāatveido kā “iekšējā/iekšzemes pārstrāde”, tulkojot no vācu valodas, *aktive Veredelung* – “aktīvā pārstrāde”. Jāņem vērā, ka svešvalodu termini atspoguļo šīm valodām raksturīgās muitas terminu atveides tradīcijas, savukārt latviešu ekvivalents veidots atbilstoši latviešu muitas terminoloģijas atveides tradīcijām. Tā kā angļu *inward processing* un vācu *aktive Veredelung* apzīmē vienu un to pašu jēdzienu, neatkarīgi no izmantotās avotvalodas latviski šis termins jāatveido vienādi – “**ievešana pārstrādei**”.

Veidojot jaunus terminus, jāņem vērā vēl kāds būtisks aspekts – termini ne tikai nosauc kādu parādību vai priekšmetu, tie ir arī teksta komponenti. Tāpēc viens no jauna termina derīguma aspektiem ir arī tā funkcionalitāte, proti, tā īsums, labskaņa un lietošanas ērtums. Visa teksta labskaņa un uztveramība kopumā bieži vien atkarīga no tā, kā jaunais termins iekļaujas teikumā, kā to var sasaistīt ar citiem teikuma locekļiem. Šā iemesla dēļ vārdkopterminu atkarīgajā komponentā lietvārds parasti ir ģenitīvā (mazumtirdzniecības cena, vēja ģenerators, sulu spiede u. tml.). Ja vārdkoptermina lietvārds ir kādā citā locījumā vai

kopā ar prievārdu, tad teikumā šādi termini gandrīz vienmēr rada gramatiski kļūmīgu konstrukciju.

Latviski pareizi	Latviski nepareizi
miltu izstrādājumi Ieviestas jaunas tehnoloģijas miltu izstrādājumu ražošanai.	izstrādājumi no miltiem Ieviestas jaunas tehnoloģijas izstrādājumu no miltiem ražošanai.

8.5. Terminu datubāzes

Elektronisku terminu datubāzu izmantošana ievērojami atvieglo tiesību aktu tulkošanu, nodrošinot terminu vienotu un vienādu lietojumu tulkojumos. Tulkojot ES tiesību aktus, priekšroka dodama tām terminu datubāzēm, kurās apkopota pietiekami vispusīga un aktuāla informācija – ES primārajos un sekundārajos tiesību aktos lietotā terminoloģija, termini, kas lietoti Latvijas Republikas tiesību aktos un Latvijas Republikai saistošajos tiesību aktos, nozares ekspertu darba grupās saskaņotā ES terminoloģija u. tml. Izmantojot elektroniskās terminu datubāzes, jāpievērš uzmanība terminu avotam, kontekstam, skaidrojumam, kā arī jāpārbauda terminu aktualitāte. Jāuzsver, ka neviena datubāze nevar automātiski atrisināt kādu terminoloģisku problēmu – datubāze var tikai sniegt pietiekami daudz informācijas, lai tās lietotājs varētu pieņemt izsvērtu un pamatotu lēmumu.

Centra tulkošanas pakalpojumu sniedzējiem ir pieejamas centra *SDL Multiterm* terminu datubāzes. Šīs datubāzes tiek regulāri papildinātas, pilnveidotas un labotas, tāpēc tās ir viens no galvenajiem centra tulkošanas pakalpojumu sniedzēju terminoloģijas avotiem.

Pašlaik (2021. gadā) Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija un centrs uztur Latvijas [Nacionālo terminoloģijas portālu](#). 2020. gadā tika pabeigta arī Terminoloģijas komisijas terminu portāla *Akadterm* resursu pārvietošana uz Latvijas Nacionālo terminoloģijas portālu, līdz ar to ir pārtraukta *Akadterm* uzturēšana, kā arī veikta *Akadterm* lapu pārdresācija uz attiecīgajām Latvijas Nacionālā terminoloģijas portāla lapām. Lai iegūtu aktuālo informāciju par terminu lietojumu un atbilstēm citās valodās, [ES Iestāžu tulkošanas centra Interaktīvās terminoloģijas datubāzes Eiropai \(IATE\)](#) un [Microsoft terminu datubāzes](#) šķirkļus ieteicams skatīties to tīmekļa vietnēs.

Noderīgs terminoloģijas avots ir elektroniskās pilna teksta datubāzes, kurās pieejami tiesību akti latviešu valodā, kā arī Latvijas Republikas tiesību aktu tulkojumi citās valodās. ES tiesību aktu oficiālās versijas latviešu valodā atrodamas [Eur-lex elektroniskajā datubāzē](#). ES Tiesas spriedumu tulkojumi pieejami [ES Tiesas datubāzē](#). Latvijas Republikas tiesību akti un starptautisko konvenciju oficiālās versijas latviešu valodā atrodamas [“Latvijas Vēstneša” elektroniskajā versijā](#), Latvijas Republikas tiesību aktu tulkojumi angļu valodā pieejami [centra tīmekļa vietnē](#) un [tiesību aktu vietnē](#). Izmantojot elektroniskās pilna teksta datubāzes, jāņem vērā informācijas autentiskums, dokumenta statuss un ticamība. Priekšroka dodama dokumentu oficiālajām versijām, kā arī oficiālajiem tulkojumiem. Izmantojot citus tiesību aktu avotus, jāpārlicinās, vai tajos atrodami tiesību akti neatšķiras no to oficiālajām versijām.

8.6. Latviešu terminoloģijas izstrādes un saskaņošanas sistēma

Latviešu valodā oficiālajā dokumentācijā lietojama vienota terminoloģija. Terminoloģijas lietojums nedrīkst atšķirties Latvijas Republikas tiesību aktos, ES tiesību aktu un citu starptautisku tiesību aktu latviešu valodas versijās, ja vien šīm atšķirībām nav objektīva pamatojuma (piemēram, atšķirības Latvijas Republikas un ES tiesību sistēmā, atšķirības starp jēdzieniem, lietojuma jomu, kontekstu u. c.).

Kopš 1997. gada, kad Latvijā tika uzsākta ES tiesību aktu tulkošana, par svarīgu terminoloģijas avotu kļuva tiesību aktu tulkojumi, un terminu izstrādē bez nozares speciālistiem arvien vairāk tika iesaistīti tiesību aktu tulkotāji. Kopš Latvijas pievienošanās ES terminu latviešu valodas atbilstmju izstrādē piedalās arī ES iestāžu tulkošanas dienestu tulkotāji, tulki un juristi lingvisti. Tieši šie speciālisti pirmie sastopas ar jauniem ES tiesību aktos lietotiem jēdzieniem, un viņu kompetencē ir sameklēt šīm jaunajām reālijām atbilstošus terminus latviešu valodā. Ļoti būtisks šā procesa aspekts ir saikne ar kompetentajām Latvijas iestādēm un nozaru speciālistiem, gan sadarbojoties tiesību aktu izstrādes darba grupās, gan lūdzot konsultatīvu palīdzību. Savukārt Latvijas valsts pārvaldes iestādes ir atbildīgas par to kompetencē esošu tiesību aktu latviešu tulkojumu kvalitātes kontroli, laikus sniedzot ieteikumus, valodas un terminoloģijas labojumus tiesību aktu projektos, kā arī identificējot kļūdas jau publicētos tiesību aktos.

Jaunu terminu izstrādei un terminoloģijas sakārtošanai parasti ir lietderīgi veidot nozaru terminoloģijas darba grupas, kurās tiek iesaistīti nozares speciālisti, kvalificēti terminologi un valodnieki. Gadījumos, kad jauni termini ir nepieciešami lietošanai tiesību aktos vai tiesību aktu tulkojumos, lēmumu pieņemšanā noteikti jāiesaista kompetenti Latvijas Republikas valsts pārvaldes iestāžu un ES iestāžu speciālisti.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2020. gada 2. septembra noteikumiem Nr. 550 “Valsts valodas centra nolikums”⁵⁵ centrs izstrādā terminoloģiju, saskaņojot to ar attiecīgās nozares ekspertiem, terminoloģijas izstrādes jomā sadarbojas ar Eiropas Savienības iestāžu tulkošanas dienestiem un citām iestādēm, tostarp sniedzot konsultācijas, apkopojot priekšlikumus un veidojot ekspertu darba grupas, organizē valsts iestāžu sadarbību un konsultē tās, lai veicinātu vienotas terminoloģijas lietojumu.

⁵⁵ Pieejams tiešsaistē: <https://likumi.lv/ta/id/317148>.

9. TULKOJUMA PĀRLASĪŠANA JEB PAŠREDAKCIJA

Kad tulkojums pabeigts, tulkotājam paveiktais jāpārbauda (neatkarīgi no tā, vai darbam paredzēts redaktors vai ne).

Svarīgākie aspekti, kādos darbs jāpārlasa:

- 1) uztveramības un jēgas ziņā, t. i., vai doma ir saprotama, vai nav neloģisku frāžu u. tml. To vislabāk izdarīt, pārlasot tulkojumu bez avotteksta, vēlams – pēc neliela pārtraukuma, lai būtu vieglāk distancēties no oriģināla;
- 2) satura ziņā, salīdzinot to ar oriģinālu:
vai tulkojumā nav sagrozīta oriģināla jēga;
vai nav izlaidumu un pārāk brīvas interpretācijas u. tml.;
jāatceras, ka, izmantojot *Trados* tulkošanas atmiņu, jāpārbauda arī priekštulcotie atvērtie segmenti, jo tulkošanas atmiņā var slēpties satura ziņā nederīga atbilde (nepareizs datums, atsauce uz citu dokumentu utt.). Savukārt, ja tiek pamanīta nepilnība slēgtajā segmentā, par to ir jāinformē centra darbinieki;
- 3) ortogrāfija un interpunkcija (izmantojot arī valodas labotāju, piemēram, programmatūrā *Trados* pareizrakstību var pārbaudīt ar *Check Spelling* vai taustiņu F7);
- 4) dokumenta virsraksts – vai tas atbilst konkrētajam noformēšanas standartam;
- 5) dokumenta daļas, t. i., vai nav izlaists kāds pants, punkts, tabula vai tml.;
- 6) visi cipari, datumi, numerācija – vai ar cipariem rakstītās skaitliskās vērtības atbilst oriģinālam un ir loģiskas, vai pareizie numerācijas elementi ir pareizā secībā utt.;
- 7) īpašvārdi (iestādes, uzvārdi, ģeogrāfiskie nosaukumi, valstis u. tml.), kā arī saīsinājumi;
- 8) atsauces – vai ciparu skaits atbilst faktiskajām atsaucēm, vai nav sajaukta secība un vai atsauces atbilst oriģinālam;
- 9) terminoloģija:
vai izraudzītie termini atbilst pēc satura, vai tie viscaur dokumentā lietoti konsekventi;
ja tiek izmantotas terminu tabulas – vai tabulā atspoguļots terminu faktiskais lietojums, vai tajā argumentētas visas veiktās izmaiņas.

Sīkāki norādījumi

Ja teksts ir bijis priekštulcot, pārbaudīt, vai pietiekama vērība pievērsta tulkošanas atmiņas piedāvātajiem tulkojumiem. Te var būt tekstam neatbilstošs parakstīšanas datums un vieta, parakstītāja dzimums (piemēram, priekšsēdētājs(-a)), dokumenta tips (Direktīva/Lēmums/Regula u. c.) vai numurs, pantu izlaidumi (piemēram, *Article 3 of Directive 93/5/EEC provides* – Direktīva 93/5/EEK nosaka), atsauce uz citu līgumu utt. Arī tad, ja atbilde bijusi simtprocentīga, tulkošanas atmiņā var slēpties saturiski nederīga atbilde (piemēram, *No.* pārtulkots kā “Nē”, lai gan jābūt “Nr.”, *unit* – “mērvienība”, nevis “struktūrvienība”, *scale* – “zvīņa”, nevis “mērogs”). Arī priekštulcotās teksta daļas tiek uzskatītas par tulkojumu, un tulkotāja pienākums ir visas kļūmes novērst.

- Pārbaudīt, vai nav nepārtulkotu teikumu.
- Pārbaudīt, vai pārtulkotajos teikumos nav izlaisti kādi vārdi, teikuma locekļi vai daļas – sevišķi tad, ja atšķiras vārdu secība.
- Pārbaudīt, pabeigto darbu pārļasot un teikumus salīdzinot ar oriģinālu, vai nav pazudusi oriģināla teksta jēga.
- Pārbaudīt, vai visas ar cipariem rakstītās skaitliskās vērtības atbilst oriģinālam un ir loģiskas, vai nav nepareizu simbolu vai mērvienību apzīmējumu.
- Pārbaudīt, vai, pabeigto tulkojumu pārļasot tikai latviski (bez paralēlā avotteksta), nav pamanāmas neloģiskas vietas, neveikla valoda u. tml., un izlabot. Ieteicams šo lasīšanu veikt pēc ilgāka pārtraukuma, vislabāk – tulkošanas termiņa beigās vai pēc starplaikā darīta cita darba.
- Pārbaudīt, vai nav sajaukta/izlaista pantu un punktu numerācija un vai visi numerācijas elementi ir pareizā secībā.
- Pārbaudīt, vai (priekštulkojumā vai nejauši) nav pārtulkots tas, kas nav jātulko – adreses, dokumenta “pase” utt., un atcelt liekos tulkojumus.

Noformējums

- Pārbaudīt, vai teikumi sākas ar lielo burtu un beidzas ar gala pieturzīmi (punktu, izsaukuma zīmi (reti), jautājuma zīmi), vai teikuma vidū komatu vietā nejauši nav salikti punkti vai citas nepiederīgas zīmes, vai tabulās nav saliktas liekas pieturzīmes rindas beigās, vai nav nevajadzīgas starpas pirms parindes norādes (zvaigznītes) un vai ir starpa aiz šīs pašas norādes pašā parindē.
- Pārbaudīt, vai atbilstošās vietās ir lietota saistītā atstarpe.
- Pārbaudīt, vai kaut kur nav vairākas atstarpes pēc kārtas vai atstarpes vietās, kur tām nav jābūt (piemēram, starp burtu vai ciparu un augšrakstā rakstītu zīmi, respektīvi, pakāpi (x^2), pirms punktiem, komatiem, aizvērējpēdiņām, starp skaitļiem ar cipariem rakstītā datumā un laikā (23.09.2019. plkst. 14.30) utt.), un liekās izdzēst.
- Pārbaudīt arī, vai aiz punktiem teikuma vidū nav parādījušies lielie burti.
- Pārbaudīt, vai teksta daļās, kas ir citās oficiālajās valodās, automātiski izdarītas konvertācijas dēļ nav parādījušies sveši burti (piemēram, lietuviešu alfabēta burti franču burtu vietā), un tos izlabot, salīdzinot ar oriģināltekstu.
- Pārbaudīt, vai dokumentā nav palikuši neatcelti izgaismojumi (*Highlights*) un “rezerves” tulkojumi, kas nošķirti ar slīpsvītrām vai iekavām.
- Pārbaudīt, vai ir saglabāts avotteksta noformējums (programmatūrā *Trados* birkas (*tags*) var pārbaudīt ar *Verify* vai taustiņu F8).

Terminoloģija un konsekvence

- Pārbaudīt, vai termini visā tekstā ir lietoti vienādi un nav terminu sinonīmijas (viens un tas pats jēdziens izteikts dažādiem vārdiem) un nevēlamas polisēmijas (termins lietots dažādās nozīmēs, ko var sajaukt). Ja teksta uzbūves vai labskaņas dēļ lietota cita vārdšķira, vēlams izmantot vienas saknes atvasinājumus.

- Pārbaudīt, vai ir ievērota konsekvence vārdu izvēlē un precizitāte terminu lietojumā. Ja šķiet, ka datubāzē esošais termins neder un jūsu izraudzītajam ir atšķirīga nozīme, tas obligāti jāreģistrē, jāpamato un nepieciešamības gadījumā jāapspriež darba grupā.
- Jāpārbauda, vai terminu tabulā ir terminoloģiska, loģiska, stilistiska un organizatoriska saskaņa starp tulkojumu un terminu tabulu. Abi dokumenti ir jāizskata, izmantojot meklēšanas funkciju, lai būtu pārliecība par terminu konsekventu lietojumu.

Valodas kultūra

Pārbaudīt, vai nav lietotas nepareizas ģenitīva formas vārdos ar iespējamu līdzskaņu miju pirms galotnes (jābūt finanšu, nevis finansu, bāzu, nevis bāžu, fāžu, nevis fāzu); jāizmanto pareizrakstības vārdnīcā⁵⁶ uzrādītās formas.

- Pārbaudīt, vai divdabji ar izskaņu *-ošs* nav nevajadzīgi lietoti izteicējā (piemēram, ir pietiekošs/atbilstošs/sekojošs/klātesošs/izšķirošs).
- Pārbaudīt, vai nav lietots kāds no biežāk sastopamajiem rusismiem vai anglismiem, proti, kalki (latviešu vārdus lietojot sagrozītā nozīmē – nevietā).

Angliski	Latviski pareizi	Latviski nepareizi
pay up	samaksāt, nomaksāt	apmaksāt
recognise, identify	pazīt, sazīmēt, identificēt	atpazīt
note	norādīt, piebilst, [pie]minēt	atzīmēt
above	iepriekš (tekstā)	augstāk
above mentioned, aforesaid	iepriekš minētais	augstākminētais
by, via	kārtā, veidā (vai divdabis)	ceļā
contain, include	būt (ar lokatīvu)	ietvert sevī
allocate, appropriate	piešķirt, asignēt, atvēlēt	izdalīt
modify, vary	mainīt	izmainīt
cause, trigger	izraisīt, radīt, sacelt	izsaukt
unimportant, minor	mazsvarīgs	nenozīmīgs
is necessary, must	darbības vārds vajadzības izteiksmē vai lokāmais ciešamās kārtas tagadnes divdabis (-am/-ām-)	nepieciešams
appoint	norīkot, iecelt (personu)	nozīmēt
designate	izraudzīties (iestādi)	
important	svarīgs	nozīmīgs

⁵⁶ Cepļītis, L., Miķelsone, A., Porīte, T., Raģe, S. *Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca*: ap 80 000 vārdu. Rīga : Avots, 1995. 942 [3] lpp. ISBN 5401005695.

importance	nozīme, svarīgums	nozīmība
earlier, previously	senāk, agrāk	<i>pagātnē</i>
apply	izmantot, likt lietā; piemērot	pielietot
including	arī; tostarp; ieskaitot (aiz daudzskaitļa)	tajā skaitā, tai skaitā
any, all kinds	jebkādi; visādi, dažādi	visa veida
cease, discontinue	[iz]beigt	<i>pārtraukt</i>
emphasise	uzsvērt, akcentēt, izcelt	<i>pasvītrot</i>
adhere, stick to	ieturēt, ievērot	<i>pieturēties</i>
in full	pilnīgi	<i>pilnībā</i>
account	konts	<i>rēķins</i>
comprise, account for	būt (ar lokatīvu); veidot	<i>sastādīt</i>
current	pašreizējais; kārtējais; regulārs, šābrīža	<i>tekošs</i>

NB! Vārdi, kas trešajā slejā rakstīti slīprakstā, savās īstajās nozīmēs lietojami bez ierobežojuma.

- Pārbaudīt, vai dokumenta parakstītāja iniciālis un visi tekstā minētie personvārdi un vietvārdi ir atveidoti saskaņā ar norādījumiem par citvalodu īpašvārdu atveidi (atdarināšanu) latviešu valodā.

Pārbaudāmo aspektu ir daudz, un praksē to pārbaude ir gan laikietilpīga, gan visai darbietilpīga. Kopsavilkumā var teikt, ka tulkojuma pārlasīšana ietver divas būtiskas pakāpes:

1. tulkojuma un oriģināla salīdzināšana (uzsvars uz to, ka attiecīgais teksts nav oriģināls, bet tikai “starpnieks”);
2. tulkojuma kā patstāvīgas vienības novērtēšana (uzsvars uz to, ka tulkotajam tekstam organiski jāiekļaujas mērķvalodas sistēmā un kultūras vidē).

Īpaši jāuzsver otrās pakāpes nozīme – tulkojumam jābūt izmantojamam patstāvīgi, t. i., visai informācijai jābūt pietiekami skaidri un precīzi izteiktai mērķvalodā. Ja tulkoto dokumentu nav iespējams izprast bez papildu informācijas, kas jāmeklē oriģinālā, tas nepārprotami liecina, ka tulkojums nav pietiekami izstrādāts un to jāturpina uzlabot.

Ja darbam ir paredzēta arī rediģēšana, tad visas šajā nodaļā minētās norādes ir attiecināmas arī uz redaktoru.

10. KAS IR KĻŪDA?

Lai cik izglītoti būtu tiesību aktu tulkošanas procesa dalībnieki un šo tulkojumu lietotāji (vērtētāji), izpratne par to, kas ir uzskatāms par tulkojuma kļūdu, mēdz būt ļoti dažāda. To nosaka ne tikai latviešu valodas prasmes līmenis un zināšanas konkrētajā nozarē, bet arī daudzi iracionāli faktori – pieradums, paša personiskais stils, vārdi, kas kādam no mums patīk vai – tieši pretēji – šķiet kaitinoši, u. tml. Ja teksts izteiksmes ziņā šķiet svešs, tad pirmajā mirklī mums liekas, ka tas nav pareizs arī satura ziņā. Tomēr nav iespējams pamatoties uz šādiem iracionāliem apsvērumiem tad, kad jāpanāk vienošanās par juridiska teksta uzlabošanu. Ir vajadzīgi konkrēti, “izmērāmi” parametri tulkojuma kvalitātes noteikšanai, un ir jāvienojas arī par šķietami tik vienkāršo jautājumu – kas tad īsti uzskatāms par kļūdu.

Vispirms jāuzsver, ka jebkurai iestādei vai tulkošanā iesaistītu personu grupai var būt specifiskas tulkošanas prasības, kas kādā konkrētā gadījumā var likt vai nu paplašināt, vai sašaurināt kļūdas jēdzienu. Dažāda ir arī katra tulkotāja pašvērtējuma latīņa – pat tad, ja pēc vispārējiem standartiem tulkojums ir pieņemams, mēs paši bieži vien zinām, ka būtu varējuši to izstrādāt labāk. Var pat teikt, ka tulkojuma uzlabošanas iespējas ir gandrīz bezgalīgas.

Vērtējot kādu tulkojumu, neapšaubāmi svarīgi ir arī tas, kādam mērķim tas domāts, cik ilgi kalpos, kas būs tā lietotāji. Tūlī gan jāprecizē, ka no tulkotāja viedokļa jebkurš slikts tulkojums ir slikti padarīts darbs, un tajā pieļautās kļūdas nepazūd tikai tāpēc, ka pēc sanāksmes tulkojums tiek izmests papīrgrozā. Profesionālās izaugsmes ziņā nav “svarīgu” un “mazsvarīgu” tulkojumu.

Runājot par ES tiesību aktiem un to tapšanu, jāuzsver, ka tajā iesaistītas vairākas puses – ES iestādes, to tulkotāji un juristi lingvisti, kā arī Latvijas Republikas iestādes un to speciālisti. ES tiesību aktu sagatavošanā un projektu apspriešanā uzmanība lielākoties tiek pievērsta konkrētā regulējuma saturam, un tulkojuma analīzei laika parasti ir ļoti maz. Tāpēc ir svarīgi šo laiku izmantot iespējami racionāli, operatīvi identificēt pieļautās kļūdas un informēt par tām atbildīgos dienestus. No Latvijas Republikas speciālistiem tiek gaidīta galvenokārt nozares ekspertīze, taču ministriju pienākums ir arī vērtēt tiesību aktu tekstu vispārējo līmeni un nodrošināt to atbilstību juridisku tulkojumu kvalitātes prasībām.

Lai atvieglotu tulkojuma izvērtēšanu un nodrošinātu prasību vienotību un konsekveni, ieteicams tekstu vienmēr vērtēt pēc vieniem un tiem pašiem kritērijiem:

1. atbilstība oriģinālam – vai normā ietvertā doma nav sagrozīta vai izteikta pārprotami, vai nav teksta izlaidumu, vai teksts nav interpretēts pārāk brīvi, vai nav faktu kļūdu (mērvienību, skaitļu, atsauču, datumu u. tml. neatbilstība oriģinālam);
2. valodas kļūdas un klāja paviršība – gramatiski nepareizi teikumi, nepareiza vārdformu izvēle, nesaskaņoti locījumi u. tml., kā arī daudz drukas kļūdu, kas kopumā tekstu dara grūti uztveramu vai pārprotamu (sīkāku valodas jautājumu izklāstu skat. **7. nodaļā**);
3. terminoloģijas kļūdas – pēc būtības nepareizi termini vai nekonceptenti lietoti termini. Apsverot konkrēto terminu lietderību, jāņem vērā vairāki aspekti, piemēram, Latvijas Republikas tiesību aktos un citos Latvijas Republikai saistošos tiesību aktos

lietotā terminoloģija, tas, kā termins iekļaujas konkrētās nozares sistēmā u. tml. (sīkāku terminoloģijas jautājumu izklāstu skat. **8. nodaļā**).

Protams, zināmā mērā šis dalījums ir mākslīgs, jo visas kļūdas ir savstarpēji saistītas, dažas kļūdas var uzskatīt tiklab par gramatikas, kā satura kļūdām, paviršības kļūdas var izvērsties par faktu kļūdām utt. Tomēr, šādi strukturējot vērtējumu, ir vieglāk izvairīties no gaumes labojumiem un pamatot viedokli. Tulkojums jāanalizē visos šajos aspektos un tulkojuma vērtējums – pieņemams vai ne – būs atkarīgs gan no kļūdu skaita katrā grupā, gan no to iespējamām sekām.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2020. gada 2. septembra noteikumiem Nr. 550 visos jautājumos, kas saistīti ar ES tiesību aktu tulkojumu saskaņošanu un kvalitātes vērtēšanu, Latvijas iestādes var lūgt centra palīdzību.

10.1. Labojumi Eiropas Savienības tiesību aktu projektos (t. s. valodas atruna)

ES tiesību aktu projekti tiek apspriesti Padomes darba grupās, un lielākā vērība tajās tiek pievērsta dokumentu saturam. Šajā posmā dokumenti parasti tiek izskatīti angļu vai franču valodā. Dokumentu grozījumi, kas tiek izdarīti darba grupās, dalībvalstu priekšlikumi un saskaņā ar tiem precizētās dokumentu versijas netiek tulkotas latviski. Tāpēc īpaši būtiski ir vēlāk, kad darba grupa beigusi darbu un dokuments ir nodots apstiprināšanai vai izskatīšanai *COREPER* (Pastāvīgo pārstāvju komitejas) sanāksmē, saņemot dokumenta latviešu valodas versiju, to rūpīgi izlasīt un izvērtēt tās kvalitāti.

Ja, izvērtējot latviešu valodas versiju, eksperts konstatē kļūdas un atzīst to par nepieņemamu, kā arī, ja dokuments vispār nav pieejams latviešu valodā (bet saskaņā ar procedūru tam būtu jābūt arī latviešu valodā), attiecīgais eksperts informē atbildīgo ministriju, kas piesaka t. s. valodas atrunu.

Izskatot tiesību aktu projektus Padomes juristu lingvistu darba grupā, bieži tiek pieaicināti arī dalībvalstu eksperti. Darba grupa izskata dokumentu tā sagatavošanas valodā (parasti angļu vai franču), taču sanāksmē vai pēc tās ir iespēja ar latviešu valodas juristiem lingvistiem pārrunāt problēmas, kas saistītas ar dokumenta latviešu valodas versiju. Jāuzsver, ka Latvijas pārstāvju uzdevums nav pašiem veikt kļūdaina teksta labošanu (rediģēšanu), bet gan novērtēt dokumenta kvalitāti kopumā un ar konkrētiem piemēriem ilustrēt un pamatot savu vērtējumu.

Nepieciešamības gadījumā nozaru ministrijas var lūgt centra palīdzību.

10.2. Labojumi spēkā esošos Eiropas Savienības tiesību aktos (t. s. *corrigendum* procedūra)

Kad ES tiesību aktu izstrāde ir beigusies un konkrētais tiesību akts ir oficiāli pieejams latviešu valodā, kaut ko tajā mainīt var, tikai izmantojot procedūru, ko dēvē par *corrigendum* procedūru, proti, kļūdu labojumu iesniegšanas procedūru (no latīņu valodas *corrigenda* – ‘kļūdu saraksts’).

Kļūdu labojums tiek gatavots, pamatojoties uz argumentētu dalībvalstu lūgumu, ko izvērtē juristi lingvisti un nozaru speciālisti, ņemot vērā to, vai dokumentā konstatētajām

kļūdām var būt juridiskas sekas un vai tās ietekmē teksta izpratni kopumā. Kļūdu labojuma pieprasīšana un teksta korigēšana nav reglamentēta ES tiesību aktos. Iekšējo procedūru nosaka dalībvalstis.

Latvijā pēc būtiskas kļūdas konstatēšanas jau pieņemtā ES dokumentā atbildīgā iestāde sagatavo ierosinājumu labojumam, saskaņo šo ierosinājumu ar centru un tad nosūta Ārlietu ministrijai. Centrs vienojas ar atbildīgo iestādi par atzinuma sniegšanas termiņu, ņemot vērā katru atsevišķo gadījumu. Ārlietu ministrija tulkojuma labojuma priekšlikumu iesniedz Ministru padomes Ģenerālsekretariātā vai Eiropas Komisijas atbildīgajā dienestā.⁵⁷

Kļūdu labošana publicētos tiesību aktos ir visai laikietilpīga procedūra. Latvijas iestādēm jāsniedz pietiekams pamatojums labojumu nepieciešamībai, īpaši uzsverot iespējamās juridiskās sekas, ja konstatētās kļūdas netiks labotas. Faktiski šajā stadijā – kad oficiālais tulkojums jau publicēts – tieši juridisko seku aspekts ir būtiskākais faktors, kas liek pieņemt labojumu veikšanas lēmumu. Citi aspekti, kas juridiskās tehnikas, valodas, terminoloģijas u. tml. ziņā tāpat var būt pietiekami svarīgi, taču nevar radīt juridiskas sekas, parasti vairs netiek ņemti vērā.

Tas nozīmē, ka dažādu darba grupu dalībniekiem un Latvijas iestāžu ekspertiem aktīvi jāiesaistās jau projektu sagatavošanas stadijā un dokumentu projekti jālasa ļoti rūpīgi, lai jau laikus novērstu visas nepilnības.

⁵⁷ Ministru kabineta 2010. gada 21. septembra instrukcija Nr. 15 “Eiropas Savienības dokumentu tulkojumu izvērtēšanas, saskaņošanas un būtisku kļūdu labošanas kārtība”. Pieejama tiešsaistē: <https://likumi.lv/doc.php?id=218347>.

I PIELIKUMS

PIETURZĪMJU LIETOJUMA SALĪDZINĀJUMS LATVIEŠU UN ANĢĻU VALODĀ

Šajā pielikumā apkopoti biežākie pieturzīmju lietošanas veidi latviešu un angļu valodā.

Punkts

Latviešu valodā

Punktu liek:

- aiz arābu cipariem, apzīmējot kārtas skaitli (*15. pants*), tostarp datumos (*23.09.2016., 2017. gada 7. aprīlī*);
- pulksteņa laika apzīmējumos starp stundas un minūšu cipariem (*no 13.00 līdz 15.00*);
- pēc vārdu saīsinājumiem (*u. c., cien., š. g.*). Ja teikuma beigās ir saīsinājums ar punktu, tad papildu punktu teikuma beigu apzīmēšanai neliek;

Panti var būt dalīti vēl sīkākās vienībās – punktos, apakšpunktos u. c.

- stāstījuma teikuma beigās;

Komisijai ir pieejami visi dati.

- stāstījuma teikuma beigās, ja tajā ietverts citāts vai pēdiņās lietoti nosaukumi, kas beidzas ar jautājuma vai izsaukuma zīmi;

Un no tādām balsīm “lokāties, mežu gali!”.

- pamudinājuma teikumos, ja tajos izteikts padoms, rosinājums vai atļauja, un ja tas izteikts bez īpaša kategorisma un emocionalitātes;

Dari, ko darīdams, apdomā galu.

- dažu retorisko jautājuma teikumu beigās, kuri nav emocionāli;
- matemātikā reizināšanas zīmes funkcijā ($2 \cdot 2$);
- aiz romiešu cipara, ja tas atrodas nodaļas (vai citas teksta daļas) nosaukuma priekšā;

I. Vispārīgi noteikumi

II. Definīcijas

- e-pasta adresēs un tīmekļa vietņu adresēs, piemēram, *vards.uzvards@iestade.lv*;

- noslīdzot zemsvītras piezīmi.

Starp punktu un iepriekšējo burtu vai ciparu atstarpi neliek.

Punktu neliek:

- aiz nosaukumu saīsinājumiem (*LR, LU, RSU*);
- aiz simbolu apzīmējumiem un metriskās mērvienību sistēmas apzīmējumiem (*H, O, N, m, kg*);
- aiz citā burtveidolā iespiestiem virsrakstiem un apakšvirsrakstiem;
- aiz adreses un paraksta vēstulēs;
- dažādos lietišķajos rakstos aiz datuma un vietas norādes (*2009. gada 3. decembrī*), bet, ja datumu raksta tikai ar arābu cipariem, punkts ir jāliek (*23.12.2007.*);
- telegrammu tekstā pieturzīmes neizmanto vispār;
- lappušu numerācijā un aiz ierakstiem dažādās tabulās, ailēs (taču, ja ir saīsināti vārdi tabulā, tad aiz tiem, protams, punkts jāliek);
- aiz gadskaitļa, kad tas ir iekavās un ir nepārprotams (*2017*);
- aiz romiešu cipara vai attiecīgā burta tiesību aktu pielikumu numerācijā.

Papildus noteikumiem B pielikuma paskaidrojumos dati jādrukā, kā norādīts turpmāk.

Angļu valodā

Punktu liek:

- datumos *17.09.2015.* (var arī šādi *17/9/2015; 17-9-2015; 17 September 2015*);
- pulksteņa laikos *9.30* (var lietot arī kolu, proti, *9:30*);
- dažos saīsinājumos, piemēram, *Monday 23 Dec., etc., a.m., p.m., e.g.* Ja teikuma beigās ir saīsinājums ar punktu, tad papildu punktu teikuma beigu apzīmēšanai neliek;

The elevations selected shall always be the highest in the immediate vicinity and shall generally indicate the top of a peak, ridge, etc.

- *B.C., A.D.* (bet aizvien pieaug tendence lietot *BC* un *AD* bez punktiem);
- teikuma beigās;

The applicant shall be informed of the extension.

- noslīdzot zemsvītras piezīmi (ja vien to neveido tikai tīmekļa vietnes adrese vai e-pasta adrese);
- e-pasta adresēs un tīmekļa vietņu adresēs, piemēram, *name.surname@website.com*;
- decimālskaitļu daļu atdalīšanai no veselā skaitļa, piemēram, *6.5, 67.98* (latviešu valodā decimālskaitļos izmanto komatus).

Starp punktu un iepriekšējo burtu vai ciparu atstarpi neliek.

Punktu neliek:

- aiz mērvienībām, piemēram, *4 kg (4 kilograms), 10 m (10 metres), 5 m dollars (5 million dollars)*;
- aiz saīsinājumiem, piemēram, *Mr, Mrs, Ms, Dr, St* (bet amerikāņu angļu valodā aiz šiem saīsinājumiem liek punktu);
- aiz virsrakstiem.

Introduction

Data requirements

Komats

Latviešu valodā

Komatu liek:

- starp vienlīdzīgiem teikuma locekļiem, ja tos nesaista saikļi **un, vai**;

Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas kopīgā rokasgrāmata

- starp atkārtotiem vārdiem;
- savrupinātu un norobežotu teikuma locekļu, vārdu grupu un divdabja teicienu atdalīšanai;

Pilnvaras pieņemt deleģētos aktus Komisijai piešķir, ievērojot šajā pantā izklāstītos nosacījumus.

- iespraudumu (cerams, domājams, protams, kā redzams, pirmkārt, bez šaubām u. c.) atdalīšanai;

Protams, citādas prasības ir vārdam ..

- lai no paskaidrojošo vārdu grupas iespraudumā un pārējā teikuma atdalītu ievadītālvārdus **īsāk, konkrēti, proti, respektīvi, tas ir, tā sakot, īsi sakot, precīzāk, pareizāk, teiksim**;

•

Atļaujā norāda sīkāku informāciju, proti, atsauces laikposmu, par kuru jāaprēķina kopējais svars.

- uzrunas atdalīšanai (*Labrīt, dārgie draugi!*);
- izsaukmes vārdu atdalīšanai (*ai, ak*);

- lai atdalītu partikulas **jā** un **nē**;
- bibliogrāfiskajās norādēs (*Kalniņš, Jānis; Krūmiņa, L.; Gogs, Vinsents van; Grimmī, brāļi*);
- aiz tiešās runas teikuma stāstījuma formā, kā arī piebildes atdalīšanai starp tiešās runas daļām;
- lai atdalītu salikta teikuma daļas:
 - lai atdalītu bezsaikļa teikuma daļas;

Skaties abām acīm, klausies abām ausīm.

- lai atdalītu salikta pakārtota teikuma daļas, ko var ievadīt tādi saikļi kā **ka, lai, ja, jo, tāpēc ka, tādēļ ka, tā kā, tā ka, kaut gan, kaut arī, lai gan, lai arī, kamēr, līdz, līdzko, tiklīdz, tiklīdz kā, kolīdz, kopš, iekams, pirms**;

Ja vien 4. nodaļā nav noteikts citādi, aile, kas nav jāizmanto, būtu jāatstāj pilnīgi tukša.

- lai atdalītu salikta sakārtota teikuma daļas, ko var ievadīt tādi saikļi kā **un, arī, kā arī, ne vien – bet arī, tiklab – kā arī, ne tikai – bet arī, ne tikvien – bet arī, drīz – drīz, gan – gan, ir – ir, kā – tā, ne – ne, nedz – nedz, te – te, tik – tik, bet, tomēr, taču, turpretī, turpretim, bet tomēr, ne – bet, nevis – bet, vai, vai – vai, vai nu – vai (arī), jeb vai**.

Pirmajā daļā minēto laikposmu nosaka mēnešos, un tas nepārsniedz 6 mēnešus.

NB! Komatu **un** un **vai** priekšā neliek, ja abiem sakārtotajiem saistītajiem teikuma komponentiem kopīgs kāds apstāklis, kāds saiklis, partikula vai modāls vārds. Tāpat komatu neliek starp diviem vienlīdzīgiem palīgteikumiem, kurus saista **un** vai **vai**;

Neatkarīgi no šā panta 1. punkta pilnīgu atbrīvojumu no ievadmuitas nodokļa piešķir pārnēsājamiem mūzikas instrumentiem, ko uz laiku ievad ceļotāji un ko paredzēts izmantot profesionālā darbībā.

- decimāldaļu atdalīšanai no veselā skaitļa, piemēram, *450,5 metri* (angļu valodā decimālskaitļos izmanto punktus).

Starp komatu un iepriekšējo burtu vai ciparu atstarpi neliek.

Komatu neliek:

- starp atkārtotiem vārdiem, ko pastiprinājuma nolūkā saista partikulas **jau, jo, ne, nu, tad** vai vārdi **kas, kur, ko** (*tiesa kas tiesa, lielu jo lielu*);
- starp diviem vai vairākiem priekšvārdiem (*Evelīna Elva Broka*);

- starp dažāda ranga vai nozaru amata un goda nosaukumiem (*Latvijas Zinātņu akadēmijas īstenais loceklis habilitētais ķīmijas doktors profesors Jānis Stradiņš*);
- starp iespraudumu un ievadītārvārdiem **tā sauktais, tā saucamais, to starpā, to skaitā, to vidū, galvenokārt, it (sevišķi), it (īpaši), droši vien, acīmredzot;**

Samaksu veic skaidrā naudā vai jebkurā citā līdzvērtīgā norēķinu veidā, tostarp pielāgojot kredīta atlikumu, saskaņā ar valsts tiesību aktiem.

- ja aiz **nezin, sazin, diezin** seko **kas, kā, kad, kur, kādēļ, kāpēc, no kurienes, uz kuriem, vai** (*darbs veicās kā kuro reizi, sasēdām kur kurais*);
- ja lieto **(ne)kas cits, (ne)viens cits, tāds pats, ne tik daudz, nekur citur** kopā ar salīdzinājuma partikulu **kā** (*neatliek nekas cits kā klusēt*).

Angļu valodā

Komatu liek:

- starp vienlīdzīgiem teikuma locekļiem;

The State Party reports on the measures taken by it at the bilateral, subregional, regional and international levels for the implementation of the Convention.

- lai atdalītu salikta pakārtota teikuma daļas. Ar komatiem ir jāatdala palīgteikums, ko ievada attieksmes vietniekvārds (*non-restrictive relative clause*); šis palīgteikums sniedz papildu informāciju un to var izlaist, nemainot teikuma jēgu. Palīgteikums var sākties ar šādiem vārdiem: **which, whose, who** vai **whom**.

Any reference to a portion of this document, which is identified by a number and/or title, includes all subdivisions of that portion.

NB! Palīgteikumu, ko ievada attieksmes vietniekvārds (*restrictive relative clause*) un kas satur svarīgu informāciju, kuru izlaižot zustu teikuma jēga, ar komatiem neatdala;

The customs authorities may prohibit persons who do not provide the necessary assurance of compliance with the customs provisions from carrying on an activity in a free zone;

- lai atdalītu teikuma daļas, kas var tikt izlaistas. Šis teikuma daļas ir papildu informācija, kas nav galvenā teikuma daļa, bet gan sniedz kādu papildu informāciju, skaidrojumu, precizējumu;

In exceptional cases, the customs authorities may grant total relief from import duty. If applicable, enter identification number.

- gandrīz vienmēr pēc saikļiem (*conjunctive adverbs*) **therefore, however, consequently, moreover, nevertheless, meanwhile, thus** u. c.

However, this period may be extended by the customs authorities for justified reasons.

Taču pirms šiem saikļiem komatu neliek. Šajos gadījumos labāk likt semikolu vai punktu;

Many of the criticisms that have been made of the Convention are specifically answered by this provision. Thus, for example, this article underlines the importance of respect ...

- lai atdalītu divas neatkarīgas teikuma daļas, ko savieno saikļi. Komats jāliek pirms šādiem saikļiem: **and, or, but, while, yet, for, so, either .. or, neither .. nor, both .. and**;

This Annex sets out rules for all products, but the fact that a product is included in it does not mean that ...

- skaitļos, lai attēlotu tūkstošus un miljonus, piemēram, 7,980; 11,487,562 (latviešu valodā šeit komatu neliek, bet izmanto saistītās atstarpes, t. i., daudzciparu skaitļos, ko veido vairāk par četriem cipariem, cipari tiek grupēti pa trim, sākot no pēdējā).

NB! Komatu nelieto, lai atdalītu divas neatkarīgas teikuma daļas, kad tās nesavieno nevienas saiklis. Šādā gadījumā jāliek vai nu punkts, vai semikols.

Starp komatu un iepriekšējo burtu vai ciparu atstarpi neliek.

Kols

Latviešu valodā

Kolu lieto:

- aiz precizējamā vārda, kam seko vienlīdzīgu teikuma locekļu vai komponentu uzskaitījums;

Pastāv trīs ziņošanas punktu kategorijas: uz zemes esošs navigācijas līdzeklis, krustojums un maršruta punkts.

- aiz piebildes, ja tai seko tiešā runa;
- lai atdalītu citātus;
- virsrakstos aiz pamatnosaukuma, dodot paralēlnosaukumu (*Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*);
- parādot jēdzienu (skaitļu) attiecību (*attiecība ir 17:19*);

- matemātikā dalīšanas zīmes funkcijā ($5 : 5 = 1$);
- bieži arī apzīmējot laiku, bet tikai tehniskas zīmes funkcijā (19:00);
- bibliogrāfiskajās norādēs kā atdalītājzīmi izdevēja nosaukuma priekšā, kā arī citu komentāru atdalīšanai;
- aiz salikta teikuma daļas, kas nav savienota ar saistītātvārdu, ja nākamajā daļā izteikts paskaidrojums, pamatojums.

Laime ir līdzīga varavīksnei: to nekad neredzam pār savām, bet pār citu galvām spīdot.

Starp kolu un iepriekšējo burtu vai ciparu atstarpi neliek.

Angļu valodā

Kolu lieto:

- lai ievadītu sarakstu/uzskaitījumu, citātu vai tiešo runu;

Enter the contact person's name and any of the following: telephone number, e-mail address (preferably of a functional mailbox) and, if applicable, the fax number.

- lai paskaidrotu kaut ko, kas ir pateikts teikuma sākumā;

Consistent with the Convention's emphasis on the importance of acting in the best interests of the child, this article emphasizes the message of child-centred education: that the key goal of education is the development of the individual child's personality, talents and abilities, in recognition of the fact that every child has unique characteristics, interests, abilities, and learning needs.

- pulksteņa laikos 9:30 (var lietot arī punktu, proti, 9.30).

Starp kolu un iepriekšējo burtu vai ciparu atstarpi neliek.

Semikols

Latviešu valodā

Ar semikolu atdala:

- samērā patstāvīgus teikuma komponentus:

Dari ko darīdams, apdomā labi; apdomā labi, padari gudri.

- savstarpēji jēdzieniski atšķirīgas vienlīdzīgu teikuma locekļu grupas vai vienlīdzīgus teikuma komponentus;
- pakārtotus uzskaitījuma elementus zinātniskos rakstos, likumos utt.

Starp semikolu un iepriekšējo burtu vai ciparu atstarpi neliek.

Angļu valodā

Semikolu lieto:

- lai savienotu divas neatkarīgas teikuma daļas, ja starp tām nav izmantoti saikļi;

The data may be added legibly by hand; in this case, the form should be completed in ink in block capitals.

- lai uzskaitītus terminus, noteikumus atdalītu vienu no otra, jo īpaši, ja tajos tiek izmantoti komati;

Basic skills include not only literacy and numeracy but also life skills such as the ability to make well-balanced decisions; to resolve conflicts in a non violent manner; and to develop a healthy lifestyle, good social relationships and responsibility, critical thinking, creative talents, and other abilities which give children the tools needed to pursue their options in life.

- lai savienotu neatkarīgas teikuma daļas, izmantojot tādus vārdus kā **therefore, however, consequently, moreover, otherwise, nevertheless, meanwhile, thus** u. c.;

The information required by the provisions of this chapter is mandatory; however, the layout of this form is not mandatory.

- lai savienotu divas neatkarīgas teikuma daļas, jo īpaši, ja teikumā jau tā ir daudz komatu. To lieto pirms šādiem saikļiem: **and, but, yet, or, then, so**.

Sustainable development cannot be realized without peace and security; and peace and security will be at risk without sustainable development.

Starp semikolu un iepriekšējo burtu vai ciparu atstarpi neliek.

Domuzīme

Latviešu valodā

Domuzīmi lieto:

- kāda izlaista vārda vietā stilistiskos nolūkos;

Pirms pakalpojuma vai procesa elektronizācijas tiek analizēta darbības procesa efektivitāte, bet nepieciešamības gadījumā – process tiek pārveidots.

- atdalot savrupinājumus un norobežotus teikuma locekļus;

Tas attiecas uz jebkura veida brīdinājumiem – patiesiem, nebūtiskiem vai nepamatotiem.

- atdalot garus vai patstāvīgus iespraudumus;

Tas ir atsevišķu vienību skaits, kuras iepakotas tādā veidā, ka tās nav iespējams atdalīt citu no citas, vispirms neatverot iepakojumu, vai – ja iepakojuma nav – gabalu skaits.

- minot garāka vārda saīsinājumu turpmākai lietošanai tekstā;

Atbilstoši Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas (turpmāk – UNESCO) Konvencijai par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu nemateriālā kultūras mantojuma elementu var pieteikt iekļaušanai UNESCO Cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma reprezentatīvajā sarakstā vai Nemateriālā kultūras mantojuma, kam jānodrošina neatliekama saglabāšana, sarakstā (turpmāk – Konvencijas saraksts).

- aiz vienlīdzīgo teikuma locekļu uzskaitījuma vispārinošā vārda priekšā;
- tekstu virsrakstos, lai izceltu vairākus elementus;
- starp atkārtotiem vārdiem (*vēls – stipri vēls*);
- tiešās runas atdalīšanai no piebildes;
- kā mīnusa zīmi (-25°);
- ar divām domuzīmēm parāda garāku pauzi runā vai aprāvumu, kad nepabeidz domu;
- ar trim domuzīmēm var parādīt izlaidumu citātā, ja izlaists viens vai vairāki teikumi.

Domuzīmi no pārējā teksta atdala ar atstarpēm abās pusēs.

Vienotājdomuzīmi lieto starp vienojamajiem vārdiem bez atstarpēm:

- prievārda **līdz** vietā, ja saista ciparus (*1899–1915*);

- starp vārdiem vai vārdkopām, kas nosauc saistījuma pretējos polus vai atsevišķus locekļus, parādot sakarību (*Rīgas–Ventspils dzelzceļš*).

Angļu valodā

Domuzīmi lieto:

- lai atdalītu iespraudumus, remarkas u. c. tamlīdzīgus iestarpinājumus. Domuzīmes izmanto tādā gadījumā, ja vārdi, ko atdala, gramatiski un semantiski nav svarīgi teikumam, proti, tos izņemot, teikuma jēga nemainītos.

The Standard Shipping Mark can be simplified further for some modes of transport whereas Cargo Handling Marks – especially danger marks – must be shown in full.

Šīs domuzīmes (pretēji iekavām) nerada iespaidu, ka atdalītās teikuma daļas ir nesvarīgas vai neattiecas uz tekstu;

- lai izteiktu kādu ideju teikuma beigās;
- lai atdalītu piemērus, paskaidrojumus, paplašinājumus u. c.

Colour coding – such as the marking of green stripes or crosses – should be avoided whenever possible, and no reference in documents to such coding should be required.

Šāda veida domuzīme pilda to pašu funkciju, ko kols, taču šī domuzīme ir mazāk formāla.

NB! Domuzīmes ir ērti izmantot, jo tās padara tekstu, piemēram, prozu, dabiskāku un sarunvalodai līdzīgāku. Taču, ja domuzīmes izmanto pārāk daudz un lieki, teksts var šķīst neformāls un steigā uzrakstīts.

Domuzīmi no pārējā teksta atdala ar atstarpēm abās pusēs.

Defise

Latviešu valodā

Defisi lieto:

- dubultzvārdos (*Kalna-Kalniņa*);
- ģeogrāfiskajos nosaukumos (*Ķemeru-Smārdes tīrelis*);
- marku, standartu u. tml. apzīmējumos (*Audi-80*);
- sarežģītu ķīmisko savienojumu nosaukumos (*akrilnitrila-butadiēna-stirola kopolimērs*);
- dažos saīsinājumos, piemēram, *b-ba* (*biedrība*), *k-gs* (*kungs*);
- saīsinātā pierakstā, norādot vārda mainīgo daļu gadījumos, kad iespējamas alternatīvas;

Ierakstiet attiecīgā(-o) biroja(-u) adresi(-es).

- tādos terminos, kas sastāv no diviem vai vairāk lietvārdiem, kas ir nesaraucjami saistīti (*pirkuma-pārdevuma līgums, angļu-krievu-vācu vārdnīca, ķemmes-bedrīšu rotājumi*);
- šifrētos nosaukumos (*Ziemeļpols-11, ER-1*);
- lai parādītu vārda sadalījumu morfoloģiskajās sastāvdaļās (*pa-saul-e*);
- vārdu sadalīšanai zilbēs (*de-fi-se*);
- lai parādītu saraustītu izrunu (*Lab-rīt vis-ap-kārt!*);
- lai attēlotu skaņu atdarinājumus (*Ha-ha-ha!*);
- lai parādītu atsevišķu burtkopu vai vārda daļu izlaidumus;
- starp ciparu vai simbolu grupām, lai tās padarītu pārskatāmākas (*LV-1084, BV-1235*).

Defisi no pārējā teksta neatdala ar atstarpēm.

Angļu valodā

Defisi lieto:

- dubultvārdos (*José-María Olazábal, Jean-Paul Gaultier, Claude Lévi-Strauss, Philip Johnson-Laird*). Taču daži var dot priekšroku rakstībai bez defises. Jārespektē tas, kā vārda nesējs to raksta;
- vārdu savienojumos (taču ir jāpārbauda vai tiešām tie tiek rakstīti ar defisi, jo aizvien biežāka ir tendence defisi nelietot), piemēram, *end-use, self-assessment, well-being*;
- starp saliktiem apzīmētājiem.

a paper-based customs declaration; non-profit-making organisations; sound-, image- or data-carrying media

Ja nav defises, tad daudzos gadījumos var nebūt skaidrs, ka tas ir apzīmētājs;

- bieži pēc priedēkļa (*re-imported, non-commercial*), defisi lieto vienmēr, ja priedēklis seko:
 - lielais burts (*non-EC countries*);
 - cipars (*pre-1500 English literature*);
 - vārds, kurā jau ir defise (*non-bribe-taking politicians*);
 - saliktenis, kas sastāv no diviem vārdiem. Šajā gadījumā saliktoņa vārdus arī savieno ar defisi (*pre-twentieth-century music, bet twentieth century*);
- starp skaitļiem no 21 līdz 99 (*twenty-one, eighty-eight*);
- daļskaitļos (*fractions*), piemēram, *three-fourths, one-half*;
- starp vārdiem vai vārdkopām, kas nosauc saistījuma pretējos polus vai atsevišķus locekļus, parādot sakarību (*the Brussels-Paris route*);
- X-Y, kas nozīmē “*from X to Y*” vai “*between X and Y*”. Šajā gadījumā ir jālieto t. s. *en dash*, kas ir mazliet garāka par defisi, bet īsāka par domuzīmi. Ja to tehniski nav iespējams ievietot, tiek lietota defise;

Steel contains 0.1–1.7 % carbon; These fossils are 30–35 million years old. (**BET NE** Steel contains ~~from~~ 0.1–1.7 % carbon. Steel contains ~~between~~ 0.1–1.7 % carbon.)

Defisi no pārējā teksta neatdala ar atstarpēm.

Pēdiņas un vienpēdiņas

Latviešu valodā

Pēdiņas raksta:

- tiešo runu;
- citētus vārdus;
- definējamo vārdu vai izteicienu;

“Komerčiāls gaisa pārvadājums” ir gaisa kuģa lidojums pasažieru, kravas vai pasta pārvadāšanai par samaksu vai citu atlīdzību.

- literāru vai mākslas darbu nosaukumus, žurnālu, laikrakstu nosaukumus u. c., bet darbu nosaukumus neliek pēdiņās bibliogrāfiskajos sarakstos;
- rūpnīcu, fabriku, uzņēmumu, biedrību, klubu u. tml. nosaukumus, ja nosaukumā nav ietverts sugas vārds (*SIA “Bērzkalni”*, bet *Latvijas Dārzkopības un biškopības biedrība*);
- kuģu, mašīnu, aparātu un ierīču nosaukumus (*automašīna “Ford”*);
- lauku māju jeb viensētu un zemnieku saimniecību nosaukumus;
- dažādus saldumu, dzērienu, ēdienu u. tml. nosaukumus (*konfektes “Gotiņa”*);
- dažādu ordeņu, medaļu, likumu nosaukumus u. tml., ja tos apraksta nominatīvā formā, minot tieši aiz sugasvārda (*medaļa “Par centību”*);
- vārdus, kas lietoti pretējā nozīmē;
- vārdus, ko rakstītājs lietojis ironiskā nozīmē;
- vārdus, vārdu savienojumus, ko lieto pārnestā nozīmē (*Parīzes “vēderā”*).

Ja pēdiņās ietvertā daļa ir teikuma (vai frāzes) beigās, pieturzīmi liek aiz pēdiņām.

Ja pēdiņās ietvertā daļa ir patstāvīgs teikums, punktu, izsaukuma zīmi vai jautājuma zīmi liek pēdiņu iekšpusē un aiz pēdiņām kopējo pieturzīmi neliek.

Vienpēdiņas raksta:

- augu vai augļu šķirņu nosaukumus (*krūmroze ‘Artemis’*);
- vārdu nozīmes vai terminā iekļautā jēdziena skaidrojumā.

Latviešu valodā citātos un definīcijās parasti nelieto vienpēdiņas. Ja tiešajā runā vai citātā ir iekļauts cita runātāja teksts, cits citāts vai nosaukums (virsraksts), lietojamas dubultpēdiņas.

Starp pēdiņām un tajās iekļauto tekstu atstarpes neliek. Izvēlas vienu teksta izcēluma veidu: ja izceļamo tekstu norāda slīprakstā, tad neliek pēdiņas un otrādi.

Angļu valodā

Nav noteikts vai jāizmanto vienkāršās (‘’) vai dubultās jeb parastās pēdiņas (“”), taču autoram jāizvēlas viens no variantiem un tas arī visā tekstā jāizmanto. Britu angļu valodā biežāk tiek izmantotas vienkāršās, turpretim amerikāņi dod priekšroku dubultajām pēdiņām.

Pēdiņas izmanto:

- lai izceltu grāmatu, avīžu, veikalu, filmu, dziesmu u. c. nosaukumus;

There’s a special report all about it in ‘The Daily Mail’.

- lai izceltu rakstu vai grāmatas nodaļu nosaukumus, arī īsu stāstu nosaukumus;

The longest chapter in the book is the last one called ‘The Future of Africa’.

- lai izceltu kādu konkrētu vārdu vai vārdu savienojumu;

The term ‘natural fibres’ is used in the list to refer to fibres other than artificial or synthetic fibres.

- lai parādītu, ka tiek apšaubīta kāda vārda vai vārdu savienojuma patiesā nozīme;

I am very disappointed by his ‘apology’. I don’t think he meant it at all.

Starp pēdiņām un tajās iekļauto tekstu atstarpes neliek. Izvēlas vienu teksta izcēluma veidu: ja izceļamo tekstu norāda slīprakstā, tad neliek pēdiņas un otrādi.

Divpunkte

Latviešu valodā

Divpunkti lieto, lai parādītu atsevišķu vārdu, vārdkopu vai teikuma daļu izlaidumu citātos. Ja izlaidums ir plašāks, piemēram, izlaists vesels teikums vai lielāks teksta fragments, centra tulkojumos divpunkti liek apaļajās iekavās, proti, (..).

Starp divpunkti un iepriekšējo burtu vai ciparu liek atstarpi.

Angļu valodā

Divpunkti lieto mūzikā aiz nots, lai parādītu, ka tā ir gara.

Daudzpunkte

Latviešu valodā

- Lieto, ja teikuma beigās ir vairāku parādību uzskaitījums, kuru varētu vēl turpināt.

Bekas, mušmires, gailenes...

- Lieto arī tad, ja teikuma beigās kādu vārdu atkārto, tādējādi izceļot nosauktās parādības daudzumu.

Paiet stunda, vēl stunda, vēl...

- Lieto, ja domu nepabeidz un teikumu aprauj.

Es visu laiku domāju...

- Bieži atdala psiholoģiskās pauzes.

Āgenskalna priedes... Tām nākas atkāpties arvien tālāk.

Starp daudzpunkti un iepriekšējo burtu vai ciparu atstarpi neliek.

Angļu valodā

Daudzpunkti lieto:

- ja domu nepabeidz un teikumu aprauj;
- lai parādītu atsevišķu vārdu, vārdkopu vai teikuma daļu izlaidumu citātos.

Ja daudzpunkte ir stāstījuma teikuma beigās, papildu punktu neliek. Taču, ja daudzpunktai sekotu cita pieturzīme (piemēram, jautājuma zīme, kols, semikols vai pēdiņas), tā tiek likta.

Ja daudzpunkte atrodas teksta sākumā, to no pārējā teksta atdala ar parastu atstarpi. Ja tā atrodas teikuma vidū, pirms tās ir saistītā atstarpe un parasta atstarpe pēc tās. Savukārt, ja daudzpunkte parāda izlaidumu teikuma beigās, pirms tās liek saistīto atstarpi.

Slīpsvītra

Latviešu valodā

Slīpsvītru lieto:

- adrešu pierakstā (*Rīgas iela 7/9, Juglas iela 45/68*);
- starp blakus rakstītiem gadskaitļiem laika posma apzīmējumā (*2008./2009. gads, 1939./40. gads*). Ar slīpsvītru gadskaitļus raksta, kad runa ir par mācību gadu, finanšu gadu u. c., kas nesakrīt ar kalendāro gadu un nozīmē 12 mēnešus (*2016./2017. mācību gads*). Savukārt, ja tiktu lietota vienotājdomezīme (*2016.–2017. gads*), tas nozīmētu 2 gadus, t. i., 24 mēnešus;
- kodos, šifros, numerācijā, piemēram, *Regula (ES) Nr. 182/2011*;
- dažos saīsinājumos (*a/s “Dobeles dzirnavnieks”*);
- daļskaitļu rakstībā (*masa ir 1/1840*);
- mērvienību apzīmējumos (*km/h, m/s*);
- lai atdalītu vārdus, kas izsaka savstarpēji aizstājamus jēdzienus;

.. lai nodrošinātu to sistēmu pareizu darbību, kuras noteiktas starptautiskajos nolīgumos/režīmos ..

- citējot dzeju vienlaidu tekstā, ar slīpsvītru atdalot dzejas rindas.

Starp slīpsvītru un tekstu parasti atstarpes neliek, bet, ja slīpsvītra atdala divu vai vairāku vārdu savienojumus, tad gan tai abās pusēs liek atstarpi.

Angļu valodā

Slīpsvītru lieto:

- gadskaitļos (*1996/98*). Ar slīpsvītru gadskaitļus raksta, kad runa ir par mācību gadu, finanšu gadu u. c., kas nesakrīt ar kalendāro gadu un nozīmē 12 mēnešus (*2016/2017*). Savukārt, ja tiktu lietota defise (*2016-2017*), tas nozīmētu 2 gadus, t. i., 24 mēnešus;
- daļskaitļu rakstībā, piemēram, $\frac{3}{4}$;
- akadēmiskajā valodā lietotā apzīmējuma *per* vietā, piemēram, *m/s, km/h* utt.;
- lai atdalītu kaut kādas alternatīvas iespējas.

transit/security accompanying document
indicate (yes/no) whether the applicant agrees to ...

Bet šāds slīpsvītras lietojums nav vēlams oficiālos dokumentos.

Iekavas un kvadrātiekavas

Latviešu valodā

Apalās iekavas lieto:

- iespraustu teikumu vai vārdu un vārdu savienojumu izdalīšanai;

Saskaņā ar 2. līdz 5. punktu standarta apmaiņas sistēmā pārstrādes produktu var aizstāt ar ievestu produktu (aizstājējprodukts).

- matemātisku darbību pierakstā, piemēram, $27:(6+3)$.

Starp apaļajām iekavām un tajās iekļauto tekstu atstarpes neliek. Pirms iekavu atvēršanas nekad neliek komatu. Ja iekavās ir vesels teikums, punktu liek pirms iekavu slēgšanas.

Kvadrātiekavas lieto:

- iespraustu paskaidrojumu, papildinājumu, labojumu un komentāru atdalīšanai;

Tādējādi darba ņēmēja [apzīmētājs], kas, uzskatot sevi par šādas diskriminācijas upuri, ceļ prasību pret savu darba devēju ar nolūku likvidēt diskrimināciju, pienākums [apzīmējamais vārds] ir pierādīt to, ka jautājumā par atlīdzību pastāv dzimumu diskriminācija.

- tiesību aktu tulkojumos kvadrātiekavās visbiežāk liek dažādus īpašvārdus un personvārdus, ko norāda slīprakstā un saglabā oriģinālā aiz latviski transkribētā vārda.

Dokumenta projektā kvadrātiekavas var izmantot, lai norādītu teksta daļu, kura var nebūt ietverta galīgajā versijā vai par kuru joprojām iespējamas diskusijas.

Starp kvadrātiekavām un tajās iekļauto tekstu atstarpes neliek.

Angļu valodā

Apalās iekavas:

- atdala iespraudumus, piemēram, pēkšņus izsaukuma vārdus, kā arī teikuma daļas, kas attiecas uz teikumu, bet tīri pakārtotā veidā, proti, ja tās izņemtu, teikums joprojām būtu loģisks;

A guarantee covering a single operation (individual guarantee) is provided in the form of vouchers.

These are items of correspondence (see point 5.2).

- bieži izmanto, lai pateiktu papildu informāciju, ko varētu likt aiz vārda “proti” (en: *i.e., namely*).

States Parties shall strive to maintain a balance between the three dimensions of sustainable development (the economic, social and environmental).

NB! Ja iekavās ir tikai daži vārdi no teikuma, tad punkts ir jāliek aiz iekavas. Taču, ja viss teikums ir iekavās, tad punktu liek pirms otrās iekavas.

Starp apaļajām iekavām un tajās iekļauto tekstu atstarpes neliek. Pirms iekavu atvēršanas nekad neliek komatu.

Kvadrātiekas lieto iespraustu paskaidrojumu, papildinājumu, labojumu un komentāru atdalīšanai. Dokumenta projektā kvadrātiekas var izmantot, lai norādītu teksta daļu, kura var nebūt ietverta galīgajā versijā vai par kuru joprojām iespējamas diskusijas.

Starp kvadrātiekavām un tajās iekļauto tekstu atstarpes neliek.

Pusiekava

Latviešu valodā

Pusiekavu lieto aiz arābu cipariem vai atsevišķiem alfabēta burtiem, lai norādītu, ka šie cipari vai burti apzīmē secību. Starp pusiekavu un iepriekšējo burtu vai ciparu atstarpi neliek.

Angļu valodā

Pusiekavu lieto aiz arābu cipariem vai atsevišķiem alfabēta burtiem, lai norādītu, ka šie cipari vai burti apzīmē secību. Starp pusiekavu un iepriekšējo burtu vai ciparu atstarpi neliek.

Apostrofs

Latviešu valodā

Apostrofu lieto:

- lai parādītu locījumu galotņu atmetumu ritma dēļ (*Apdomā, pirms dari, vai tu ar' to pabeigt vari.*);
- lai parādītu darbības vārda personu galotņu atmetumu (*Rībēj' Rīga*);

- lai parādītu patskaņu izlaidumu (*Vēl es n'esmu precējies.*);
- dažos partikulu saīsinājumos (*Ko t' [=tad] es nedarīju?*).

Starp apostrofu un iepriekšējo burtu vai ciparu atstarpi neliek.

Angļu valodā

Apostrofu lieto:

- izsakot piederību (*possessives*), piemēram, *child's personality*, *Convention's provisions*, *States parties' reports*;
- saīsinājumos *she's (she has)*, *aren't (are not)* tieši izlaisto burtu vietā;
- dažos uzvārdos *O'Leary* (īru), *d'Abbadie* (franču), *D'Angelo* (itāļu), *M'Tavish* (skotu gēlu);
- atsevišķos gadījumos ar gadskaitļiem, piemēram, *generation of '98*, taču *1970s* (amerikāņu angļu valodā ir *1970's*).

Starp apostrofu un iepriekšējo vai nākamo burtu vai ciparu atstarpi neliek.

Jautājuma zīme

Latviešu valodā

Jautājuma zīmi lieto:

- jautājuma teikuma beigās (*Vai ola vistu mācīs?*);
- aiz izsaukmes vārda (*E? Nu?*);
- iekavās aiz vārdiem vai vārdu savienojumiem, lai izteiktu šaubas par to saturu;
- kopā ar izsaukuma zīmi, ja teikumā nav formālo jautājuma modalitātes pazīmju (*Tik agri?! Nē?!*). Pirmo parasti liek to zīmi, kas izsaka galveno modalitātes veidu. Visbiežāk tā ir jautājuma zīme;
- kopā ar daudzpunkti, lai pavēstītu par lielāku pauzi, kas sekos (*Ko gan viņš visu tur nepiedzīvos?...*);
- pēc daudzpunktes, ja jautājums ir nepabeigts (*Tu domā, ka viņi...?*).

Ja jautājuma intonācija piemīt palīgteikumam saliktā pakārtotā teikumā, bet virsteikums ir ar stāstījuma intonāciju, teikuma beigās liek punktu, nevis jautājuma zīmi.

Starp jautājuma zīmi un iepriekšējo burtu vai ciparu atstarpi neliek.

Angļu valodā

Jautājuma zīmi lieto:

- jautājuma teikumu beigās;
- ļoti reti iekavās, lai parādītu, ka kaut kas nav skaidrs.

The famous allegorical poem Piers Plowman is attributed to William Langland (?1332?1400). The Lerga inscription fascinatingly contains the personal name Vmme Sahar (?), which looks like perfect Basque.

Starp jautājuma zīmi un iepriekšējo burtu vai ciparu atstarpi neliek.

Jautājuma zīmi nelieto:

- netiešajos jautājumos;
- pieklājības frāzēs jautājuma formā.

Izsaukuma zīme

Latviešu valodā

Izsaukuma zīmi lieto:

- pamudinājuma teikumos, ja tie izsaka skubinājumu, lūgumu vai pavēli, kā arī ja tie ir emocionāli (*Pār laipu iedams, neskaties zvaigznēs!*);
- izsaukuma teikumu beigās;
- vēlējuma teikumu beigās;
- emocionālu retorisko jautājuma teikumu beigās (*Kas nu āzi par dārznieku cels!*);
- iekavās aiz kāda vārda, ja grib izteikt apbrīnu, pārsteigumu, sašutumu vai tml. (*Taču vēl (!) nav iznācis laika.*);
- aiz izsaukuma vārdiem, vārdu savienojumiem (*Ā! Ak tu!*);
- kopā ar jautājuma zīmi, ja teikums izsaka gan jautājumu, gan izsaukumu;
- kopā ar daudzpunkti, ja aiz izsaukuma teikuma seko lielāka pauze;
- matemātisku darbību pierakstā, lai apzīmētu faktoriālu ($3!=3\cdot2\cdot1=6$).

Izsaukuma zīmes var dubultot un trīskāršot tikai atsevišķos gadījumos stilistiskiem nolūkiem.

Starp izsaukuma zīmi un iepriekšējo burtu vai ciparu atstarpi neliek.

Angļu valodā

Izsaukuma zīmi lieto:

- izsaukuma teikumu beigās, vai arī aiz izteicieniem neformālos rakstos, teikumos. Šādos rakstos, ja vēlas uzsvērt kaut ko, var lietot arī vairākas izsaukuma zīmes. Taču jāatceras, ka tas ir raksturīgi sarunvalodas stilam (*Listen! Oh no!!! Please don't ask me to phone her. She'll talk for hours!!!*);
- tādu izsaukuma teikumu beigās, kas sākas ar *how* un *what* (*What fools people can be!*);
- lai pievērstu uzmanību iespraudumam (*On the (rare!) occasion when you use a Latin abbreviation, be sure to punctuate it properly.*);

- matemātisku darbību pierakstā, lai apzīmētu faktoriālu ($4! = 4 \cdot 3 \cdot 2 \cdot 1 = 24$).

Nelieto vairāk kā divas vai trīs izsaukuma zīmes pēc kārtas. Un noteikti jāizvairās no izsaukuma zīmēm oficiālos dokumentos.

Starp izsaukuma zīmi un iepriekšējo burtu vai ciparu atstarpī neliek.

Pieturzīmes tiešajā runā

Latviešu valodā

Tiešā runa ir jāliek pēdiņās vai jāatdala ar domuzīmēm.

Tiešajā runā **pieturzīmes lieto šādi**.

Stīvs atbildēja: “Ļoti labi.”
“Es nepiekrītu,” es atbildēju.

Ja tiešā runa ir jautājuma vai izsaukuma teikums, tad lieto jautājuma vai izsaukuma zīmi.

“Apturiet viņu!” viņa kļiedza.
“Vai tu to redzēji?” viņš jautāja.

Ja tiešajai runai pa vidū ir piebilde, tad pieturzīmes lieto šādi.

“Jā,” viņš teica, “un es turu solījumus.”

Tiešā runa, izmantojot **domuzīmes**.

– Tā nedrīkst, – teica Jānis.
– Labvakar! – viņš saka noteikti.
– Kā jums patīk mūsu zeme? – Elza apjautājās.
– Tas man jāpanāk, – saka Arnolds, – pasaulē nava tādu lietu, ar kurām galā nevarētu tikt.

Angļu valodā

Tiešā runa ir jāliek pēdiņās. Nav noteikts, vai jāizmanto vienpēdiņas (‘’) vai dubultās jeb parastās pēdiņas (“”), taču autoram jāizvēlas viens no variantiem un tas arī visā tekstā jāizmanto. Angļu valodas britu variantā biežāk tiek izmantotas vienpēdiņas, turpretim amerikāņi dod priekšroku dubultajām pēdiņām.

Tiešajā runā **pieturzīmes lieto šādi.**

Steve replied, 'No problem.'
'I don't agree,' I replied.

Ja tiešā runa ir jautājuma vai izsaukuma teikums, tad lieto jautājuma vai izsaukuma zīmi.

'Stop him!' she shouted.
'Did you see that?' he asked.

Ja tiešajai runai pa vidu ir piebilde, tad pieturzīmes lieto šādi.

'Yes,' he said, 'and I always keep my promises.'

II PIELIKUMS

EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU AKTU STANDARTFRĀZES

Angliski	Latviski
THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION,	EIROPAS SAVIENĪBAS PADOME,
Having regard to the Treaty and in particular Article(s) ... thereof,	ņemot vērā Līgumu un jo īpaši tā .. pantu(-us);
Having regard to the proposal from the European Commission,	ņemot vērā Eiropas Komisijas priekšlikumu; ⁵⁸
Having regard to the draft Decision submitted by the Commission,	ņemot vērā Komisijas iesniegto lēmuma projektu; ⁵⁹
Having regard to the proposal from the Commission, presented following consultation with the Advisory Committee, as provided for by the said Regulation,	ņemot vērā Komisijas priekšlikumu, kas iesniegts pēc apspriedes ar padomdevēju komiteju, kā paredz minētā regula; ⁶⁰
After consulting the Commission,	apspriedusies ar Komisiju; ⁶¹
Having regard to the Opinion of the European Parliament,	ņemot vērā Eiropas Parlamenta atzinumu;
Having regard to the Opinion of the Committee of Regions,	ņemot vērā Reģionu komitejas atzinumu;
Having regard to the Opinion of the Court of Justice,	ņemot vērā Eiropas Kopienu Tiesas atzinumu;
Acting in accordance with the procedure laid down in Article 189c of the Treaty,	saskaņā ar Līguma 189.c pantā noteikto procedūru;
Whereas	tā kā ..;
HAS ADOPTED THIS REGULATION:	IR PIEŅĒMUSI ŠO REGULU.
HAS ADOPTED THIS DIRECTIVE:	IR PIEŅĒMUSI ŠO DIREKTĪVU.
HAS ADOPTED THIS DECISION:	IR PIEŅĒMUSI ŠO LĒMUMU.
<i>Article 1</i>	<i>1. pants</i>

⁵⁸ Eiropas Parlamenta, Eiropas Savienības Padomes un Eiropas Komisijas “Kopējās rokasgrāmatas tādu aktu noformēšanai un aktu projektu izstrādei, uz kuriem attiecas parastā likumdošanas procedūra” 67. lpp. ir noteikts, ka pirmo reizi minot preambulā Eiropas Komisiju, lieto tās pilno nosaukumu. Pēc tam tekstā lieto saīsināto nosaukumu “Komisija”. Pieejama tiešsaistē: https://www.consilium.europa.eu/media/42382/joint-handbook-lv-february-2020-2020_02_01_clean_def.pdf.

⁵⁹ Jaunākajos tiesību aktos šī frāze netiek lietota.

⁶⁰ Jaunākajos tiesību aktos šī frāze netiek lietota.

⁶¹ Jaunākajos tiesību aktos šī frāze netiek lietota.

Angliski	Latviski
This Directive shall apply to / concern...	Šī direktīva attiecas uz .. / Šo direktīvu piemēro ..
Member States shall bring into force the laws and administrative provisions necessary to comply with this Directive before [...] (with effect from [...]) (within a period of ... from the date of its entry into force (adoption) (notification)).	Dalībvalstīs stājas spēkā normatīvie un administratīvie akti, kas vajadzīgi, lai izpildītu šīs direktīvas prasības līdz .. (kas stājas spēkā no ..) (.. laikā no tās spēkā stāšanās (pieņemšanas) (paziņošanas) dienas).
They shall forthwith inform the Commission thereof.	Dalībvalstis par to tūlīt informē Komisiju.
When Member States adopt these measures, they shall contain a reference to this Directive or shall be accompanied by such reference on the occasion of their official publication.	Kad dalībvalstis pieņem šos tiesību aktus, tajos ietver atsauci uz šo direktīvu vai arī šādu atsauci pievieno to oficiālajai publikācijai.
The methods of making such reference shall be laid down by Member States.	Dalībvalstis nosaka paņēmienus, kā izdarāma šāda atsauce.
Member States shall communicate to the Commission the text of the main provisions of national law which they adopt in the field covered by this Directive.	Dalībvalstis dara Komisijai zināmus to tiesību aktu galvenos noteikumus, ko tās pieņem jomā, uz kuru attiecas šī direktīva.
The Commission shall inform the other Member States thereof.	Komisija par to informē pārējās dalībvalstis.
Member States shall bring into force (adopt and publish), not later than [...], the laws, regulations and administrative provisions necessary to comply with this Directive before [...].	Dalībvalstīs vēlākais līdz .. stājas spēkā normatīvie un administratīvie akti (dalībvalstis pieņem un publicē normatīvos un administratīvos aktus), kas vajadzīgi, lai līdz .. izpildītu šīs direktīvas prasības.
Before [...] Member States shall (after consulting the Commission,) adopt and publish the provisions necessary to comply with this Directive.	Līdz .. dalībvalstis (apspriedušās ar Komisiju) pieņem un publicē noteikumus, kas vajadzīgi, lai izpildītu šīs direktīvas prasības.
They shall apply those provisions from [...] (at the latest).	Tās piemēro minētos noteikumus (vēlākais) no ..
As soon as this Directive has entered into force, Member States shall ensure that the Commission is informed, in sufficient time for it to submit its comments, of any draft	Tiklīdz šī direktīva stājas spēkā, dalībvalstis nodrošina, ka Komisijai laikus, lai tā varētu iesniegt savus apsvērumus, paziņo par visiem

Angliski	Latviski
laws, regulations or administrative provisions which they intend to adopt in the field covered by this Directive.	normatīvo vai administratīvo aktu projektiem, ko dalībvalstis paredz pieņemt jomā, uz kuru attiecas šī direktīva.
Member States shall communicate to the Commission their laws, regulations and administrative provisions with regard to the application of this Directive.	Dalībvalstis dara Komisijai zināmus savus normatīvos un administratīvos aktus, kas attiecas uz šīs direktīvas piemērošanu.
Member States shall immediately inform the Commission of measures taken pursuant to this Directive.	Dalībvalstis tūlīt informē Komisiju par pasākumiem, ko tās veic, piemērojot šo direktīvu.
This Directive shall enter into force on [...].	Šī direktīva stājas spēkā ..
This Directive shall enter into force on the (...) day (following that) of its publication in the Official Journal of the European Communities.	Šī direktīva stājas spēkā .. dienā pēc publicēšanas “Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī”.
It shall apply until [...].	To piemēro līdz ..
It shall expire on [...].	Tās darbība beidzas ..
This Regulation shall be binding in its entirety and directly applicable in all Member States.	Šī regula uzliek saistības kopumā un ir tieši piemērojama visās dalībvalstīs.
This Directive shall apply from [...] (until [...]) (from [...] to [...]).	Šo direktīvu piemēro no .. (līdz ..) (no .. līdz ..).
This Directive is addressed to the Member States.	Šī direktīva ir adresēta dalībvalstīm.
Done at Brussels	Briselē, ..
<i>For the Council</i>	<i>Padomes vārdā –</i>
<i>The President</i>	<i>priekšsēdētājs</i>
This [Agreement] shall remain in force indefinitely	Šis [nolīgums] ir spēkā uz nenoteiktu laiku
In witness whereof the undersigned Plenipotentiaries have signed this Treaty	To apliecinot, attiecīgi pilnvarotas personas ir parakstījušas šo līgumu
It shall enter into force on the first day of the month following the date of such signature	Tas stājas spēkā nākamā mēneša pirmajā dienā pēc parakstīšanas

III PIELIKUMS

VIETVĀRDU ATVEIDE LATVIEŠU VALODĀ

Vietvārdi tāpat kā visi īpašvārdi ir jāatveido latviešu valodā. Tabulā apkopota daļa vietvārdu, kuru atveidēs latviešu valodā bieži sastopamas kļūdas. Pielikumā iekļautā informācija ir balstīta uz Valsts valodas komisijas 2005. gadā izstrādāto vietvārdu apkopojumu.⁶²

Plašāku informāciju par pasaules valstu un teritoriju nosaukumu atveidi latviešu valodā⁶³ 2018. gadā apkopojusi centra Latviešu valodas ekspertu komisija, Eiropas Savienības dalībvalstu reģionu nosaukumi⁶⁴ tika izskatīti un apstiprināti 2012. gadā, savukārt pasaules valodu un valodu grupu nosaukumi latviešu valodā⁶⁵ – jau 2006. gadā. Papildus 2022. gada 9. martā centra Latviešu valodas ekspertu komisija pieņēma lēmumu par Ukrainas pilsētu nosaukumu atveidi latviešu valodā.⁶⁶

Angliski	Latviski	Originālvalodā vai citā valodā
Alsace, Alsatia	Elzasa	de: Elsass
Antwerp	Antverpene	nl: Antwerpen fr: Anvers
Azores	Azoru salas	pt: Açores
Basle	Bāzele	de: Basel fr: Bâle
Bienna	Bīle	de: Biel fr: Bienna
Black Forest, the	Švarcvalde	de: Schwarzwald fr: Forêt-Noire
Brittany	Bretaņa	fr: Bretagne
Bruges	Brige	nl: Brugge
Burgundy	Burgundija	fr: Bourgogne
Canary Islands, the	Kanāriju salas	es: Islas Canarias
Castile	Kastīlija	es: Castilla

⁶² Valsts valodas komisija. *Latviešu valoda – robežu paplašināšana*. Raksti. 1. sējums. Rīga: Valsts valodas komisija, 2005. 154.–157. lpp.

⁶³ Pasaules valstu, teritoriju un to galvaspilsētu nosaukumus latviešu valodā skat. šeit: <https://www.vestnesis.lv/op/2018/218.9>.

⁶⁴ Eiropas Savienības dalībvalstu reģionu nosaukumus skat. šeit: https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/ESdalibvalstu_rejioni_21.05.2012.pdf.

⁶⁵ Valstu un valodu grupu nosaukumus latviešu valodā skat. šeit: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/140080>.

⁶⁶ Centra Latviešu valodas ekspertu komisijas lēmums Nr. 1-15/1 (pieejams tiešsaistē: <https://www.vestnesis.lv/op/2022/67.4>).

Angliski	Latviski	Originalvalodā vai citā valodā
Channel Islands, the	Normandijas salas	fr: Îles Anglo-Normandes
Cologne	Ķelne	de: Köln
Danube, the	Donava	de: Donau it: Danubio
Dolomites, the	Dolomītalpi	it: Alpi Dolomitiche de: Dolomiten
Dover	Duvra	fr: Douvre
English Channel, the	Lamanšs	fr: La Manche de: Ärmelkanal
Flanders	Flandrija	nl: Vlaanderen
Fyn	Fīna	de: Fünen
Geneva	Ženēva	de: Genf fr: Genève it: Ginevra
Genoa	Dženova	it: Genova
Ghent	Ģente	nl: Gent fr: Gand
Gothenburg	Gēteborga	sv: Göteborg
Hague, the	Hāga	nl: Den Haag fr: La Haye
Heligoland	Helgolande	nl: Helgoland
Jutland	Jitlande	da: Jylland
Lake Constance	Bodenezers	de: Bodensee
Lake Geneva	Ženēvas ezers	it: Lemano de: Genfer See
Lake Maggiore	Lagomadžore	it: Lago Maggiore
Leghorn	Livorno	it: Livorno fr: Livourne
Liège	Ljēža	nl: Luik de: Lüttich
Lisbon	Lisabona	pt: Lisboa
Lorraine, Lotharingia	Lotringa	de: Lothringen
Lower Saxony	Lejassaksija	de: Niedersachsen
Mecklenburg-Western Pomerania	Mēklenburga- Priekšpomerānija	de: Mecklenburg- Vorpommern

Angliski	Latviski	Originalvalodā vai citā valodā
Meuse/Maas, the	Māsa	de: Maas
Mons	Monsa	nl: Bergen
Mosel/Moselle, the	Mozele	de: Mosel
Naples, Napels ⁶⁷	Neapole	it: Nàpoli el: Νεάπολις
Nice	Nica	fr: Nice de: Nizza
North Rhine-Westphalia	Ziemeļreina-Vestfālene	de: Nordrhein-Westfalen
Nuremberg	Nirnberga	de: Nürnberg
Oporto	Portu	pt: Porto
Piedmont	Pjemonta	it: Piemonte
Rhine, the	Reina	de: Rhein fr: Rhin nl: Rijn
Rhineland-Palatinate	Reinzeme-Pfalca	de: Rheinland-Pfalz
Scheldt	Šelda	fr: Escaut nl: Schelde
Seville	Sevilja	es: Sevilla
Strait of Dover	Padekalē	fr: Pas de Calais
Styria	Štīrija	de: Steiermark
Tagus, the	Taho	es: Tajo pt: Tejo
Thuringia	Tīringene	de: Thüringen
Tiber, the	Tibra	it: Tevere
Tuscany	Toskāna	it: Toscana
West Friesian Islands	Rietumfrīzu salas	nl: Waddeneilanden
Zealand	Zēlande	da: Sjælland

⁶⁷ Aplama, taču pat ES tiesību aktos sastopama forma.